

**ЯКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ:
ГЛОБАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ АСПЕКТИ**

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції

Київ · 24–25 травня 2012 р.

У трьох томах

Том 1

Основні аспекти розвитку економіки України та світу

Дніпропетровськ
Видавець Біла К. О.
2012

УДК 336
ББК 65.01
Я 44

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова оргкомітету:

Корецький М. Х. – д.держ.упр., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, проректор з науково-педагогічної роботи Академії муніципального управління, м. Київ.

Члени оргкомітету:

- Бакуменко В. Д. – д.держ.упр., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління, м. Київ;
- Дасій О. І. – д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України, Директор Науково-навчального інституту регіонального управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління, м. Київ;
- Бутко М. П. – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та державного управління Чернігівського державного технологічного університету.

Я 44 Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 24–25 трав. 2012 р. : у 3 т. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2012.

ISBN 978-617-645-055-9

Т. 1 : Основні аспекти розвитку економіки України та світу. – 2012. – 104 с.

ISBN 978-617-645-056-6

У збірнику надруковано матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти».

Для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗів та наукових закладів.

УДК 336
ББК 65.01

ISBN 978-617-645-055-9

ISBN 978-617-645-056-6 (Т.1)

© Авторський колектив, 2012

Аль Мутлак Елаян

Донецький національний технічний університет, Україна

**ДО ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Виходячи із самого змісту, відбитого у терміні «соціально-економічний розвиток», можна виділити два його основні компоненти – економічний та соціальний [1, с. 96]. Економічний компонент містить відповідні показники, які відображають стан та зміни економічних параметрів системи (на рівні держави відображених у таких показниках, як валовий національний продукт, обсяги промислового виробництва, обсяги прямих іноземних інвестицій тощо), соціальний – стан та зміни соціальних параметрів (рівень зайнятості та безробіття, середній рівень оплати праці, рівень споживання etc.).

В багатьох дослідженнях науковці взагалі не наводять визначення соціально-економічного розвитку через його інтуїтивну доступність розумінню більшості читачів.

Отже, незважаючи на розбіжності у формулюваннях терміну, соціально-економічний розвиток країни є аксіоматичним поняттям, під яким варто розуміти багатовимірний процес, що включає реорганізацію і переорієнтацію економічної та соціальної систем країни з набуттям останніми нових властивостей, відбитих у базових економічних та соціальних показниках, що дозволяють ним в більш повній мірі виконувати свою базову функцію – підтримку розширеного відтворення суспільства. Таким чином, соціально-економічний розвиток через сукупність його показників виступає центральною інтегральною характеристикою національної економіки.

Протягом усієї історії людства одним з ключових чинників соціально-економічного розвитку був і залишається процес здобуття, систематизації, практичного застосування та трансферу знань про об'єктивну реальність. Від моменту винаходу людством найпростіших знарядь праці та елементарних технологій

можливість розповсюдження інформації про винахід та навичок його використання визначала здатність соціальних груп ефективно трансформувати оточення з метою забезпечення себе необхідними для подальшого існування ресурсами та подолання загроз, що виникають внаслідок негативних явищ зовнішнього середовища. З плином часу значення цієї можливості не тільки не знижувалось, але й навпаки – зростала пропорційно збільшенню кількості застосовуваних соціумом технологій та їх складності.

Процеси трансферу знань та навичок систематизовані та реалізуються в системі освіти. Важливою властивістю освіти є її кваліфікаційна структура, яка дозволяє виділити основні елементи освітньої системи у їх відповідності до потреб відтворення суспільства. Так, початкова освіта відповідає за базисну соціалізацію людини, а середня освіта – за набуття сукупності знань і навичок, необхідних для утворення трудових ресурсів. Функції локомотива соціально-економічного розвитку в цій структурі виконує вища освіта.

Теоретичні розробки західних економістів дозволяють підкреслити щонайменше три основні механізми, через які вища освіта впливає на соціально-економічний розвиток. По-перше, освіта дозволяє збільшити людський капітал, що міститься в трудових ресурсах країни, що дозволяє підвищувати продуктивність праці і зміщувати точку економічної рівноваги до більших обсягів пропозиції (неокласичні теорії, [2, с. 412]). По-друге, освітня система збільшує спроможність економіки до інноваційного розвитку, завдяки якому через створення нових технологій, продукції та систем організації економічної та суспільної діяльності відбувається економічне зростання (теорії ендогенного зростання, [3]). По-третє, освіта дозволяє активізувати процеси передачі та дифузії знань та навичок, необхідних для засвоєння та впровадження нових технологій, що були розроблені іншими країнами, що знов таки сприяє економічному зростанню (зростання наздоганяючого типу [4]). Крім цього, освітня діяльність в сучасному суспільстві є одним з видів економічної діяльності в сфері надання послуг, тобто освіта має також і прямий вплив на економічний розвиток – через комерціалізацію процесів передачі знань.

Отже, якщо розглядати вищу освіту як процес розвитку особистості та як систему економічної діяльності, її вплив на соціально-економічний розвиток схематично можна представити наступним чином (рис. 1).

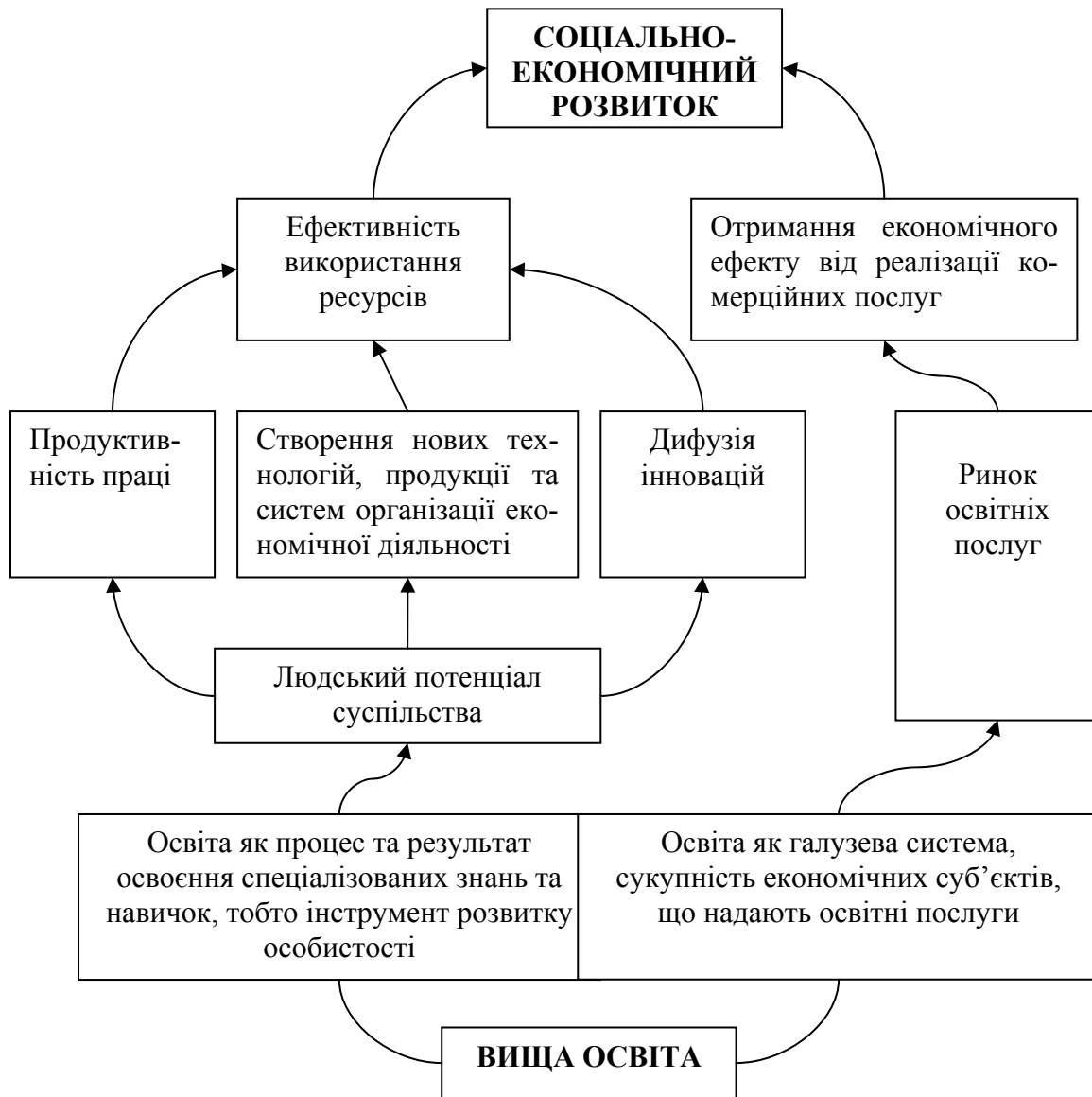

Рис. 1. Структура впливу вищої освіти на соціально-економічний розвиток

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна відзначити:

По-перше, соціально-економічний розвиток через сукупність його показників виступає центральною інтегральною характеристикою національної економіки.

По-друге, важливим аспектом процесів трансферу знань та навичок в соціумі виступає освіта. При цьому вища освіта виконує функції локомотива соціально-економічного розвитку.

По-третє, існують три основні механізми, через які вища освіта впливає на соціально-економічний розвиток: освіта дозволяє збільшити людський капітал, освітня система збільшує спроможність економіки до інноваційного розвитку, освіта дозволяє активізувати процеси передачі та дифузії знань та навичок,

необхідних для засвоєння та впровадження нових технологій, що були розроблені іншими країнами. Крім цього, освітня є одним з видів економічної діяльності в сфері надання послуг, тобто має і прямий вплив на економічний розвиток – через комерціалізацію процесів передачі знань.

Список використаних джерел:

1. Пирог О.В. Сталий соціально-економічний розвиток України в умовах формування інвестиційної політики держави / О.В. Пирог // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб.; за ред. І.Г. Ткачука. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ При Університеті ім. В.Стефаніка. – 2008. – Вип. IV. – Т. 2. – С. 95–101.
2. Mankiw N., Romer D., and Weil D. A contribution to the empirics of economic growth // *Quarterly Journal of Economics*. – 1992. – Vol. 107. – № 2 (May). – P. 407–437.
3. Aghion, P., Howitt P. *Endogenous Growth Theory*. – Cambridge, MA: MIT Press, 1998. – 597 p.
4. Benhabib, J., Spiegel M. 1994. The role of human capital in economic development: Evidence from aggregate cross-country data // *Journal of Monetary Economics*. – 1994. – Vol. 34. – № 2. – P. 143–174.

Альховіцька-Магда О.Є.

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

ВЗАЄМОДІЯ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС ПО ПОДОЛАННЮ ЕКОНОМІЧНИХ НЕРІВНОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ

1. Сьогодні однією з найбільш гострих проблем економічного розвитку, що посилює існування інших проблем та, щодо якої, сучасний світ не має моделі вирішення – це зростаючий розрив між індустріально розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, в яких проживає більша частина населення планети. Проблема економічної нерівності не оминула і Європейський Союз. Хоча до початку світової кризи європейська економіка була однією з найбільш розвинених економік світу, внутрішні економічні нерівності між країнами-членами ЄС завжди мали місце, подолання яких було одним з основних завдань спільної економічної політики Союзу.

Проблематику країн-учасниць ЄС, їх розвиток та вплив на економіку об'єднання, а також проблеми регіональної політики аналізують у своїх працях багато науковців. Серед вітчизняних найбільше уваги у дослідженнях приділяють Б. Лук'яненко, А. Мокій, Д. Пахомов, Є. Савельєв, Я. Столярчук, А. Філіпенко, В. Чужиков, О. Швиданенко, В. Шевченко, І. Школа, О. Шнирков та ін. Ве-

ликого значення набули дослідження і зарубіжних науковців, таких як С. Роккана, Д. Фрідмана, Р. Пребіша.

2. Політика подолання нерівностей між високорозвинутими та слаборозвинутими економіками здійснюється в ЄС протягом 30 років, змінюючи свій характер, засоби та пріоритети. Ця політика – одна із найдинамічніших напрямів діяльності, про що свідчить зростання бюджетних витрат ЄС: 1989–1993 рр. – 75 млрд. євро, 1994–1999 рр. – 161 млрд. євро, 2000–2006 рр. – близько 200 млрд. євро.

Обсяги капіталів, що забезпечують виконання цілей щодо подолання нерівностей через механізми структурних є досить суттєвими. Так, для допомоги країнам ЄС на 2007–2013 рр. з бюджету ЄС виділено 347,41 млрд. євро, що становить 35,7% загального бюджету ЄС. Ці кошти розподілені відповідно до цільових програм:

- Ціль 1 (конвергенція) – 81,54%;
- Ціль 2 (конкурентоспроможність та зайнятість) – 15,95%;
- Ціль 3 (європейська територіальна кооперація) – 2,52% [1].

Передбачається, що реалізація програм структурних фондів в період 2007–2013 рр. матиме такі наслідки: підвищення рівня ВВП та зростання зосередження капіталу, створення понад 700 тис. нових робочих місць, зростання промислового виробництва в абсолютних показниках.

Основною метою фінансування цілей структурних фондів ЄС є подолання нерівностей в європейському територіальному просторі. Головним критерієм для визначення економічно відсталих країн ЄС є показник 75% і нижче ВВП на душу населення від середнього по ЄС (табл. 1).

Однією з причин значного збільшення фінансування були останні розширення союзу в 2004 та 2007 рр. Тим не менше, очікуваний вплив політики єдності на рівень ВВП є значно більшим, ніж в період 2000–2006 рр. Виграш від програм структурних фондів залежить від сум та масштабів витрат, а також, від економічної структури країни. Припускаємо, що центральні та західні країни ЄС з потужним промисловим сектором виграють найбільше, в той час, як східні країни із переважно масштабним аграрним сектором та малим менш ефективним промисловим сектором – найменше.

Таблиця 1. ВВП на душу населення країн ЄС [2]

ВВП на душу населення, євро									
Рік	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.		2007р.	2008р.	2009р.	2010р.
ЄС-27	25000	25100	23600	24400		25000	25100	23600	24400
Індекс периферійності (75% від ВВП на душу населення ЄС-27)	18750	18825	17700	18300		18750	18825	17700	18300
Бельгія	31500	32200	31400	32600	Болгарія	4000	4700	4700	4800
Данія	41700	42500	40300	42500	Чехія	12300	14200	13100	14200
Німеччина	29600	30200	29300	30300	Естонія	11800	12000	10300	10700
Ірландія	43400	40500	35700	34900	Латвія	9300	10200	8200	8300
Греція	20300	21100	20800	20100	Литва	8500	9600	7900	8400
Іспанія	23500	23900	22900	22800	Угорщина	10000	10600	9300	9700
Франція	29700	30400	29600	29800	Мальта	13400	14300	14200	14700
Італія	26000	26200	25200	25700	Польща	8200	9500	8100	9300
Кіпр	20300	21800	21200	21600	Португалія	15900	16200	15800	16200
Люксембург	78100	81200	76500	79500	Румунія	5800	6500	5500	5800
Нідерланди	34900	36300	34600	35400	Словенія	17100	18400	17300	17300
Австрія	32800	34000	32800	34100	Словацьчина	10200	11900	11600	12100
Фінляндія	34000	34800	32100	33500					
Швеція	36900	36100	31300	37200					
Велика Британія	33700	29600	25300	27400					

3. За період 2007–2010 рр. результати програм структурних фондів ЄС за трьома основними цілями європейської регіональної політики, метою якої є подолання нерівностей, полягають в наступному:

Ціль 1. За результатами 5 років семирічного періоду програм по подоланню економічних нерівностей загальний обсяг ВВП країн ЄС зростав досить повільними темпами. Протягом 2007–2011 рр. в таких країнах, як Естонія, Латвія, Литва, Польща зростання ВВП було найбільшим, ніж в інших європейських країнах. В Греції, Португалії та Словенії зростання загального обсягу даного показника не відбулось, і, тим більше, він знизився. У решти країнах зростання було незначним – менше 4 відсотків у порівнянні з попередніми роками. Таким чином, за період 2007–2011 рр., програми структурних фондів додали всього лише декілька відсотків до ВВП європейським економікам, а в загальному 1,5% до ВВП ЄС-27.

Ціль 2. Програмами ЄС передбачено створення додаткових робочих місць. Однак, з 2007 р. в жодній країні ЄС, крім Німеччини, Бельгії та Мальті, рівень безробіття не скоротився, а навпаки зріс. В Німеччині – цей відсоток скоротився з 8,7 у 2007 р. до 5,9 в 2011 р., в Бельгії безробіття майже не зменшилось – починаючи з 2007 року воно скоротилось лише на 0,3% і в 2011 р. становило 7,2% у порівнянні з 7,5% у 2007 р., в той час, як на Мальті різниця у рівні безробіття 2007 та 2011 р. становила лише – 1%. Відзначимо, що в 2008 р. в більшості країнах-членах ЄС спостерігається тенденція скорочення безробіття у порівнянні з попереднім роком, але у 2009 р. та в наступні роки ситуація на ринку праці ЄС погіршилась. Тенденцію до зростання безробіття можна пояснити впливом кризових явищ в європейській економіці, що мають значний вплив на ринок робочої сили. І, якщо в сучасних кризових умовах в межах Цілі 2 основний акцент робиться на збереженні робочих місць, вважаємо, що позитивна динаміка в перший рік структурних програм фондів ЄС свідчить про їх успішність.

В секторі інновацій та досліджень заходам в рамках Цілі 2 вдалось забезпечити позитивну динаміку зростання зайнятості. В усіх країнах кількість зайнятих в галузі науки та технологій зросла, крім Мальти та Іспанії. Найбільше зростання відбулось в Люксембурзі з 43,3% усіх зайнятих в 2007 р. до 55,9% у 2010 р.

Ціль 3. Ефект від інвестицій в транспортну інфраструктуру залежить від здатності країни чи регіону використати ці кошти ефективно, так само як і в іншій будь-якій сфері. Тому, результати інвестування в країнах можуть бути досить різними. Покращення транспортного сполучення між країнами-членами ЄС підвищує доступ до європейських ринків, що, в свою чергу, посилює конкуренцію між країнами та регіонами. А посилення конкуренції впливає, як на бізнес, так і на ринок робочої сили. Загальний же вплив зростання доступу до ринків залежить від здатності країни створювати та розвивати в майбутньому свої конкурентні переваги.

Забезпеченість транспортними шляхами в Європі досить різноманітна, особливо, що стосується швидкісних автошляхів. Густота автострад в Нідерландах та Люксембургу в три рази вища, ніж середня густина в ЄС, але на 10%, ніж в Румунії. В Латвії та на Мальті швидкісних автодоріг немає взагалі. У семи країн ЄС, шість з яких є членами ЄС-12, густина автострад вдвічі нижча за середній європейський показник.

В період 2000–2008 рр. інвестиції в швидкісні автошляхи переважно були зосереджені в країни, де є найменш розвинені регіони. Майже в 1/3 таких регіонів густота доріг зросла порівняно із середньою густиною по ЄС. В країнах ЄС-15 інвестиції мали особливо високий вплив, зокрема в Іспанії, Португалії та Німеччині. Ситуація в країнах ЄС-15 та ЄС-12 є досить різною, враховуючи відстані, на які мережа доріг з'єднує міські центри та забезпечує високий ступінь доступності. Найбільша густота доріг в центрі Європейського Союзу, що охоплює територію південно-східної частини Великої Британії, Бельгії, Нідерландів та південно-західної частини Німеччини. Досить хороше сполучення у Франції, Іспанії та Північній Ірландії. В країнах ЄС-12 мережа доріг є негустою та фрагментованою, але проекти в рамках Цілі 3 помітні зрушення в цих країнах, зокрема їх наслідки – збільшення ринкового потенціалу, зростання регіональної конкурентоспроможності та ВВП на душу населення. Це може призвести до нового економічного зростання в регіоні, що охоплюють Прагу, Краків, Будапешт та Відень.

В країнах ЄС-15 відбулись помітні покращення в інфраструктурі, зокрема, між регіонами таких країн, як Іспанія та Німеччина, що дає можливість дістатись без перешкод з великих міст у віддалені малі міста. В ЄС-12 внутрішні регіональні сполучення практично не покращились [3].

4. З 2008 р. в економіці Європейського Союзу проблеми нерівностей набули інших особливостей. Якщо раніше головними цілями фінансової допомоги були відсталість між регіонами чи подолання нерівностей між країнами-членами, то з поширенням кризи в світовій економіці європейські країни стикнулись з такими питаннями, як обслуговування державного боргу, бюджетний дефіцит, неспроможність країни забезпечити фінансову стабільність.

За оцінкою Європейської комісії станом на 2010 р. реалізація проектів структурних фондів передбачених періодом 2007–2013 рр. мала такі наслідки:

- нерівності між країнами ЄС, що брали участь у програмах та тими, що не фінансувались структурними фондами залишилась досить вагомою, попри прогрес, який був досягнутий у попередніх роках;
- збільшилась допомога для розвитку чотирьох основних напрямів: інфраструктура, дослідження та інновації, інформаційне суспільство та розвиток людських ресурсів;
- країни-члени ЄС спільно з Комісією ЄС здійснили помітний прогрес у налагодженні більш досконалої системи моніторингу, контролю та оцінки;

- основними проблемами, що виникали при реалізації структурних програм були: 1) короткий термін (п'ять місяців) для прийняття рішення щодо фінансування (середня тривалість цього періоду встановлена у вісім місяців), 2) складові програм інколи розглядались як окремі стадії періоду реалізації програм, попри те, що їх роль полягає у сприянні кращому розумінню пріоритетів програми [4].

Підсумовуючи, можна поставити під сумнів, чи дійсно регіональна політика ЄС досягає поставлених завдань – подолання економічних нерівностей, посилення конкурентоспроможності, зниження регіональних дисбалансів. По-кращенню загального добробуту в ЄС ускладнює усунення інших проблем, таких, як рівні можливості – заходи в рамках програм конвергенції ідентичні як для старих, так і для нових країн ЄС, в той час, як потреби у всіх країнах різні. Процеси поглиблення європейської інтеграції посилюють необхідність подолання економічної асиметрії в ЄС, успіх якої прямо залежить від вдалого поєднання фінансових інструментів структурних фондів Європейського союзу.

Список використаних джерел:

1. Cohesion Policy 2007–2013. Commentaries and official texts. Guide. – Brussels: European Regional Committee, January 2007. – 204 p.
2. Eurostat, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu>
3. Investing in Europe's future. Fifth report on economic and social cohesion, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion5/index_en.cfm
4. Villaverde J. Regional Disparities in the EU. Are They Robust to the Use of Different Measures and Indicators? / J. Villaverde, A. Maza – Stockholm.: Swedish Institute for European Policy Studies, 2011. – 54 p.

К.э.н. Багомедов М.А.

Институт социально-экономических исследований ДНЦ РАН,

г. Махачкала, Российская Федерация

ДАГЕСТАН: СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ КАЧЕСТВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Нынешнее состояние и перспективы нового качества социально-экономического развития южного форпоста России – Республики Дагестан, на наш взгляд, определяют следующие факторы глобализации:

а) внутренние:

– незавершённый демографический переход к европейскому типу семьи, рост населения и увеличение численности экономически активного населения при снижающейся стандартной занятости;

– экологические последствия активной миграции населения за пределы региона и в урбанизирующиеся поселения;

– сравнительно низкий экологический и природно-ресурсный потенциал;

– структура экономики с преобладанием услуг социальной и рыночной инфраструктуры, энергетики и строительства при снижающемся значении сельского хозяйства и промышленной обработки из-за отсутствия эффективных технологий и неконкурентоспособности большинства видов продукции на межрегиональном (международном) рынке;

– слабость налоговой базы и высокая дотационность бюджета;

б) внешние:

– финансовая помощь из федерального бюджета;

– геополитически опасное экономико-географическое положение;

– недостаточная интеграция в российскую и мировую экономику.

Хотя экономика республики с 2000 г. развивается высокими темпами, значительно опережая темпы роста в целом по стране и ЮФО, благодаря, главным образом, активной поддержке федерального центра социальной сферы региона, тем не менее, сохраняется двукратное отставание от среднероссийского уровня ВРП на душу населения. Создание производственного потенциала, мощностей и рабочих мест в Дагестане постоянно отставало от роста численности населения и его экономически активной части. Поэтому производственный потенциал (основные фонды) Дагестана в расчете на одного жителя меньше в 2,5 раза, чем в России и в 1,4 раза, чем в среднем в регионах ЮФО [1, с. 383]. Поэтому в Дагестане безработицей по методологии МОТ было ограничено к 2005 году почти четверть экономически активного населения, и она приобрела в регионе хронический характер.

В Дагестане по видам экономической деятельности только: 23,5% ВРП приходится на сельское хозяйство, охоту и лесное хозяйство, 19,8% – на оптовую и розничную торговлю, ремонт автотранспортных средств, мотоциклов, бытовых изделий и предметов личного пользования; 12,6% – на строительство;

14,2% – на транспорт и связь; 15,8% ВРП приходится на услуги социальной сферы и содержание гос. органов. При этом все виды деятельности оцениваются по рыночным ценам, а услуги социальной сферы в основном по фактическим затратам государства на её содержание [1, с. 357]. Если оценить структуру ВРП по нормативной трудоёмкости, тогда окажется, что на социальную сферу приходится свыше 40% вклада, на торговлю и строительство – по 25%, и на всё остальное – только – 10%. То есть по специализации Дагестан – это демографически ориентированная территория.

Переход отстающих государств (регионов) в категорию развивающиеся происходит не за счёт высокотехнологичной индустрии, а за счёт модернизации экономики за счет некапиталоёмких высокорентабельных элементарных технологий малой механизации, позволяющих более эффективно использовать местные материалы и избыточные трудовые ресурсы. Это развивающиеся страны и регионы могут накопить достаточные инвестиционные ресурсы и экспортные возможности и затем позволить себе строительство современной высокотехнологичной индустрии. Превратить Дагестан в развитую индустриально-аграрную республику возможно будет только на следующем технологическом витке длинных волн глобализации, когда из отстающего региона он перейдёт в разряд развивающихся, если заблаговременно угадать направление и подготовить профессиональные кадры, с тем, чтобы иметь какую то инвестиционную привлекательность к тому времени. То есть и здесь налицо необходимость первоочередного развития социальной инфраструктуры.

Главным проблемным ресурсом развития отстающих регионов являются инвестиции, и именно по их общественной эффективности необходимо и оценивать перспективность направления развития. Инвестиционная ёмкость современной высокотехнологичной индустрии оценивается нами в 15 млн. руб. на одно рабочее место, фермерская деятельность – в 5 млн., а в сфере услуг и социальной сфере – в 0,5 млн., в местном строительстве и того меньше – в 0,1 млн. руб. Поэтому для Дагестана объективно необходимо обеспечить развитие гражданского строительства социальной инфраструктуры, тем более что уровень обеспеченности жильём и объектами социальной инфраструктуры здесь гораздо ниже российского.

Самой большой проблемой Дагестана является проблема эффективной занятости. Крайне важно осуществить коренную структурную модернизацию народного хозяйства, способствующую повышению качества жизни населения, и при этом рациональнее использовать ресурс инвестиций. Так наибольшие инвестиции в развитие производства гидроэлектроэнергии, производившиеся до сих пор в Дагестане, создавали только 0,1% рабочих мест, то есть мало способствовали повышению качества жизни населения региона. Если бы эти инвестиции, оцениваемые нами за 50 лет в 50 млрд. инвестиционных рублей и повышающие ежегодный ВРП только на 4 млрд. рублей, были использованы для вложения в развитие платных услуг социальной и рекреационной сфер, это позволило бы создать дополнительно более 50 тыс. рабочих мест, догнать показатели ЮФО по качеству жизни населения и повысить объём ежегодного ВРП по крайней мере на 25 млрд. рублей.

Отсутствие полноценного рынка услуг, их предложения и оборота, связанные как с отсутствием внешнего притока инвестиций, так и с недостатками культуры потребления населения, это главная причина низкого качества жизни населения и отстающего состояния всей экономики Дагестана. Низкая культура потребления услуг проявляется в том, что потребление товаров в России превышает разумные пределы и по их стоимости, и по количеству в главной группе населения, представляющей по нашей трактовке средний класс. Представитель среднего класса в России тратит денег на приобретение товаров в два раза больше, и на получение услуг высокого качества в десять раз меньше, чем американец из среднего класса. Соответственно, качество жизни среднего американца оказывается в три раза выше, чем у среднего россиянина.

При соответствующем развитии уровня культуры производства и потребления услуг в каждой территории различия по уровню экономического развития по районам составляли бы примерно в четыре раза, а не в 16,5 раза, как это имеет место по сельским районам Дагестана.

Прирост населения республики обеспечивается пока за счет естественного прироста населения, перекрывающего отрицательное сальдо миграции. Низкое качество жизни населения, вследствие длительной ошибочной структурной политики властей региона приводит к возрастающему потоку миграции на постоянное проживание в другие более благополучные по качеству жизни регионы

и страны. Сейчас он составляет более семи тысяч человек в год, но при сохранении ситуации этот поток по каналам этноэкономики возрастет к 2020 году до 15 тыс. человек, то есть население в регионе стабилизируется, а затем начнет сокращаться. Такая тенденция может оказать отрицательное влияние на динамику потенциала человеческого капитала республики, поскольку в основном выезжают наиболее активные молодые и квалифицированные кадры, которые не находят достойных условий для жизни в своём регионе.

Для Республики Дагестан была характерна общероссийская тенденция последних двенадцати лет – опережающее повышение уровня номинальных доходов населения более чем на 27% в год при среднем индексе инфляции до 15%. Среднемесячная заработная плата в Дагестане остается в 2010 году самой низкой среди республик и областей России, так как здесь в структуре денежных доходов населения более высока доля неучитываемых заработков (свыше 50% [1, с. 156]). Темпы роста среднедушевых денежных доходов населения в Дагестане выше, чем в большинстве регионов России. За восемь лет с предпоследнего 85 места среди регионов России этот рейтинговый показатель Дагестана поднялся в 2010 году до 37 места [1, с. 149]. Однако в абсолютном выражении высокие темпы не компенсируют сложившегося ранее отставания (в 1,2 раза) от среднероссийского уровня.

В условиях экономического роста последних семи лет растет и уровень жизни населения. Соотношение среднемесячной начисленной заработной платы по Республике Дагестан к прожиточному минимуму возросло с 80,1% в 2000 г. до 234,5% в 2010 г. [1, с. 166]. В 2010 г. удельный вес населения с денежными доходами ниже прожиточного минимума составил 9,2% ко всему населению. По этому показателю Дагестан пятый регион по России [1, с. 168].

Динамика воспроизводства населения, межрегиональные и внутриреспубликанские миграционные процессы, проблемы повышения уровня и качества жизни, формирования современного человеческого капитала во многом обусловлены состоянием и уровнем развития социальной сферы республики. Именно жилищно-строительный бум и социальная сфера являются локомотивом самого быстрого экономического развития Дагестана. Однако общая жилая площадь в среднем на одного жителя в конце 2010 г. составила 15,8 кв. м [1, с. 196] и увеличилась по сравнению с 1990 г. – на 3,2%. Однако по размеру жилой пло-

щади, приходящейся на одного жителя, республика отстает от среднего показателя по России (22,0 кв. м) в 1,6 раза и ЮФО (19,5 кв. м) – в 1,2 раза. Это представляет собой существенный резерв роста не только ВРП, но и качества жизни населения, при соответствующей политике и организационной роли региональных властей, направленной на удешевление жилищного строительства за счет конкуренции и снижения транзакционных издержек. Для категории средний класс, принятый в мире уровень жилищной обеспеченности составляет 30 кв. м. на члена семьи. Ипотечные кредиты не смогут стать важнейшим механизмом финансирования строительства жилья, пока проценты по ним не опустятся ниже важной психологической отметки 3%, то есть пока государство своей макроэкономической политикой не доведёт учетную ставку до 2%, индекс инфляции до 1%, и стоимость жилья не упадет до 10 тысяч рублей за квадратный метр.

По всем параметрам благоустройства жилья (кроме газификации) республика существенно отстает от средних показателей и России, и ЮФО. Тем не менее, именно благоустройство жилищного фонда, наряду со строительством автодорог и очистных сооружений, представляет собой существенный резерв обеспечения дополнительной занятости населения и повышения ВРП. В республике фактическое водопотребление на одного человека в отдельных сельских районах составляет 20% от норматива, а в городах – не более 60%. Только Махачкала с её каналом и тремя водоводами получает воды на одного жителя больше всего в России (700 литров в сутки), но её потери в сетях здесь настолько велики, что в некоторые районы города вода поступает по часам.

Важнейшим стратегическим приоритетом повышения качества жизни населения региона является развитие образования. В его инфраструктуре происходят заметные позитивные сдвиги, однако в 2008–2009 учебном году свыше половины общеобразовательных учреждений Дагестана функционирует в 2–3 смены, 31,2% учащихся занимаются во вторую и третью смены. По охвату детей дошкольными образовательными учреждениями (28,6%) Дагестан занимает 81-е место, а по численности детей на 100 мест в этих учреждениях (119) он занимает 4-е место среди регионов России (в среднем по России 59,4% и 105, соответственно). Особенно заметно отставание республики в подготовке специалистов со средним специальным образованием, хотя в них испытывается острый дефицит в новой рыночной структуре экономики региона. Низкое качество подготовки специалистов в большинстве ВУЗов связано как с недостаточным уровнем

оплаты преподавателей, так и с крайне низкой базовой подготовкой большинства принятых абитуриентов.

Здравоохранение республики в последние годы в рамках реализации федеральной национальной программы, федеральных и республиканских целевых программ, республиканской инвестиционной программы и др. получает существенную поддержку, но сталкивается с весьма серьезными проблемами низкого качества лечения, а состояние и уровень развития инфраструктуры здравоохранения и спорта не вполне удовлетворяет потребностям населения.

По своей материально-технической базе и творческому потенциалу культуры Дагестан занимает достойное место в мировой цивилизации. Однако не в полной мере используется имеющийся потенциал учреждений культуры в повышении качества жизни населения республики. Государственная организация культуры закоснела в формах своей деятельности. Сейчас телевидение и интернет определяют формирование культуры населения в большей мере, чем кинофикация, библиотеки и музеи. Огромное, по нашему мнению, негативное влияние на развитие светской культуры в Дагестане оказывает устраненность органов культуры от регулирования такого важного и доминирующего в регионе пласта культуры, каким становится постепенно культура ислама. Давно назрела необходимость пересмотреть функции государственной системы учреждений культуры в целях придания ей более важного стратегического значения в формировании идеологии человека постиндустриального общества.

Необходимо отметить, что важнейшей проблемой развития российского общества является отсутствие национальной идеи и вытекающей из него государственной идеологии. Фактическая идеология государства до сих пор сводится к идеологии неравенства, но для решения проблемы сохранения государственности Россия нуждается в идеологии, направленной на решение стратегических задач повышения качества жизни. Такой идеологией, исходя из Конституции Российской Федерации, должна быть идеология социально ориентированного государства. Поэтому государственная политика, подчиненная его идеологии, должна быть направлена на достижение, прежде всего, тех задач и рубежей, которые дали свои положительные результаты в социально ориентированных государствах Европы (Швеции, Дании, Голландии и т.д.).

Список использованных источников:

1. Регионы России. Социально-экономические показатели. 2011: P32 стат. сб. / Росстат. – М., 2011. – 990 с.

Д.э.н. Базылев Н.И., Кивуля Д.С.

Белорусский государственный экономический университет, г. Минск

ТИПЫ И ФОРМЫ ПЛАНЕТАРНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

По мере развития общества совершенствовались отношения собственности, принимая самые разнообразные типы и формы.

Под типом собственности понимается качественно особый этап в развитии собственности, а под ее формой – специфический характер принадлежности материальных факторов и результатов общественного производства его основным субъектам.

Форма собственности – это экономические отношения, характеризующиеся двумя признаками: индивидуализации собственника и разновидностью имущества. В Конституции Республики Беларусь собственности посвящены: статья 13, первая часть которой закрепляет две формы собственности: 1) государственную и 2) частную. Остальные части той же статьи, а также статьи 44, 51, 107, 121, 129 определяют общие принципы осуществления государственной и частной собственности.

Наиболее сложной проблемой экономической науки является проблема форм собственности. Существуют два подхода к классификации форм собственности: вертикально-исторический и горизонтально-структурный.

Вертикально-исторический подход определяет исторические формы собственности, которые зарождаются в процессе продолжительной эволюции общества и смены одной формы собственности другой. Каждому этапу развития человеческого общества соответствует определенная форма собственности, которая отражает достигнутый уровень развития производительных сил, особенности присвоения средств и результатов производства и основного субъекта, концентрирующего права собственности.

В частности в экономической литературе можно найти исторические типы (формы) собственности:

- 1) первобытнообщинная;
- 2) рабовладельческая;
- 3) феодальная;
- 4) капиталистическая;
- 5) социалистическая;
- 6) постиндустриальная (или плюралистическая).

Каждый тип указывает, какой именно социально-экономической формации (историческому этапу развития человечества) присуща та или иная система отношений собственности. Иногда историю делят по-другому, выделяя в ней азиатский, античный, германский и современный типы собственности.

Горизонтально-структурный подход определяет классификацию экономических форм собственности, а также ее типы и виды. Условиями и критериями обозначенной классификации являются: уровень развития производительных сил, характер соединения работника со средствами производства, степень правомочий субъекта по поводу ресурсов, результаты и управления производством, механизм распределения дохода и т. п.

Данный подход представляет «классическую классификацию» двух основных форм собственности: «общая» («общественная») и «частная». Где государственная собственность рассматривается как частный случай общей собственности наряду с «коллективной собственностью». А «собственность юридических лиц» при этом относят то к «коллективной», то к «частной» собственности. Бесспорной же частной собственностью признается только индивидуальная собственность граждан. Иногда выделяют три основных формы собственности:

- 1) государственная (общественная) собственность – принадлежит всему государству (обществу);
- 2) коллективная собственность – принадлежит части общества (коллективу);
- 3) частная (индивидуальная) собственность – принадлежит личностям.

Планетарная общественная собственность означает общечеловеческое присвоение средств производства и его результатов. Субъекты планетарной общественной собственности относятся друг к другу как равноправные совладельцы. В этих условиях основной формой индивидуального присвоения становится распределение дохода. Планетарная общественная собственность существует в трех формах: огосударствленной планетарной собственности, межгосударственной собственности и собственности надгосударственных хозяйствующих структур (рис. 1). По своей сути планетарная общественная собственность (общечеловеческая собственность) является наивысшим уровнем развития общего типа собственности.

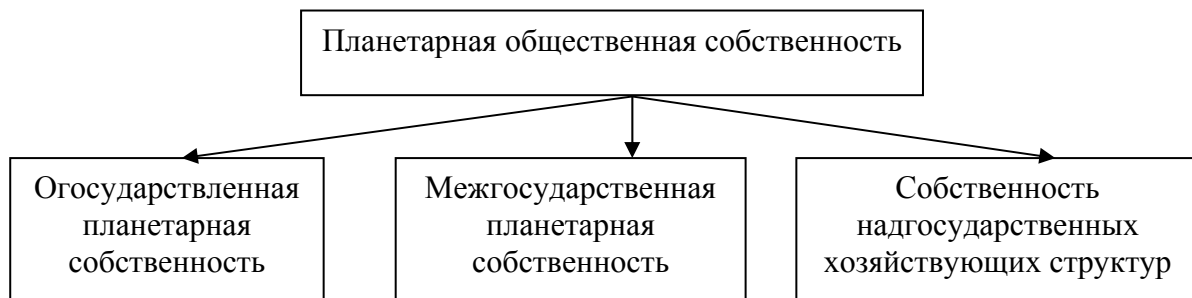

Рис. 1. Формы планетарной собственности

Огосударствленная планетарная собственность – форма организации отношений собственности, при которой ее объекты принадлежат всему народу страны – обществу, а субъектом их управления (владения, распоряжения и использования) выступает государство как представительный орган общества.

Статьей 13 Конституции Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.), определяется: «Недра, воды, леса составляют исключительную собственность государства. Земли сельскохозяйственного назначения находятся в собственности государства. Законом могут быть определены и другие объекты, которые находятся только в собственности государства, либо установлен особый порядок перехода их в частную собственность, а также закреплено исключительное право государства на осуществление отдельных видов деятельности».

Огосударствленная планетарная собственность экономически реализуется в интересах всех и каждого индивида общества трудом работников общенародного (государственных) предприятий и служащих всех государственных структур, функцией которых является управление объектами общенародной собственности. Основными экономическими формами реализации государственной собственности являются: прибыль государственных предприятий и доходы их работников; дивиденды на пакеты акций, находящихся во владении государства; присвоения государством доли валового внутреннего продукта (ВВП) страны через налоги в форме государственного бюджета; присвоения определенных частиц госбюджета служащими различных структур государства и работниками различных государственных институтов общества (здравоохранения, образования, учреждений науки и т.д.) через их заработную плату; трансфертные доходы, которые присваиваются теми членами общества, которые нуждаются в социальной защите (пенсионеры, безработные и т.д.).

Огосударствленная планетарная собственность – это система отношений, при которой абсолютные права на управление и распоряжение собственностью осуществляют органы (институты) государственной власти.

Межгосударственная планетарная собственность – форма собственности, где в качестве сособственников или единого собственника выступают несколько государств одновременно, в том числе объединенных в международную организацию, конфедерацию или иной межгосударственный союз. Правовое регулирование на межгосударственном уровне осуществляется в соответствии с нормами международного частного права. Определение объекта вещных прав является основополагающим для решения коллизионных вопросов вещных правоотношений, осложненных иностранным элементом. Правовые системы всех государств признают существование вещных прав, но различно подходят к их правовому регулированию.

Преимущественным способом правового регулирования отношений собственности в международном частном праве является коллизионно-правовой, так как практически отсутствуют конвенции, содержащие унифицированные материально-правовые нормы.

Собственность надгосударственных хозяйствующих структур – это объединенная собственность членов отдельной хозяйствующей структуры, созданная на добровольных началах для осуществления совместной деятельности. Собственность надгосударственных хозяйствующих структур формируется в результате объединения имущества, денежных взносов его членов и доходов. Собственность надгосударственных хозяйствующих структур – общая собственность, которая может быть образована также путем передачи государственного имущества, т.е. в результате передачи государством или другим субъектом в распоряжение хозяйствующей структуры (на условиях выкупа или аренды), и использоваться согласно действующему законодательству. Субъектами такой собственности являются мировой парламент, ООН, ТНК, международные гражданские организации.

Тип и форма собственности находятся в непосредственной зависимости, предопределяются конкретно-историческими условиями общественной жизни. При этом тип собственности обусловлен существованием определенной социально-экономической системы. Традиционно такая классификация типов

собственности называется формационной, хотя и не совпадает с ней полностью. Типам собственности соответствуют различные формы собственности. Общественная планетарная собственность представляет совместное достояние, принадлежность тех или иных объектов всему человечеству. Этот наивысший тип развития собственности выступает, как правило, в форме огосударствленной собственности.

Каждая форма собственности имеет свои сферы наиболее эффективного применения. Огосударствленная планетарная собственность функционирует успешно в сферах с ограниченными возможностями рыночного стимулирования. Межгосударственная собственность и собственность надгосударственных хозяйствующих структур целесообразны в случаях, когда требуется концентрация средств. Эти формы предполагают общественно-групповой характер присвоения, совместное межгосударственное владение, пользование и распоряжение факторами и результатами производства.

К.е.н. Барський Ю.М.

Луцький національний технічний університет, Україна

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

В сучасних умовах глобального швидкозмінного ринкового середовища зростає значущість такого аспекту діяльності економічних систем будь-якого рівня як фінансова безпека і стійкий розвиток, що зумовлює необхідність систематизації існуючих підходів до управління фінансовою безпекою, подальшого їх вдосконалення, вироблення підходів до підвищення якості її системи управління. Про актуальність цієї проблеми свідчить активний розвиток її теоретичного та практичного базису, форм його впровадження.

Комплексністю до оцінки фінансової безпеки регіону різниться підхід І.М. Вахович [1]. Дослідником запропоновано сукупність показників фінансової безпеки ділити на дві групи: зовнішні та внутрішні. Зовнішня оцінка здійснюється за показниками, які включають: стан боргової безпеки; стан бюджетної безпеки; стан грошової та валютної безпеки; стан інвестиційної безпеки: рівень повернення вкладених коштів; стан зовнішньоторговельної фінансової безпеки.

До системи внутрішніх показників оцінки рівня фінансової безпеки стало-го розвитку регіону І.М. Вахович віднесено такі:

1) для оцінки фінансової безпеки економічного розвитку регіону: питома вага ВРП регіону у ВВП країни, %; бюджетна забезпеченість одного жителя, грн./чол.; дефіцит консолідованого бюджету, у % до ВРП; витратна частина консолідованого бюджету, у % до ВДВ; питома вага податків в обсязі ВРП; питома вага доданої вартості в загальному обсязі виготовленої продукції, %; частка регіональних дотацій територіального бюджету у загальній величині його доходів, включаючи дотації, %; відношення обсягу трансфертів із державного бюджету до ВДВ, %; питома вага внутрішніх джерел фінансування місцевих бюджетів, %; співвідношення рівня валової доданої вартості на душу населення в регіоні та країні в цілому; темп інфляції за середньомісячним (середньорічним) темпом зростання індексу цін споживчого ринку, %; інвестиції в основний капітал, у % до ВДВ; обсяг інвестицій, % до ВРП; коефіцієнт покриття імпорту експортом; частка експорту у ВРП регіону, %; частка імпорту у ВРП регіону, %; частка імпорту у внутрішньому споживанні населення, %; кредитні надходження до економіки, % до ВДВ; частка нових видів продукції в загальному обсязі випуску продукції, %; кількість підприємств регіону, які запроваджують інновації, %; питома вага інвестицій інноваційного спрямування в загальному обсязі інвестицій в основний капітал, %; питома вага витрат на науку, у % до ВДВ; обсяг роздрібного товарообороту, у % до ВРП; рівень зносу основних засобів, %; рівень ефекту фінансового важеля підприємств регіону, %; рівень власного оборотного капіталу підприємств регіону; рівень поточних фінансових потреб підприємств регіону; частка збиткових підприємств за усіма галузями економіки регіону; внутрішні темпи росту підприємств регіону; коефіцієнт Бібера за підприємствами регіону;

2) для оцінки фінансової безпеки соціального розвитку регіону: відношення витрат на соціальні програми до ВРП, %; частка оплати праці у структурі доходів населення регіону, %; погодинна заробітна плата, дол. США/год.; відношення середньої заробітної плати до прожиткового мінімуму %; частка в загальній кількості населення громадян, що мають доходи, нижчі прожиткового мінімуму, %; розрив між доходами 10% найбільш високодохідних та 10% низькодохідних груп населення; забезпеченість житлом, кв. м. на одного жите-

ля; рівень безробіття, %; витрат на освіту, % до ВРП; витрати на охорону здоров'я, у % до ВРП; витрати на розвиток культури, % до ВРП; частка працездатного населення у загальній кількості населення регіону, %; частка заробітної плати у ВДВ регіону, %.

Монастирський Г.Л. пропонує проводити оцінку рівня загроз на фінансово-бюджетну безпеку регіону двома методами [2]: з використанням апарату математичної теорії розпізнавання образів (дискримінантного аналізу) та методами порівняльного аналізу й бальної оцінки. Вказана оцінка здійснюється поетапно: доходи місцевого бюджету (без дотацій) на душу населення; частка державних дотацій місцевому бюджету в загальній величині його доходів, включаючи дотації; витрати місцевого бюджету на душу населення, зокрема за напрямками: на соціальний розвиток, на розвиток муніципального господарства; валовий муніципальний продукт; прибуток ТСБР; частка збиткових підприємств; середня рентабельність промислового капіталу; відношення доходу місцевого бюджету на душу населення до середнього по державі значення показника (критеріальний показник: передкритичне значення – 70%, критичне значення – 60%); частка протермінованої кредиторської заборгованості до загальної величини кредиторської заборгованості. Окрім того дослідник пропонує разом діагностувати рівень економічної безпеки: у сфері матеріального виробництва (глибина спаду промислового виробництва відносно певного базового року (наприклад до 1990 р.) (критеріальний показник: передкритичне значення – 50%, критичне – 60%); ступінь зносу основних промислово-виробничих фондів; темпи зростання/зниження виробничих капіталовкладень; обсяг виробничих капіталовкладень на 1 грн. основних виробничих фондів; обсяг основних виробничих фондів); у сфері зайнятості населення (поточний рівень офіційно зареєстрованого безробіття; частка громадян незайнятих трудовою діяльністю, що шукають роботу, в загальній чисельності економічно активного населення.

Таким чином, фінансову безпеку регіону необхідно розглядати як інтегральну комплексну характеристику місцевої економіки, забезпечення якої є ключовим питанням місцевої та державної муніципальної фінансової політик, що, значною мірою, визначає їх ефективність, орієнтацію на реалізацію стратегічних цілей розвитку економічних систем різних ієрархічних рівнів. Напрацювання практичних технологій забезпечення регіональної фінансової безпеки становитиме проблемне поле подальших наукових розвідок в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія / І.М. Вахович. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 496 с.
2. Монастирський Г.Л. Економічна безпека муніципальної економіки: методологія оцінки та забезпечення [Електронний ресурс] / Г.Л. Монастирський. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_1/94.pd

К.е.н. Белікова Н.В.

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,

м. Харків

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА В РАМКАХ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

У другій половині ХХ сторіччя розвиток людства наблизився до певної межі, коли відбулося усвідомлення існування глобальних проблем. Глобальні проблеми являють собою специфічний феномен, досі не відомий в історії цивілізації. Їх можна визначити як проблеми, що в тій або іншій мірі стосуються усіх країн та народів; вирішення яких можливе тільки за рахунок зусиль усього світового співтовариства. Таке визначення актуалізує дві концептуальні риси глобальних проблем як соціально-економічного явища: масштабність (глобальність) розповсюдження (категорія «локалізація у просторі») та складність зусиль, спрямованих на їх подолання (категорія «залучення у вирішення»), які представлені на рис. 1.

Уперше визначив та систематизував глобальні проблеми людства Дж. Форрестер [1], який розробив динамічні моделі «Світ-1» та «Світ-2» у докладі для міжнародної організації «Римський клуб». Розрахунки вченого показали, що домінуючий шлях ресурсомісткого зростання світової економіки в умовах демографічного буму призведе до катастрофічного забруднення довкілля, нехватки ресурсів та продовольства. Поглиблювали дослідження феномену глобальних проблем вчені під керівництвом Д. Медоуза [2; 3], які уперше запропонували термін «ліміти зростання». Це був поворотний момент не тільки в екології, але й в економіці та філософії. Дійсно, до тих пір вважалося, що економічне зростання являє собою безперервний процес, динаміка якого визначаються в першу чергу внутрішніми факторами (сукупністю різних потенціалів світу, країни, регіону, підприємства, їх взаємодією). Проте вчені довели, що об'єктив-

ним лімітом соціально-економічного розвитку є довкілля, а у широкому розумінні – глобальні проблеми людства, які супроводжують такий розвиток. Сучасна економічна наука, зокрема модель нескінченного економічного зростання та концепція прогресу, виявилась нездатною відповісти на виклики глобальних проблем, в тому числі вирішити такі протиріччя:

- збільшення споживання = збільшення обсягів виробництва = погіршення екологічної ситуації;
- збільшення концентрації доходів у одних верств населення = зубожіння інших.

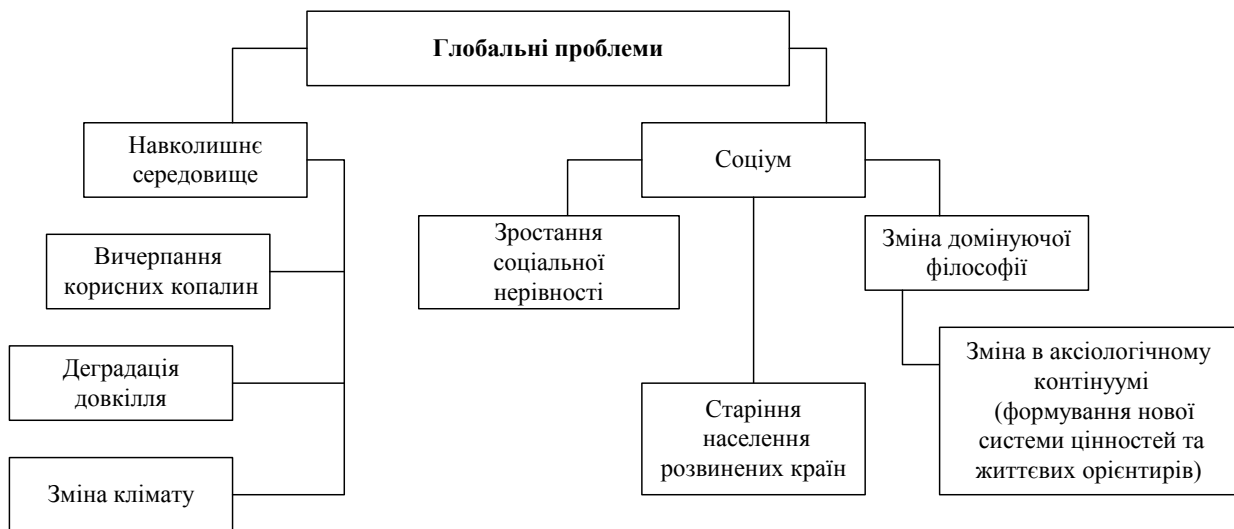

Рис. 1. Глобальні проблеми людства як феномен його розвитку

Зрозуміло, що загострення глобальних проблем пов'язане із об'єктивними процесами посилення соціально-економічних зв'язків між країнами світу та формуванням єдиного світового економічного простору. Історія дослідження глобальних проблем має певні етапи. Так усвідомлення самого факту існування проблем, притаманних суспільству в цілому, стимулювало пошук шляхів відокремлення глобальних проблем від локальних, місцевих проблем окремих країн світу. Це логічно потребувало визначення ролі людства та домінуючого типу економічного розвитку в утворенні глобальних проблем. Згодом вченими були розроблена система критеріїв віднесення проблем до глобальних.

Усвідомлення факту існування лімітів зростання та глобальних проблем породило нову концепцію «сталого розвитку», основа якої закладена ще в працях В.І. Вернадського, який застосовував термін «стале світове співтовариство» [4]. Сталий розвиток базується на таких принципах: гармонійне поєднання еконо-

мічного, соціального та екологічного розвитку територій; координація зусиль всього світового товариства; провідна роль держави у забезпеченні сталого розвитку. Перехід до концепції сталого розвитку має відбуватися в кожній країні світу з урахуванням національних особливостей.

На даний час в Україні на законодавчому рівні відсутнє чітке визначення сталого розвитку та немає закону, який би регулював механізм переходу до сталого розвитку країни та її регіонів. проте термін «сталий розвиток» застосовується в ряді документів: Закони України «Про стимулювання розвитку регіонів»; «Про охорону довкілля»; «Про тваринний світ» та ін.; Концепція державної регіональної політики, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року; Концепція сталого розвитку населених пунктів; Методичні рекомендації з формування регіональних стратегій тощо.

В рамках системних реформ в Україні, розпочатих у 2010 р., подолання глобальних проблем має відбуватися за такими напрямками: якість життя населення (тривалість, стан здоров'я, рівень знань та доходів, рівень зайнятості, права людини тощо); природомісткість економіки (споживання природних ресурсів, рівень порушення екосистем тощо); якість довкілля (атмосфери, води, лісів, біологічних видів).

Таким чином, глобальні проблеми мають вирішуватися в рамках реформування соціально-економічного та екологічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Форрестер Дж. Мировая динамика / Дж. Форрестер. – М.: Наука, 1976. – 168 с.
2. Пределы роста / Д.Х. Медоуз, Д.Л. Медоуз, Й. Рандерс, Ш. Беренс. – М.: МГУ, 1991. – 206 с.
3. Медоуз Д.Л. За пределами роста / Д.Л. Медоуз, Д.Х. Медоуз, Й. Рандерс. – М.: Прогресс, Пангея, 1994.
4. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1991. – 270 с.

Білик О.С.

Луцький національний технічний університет, Україна

ОЦІНКА БЕЗПЕКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Процес забезпечення та підвищення конкурентоспроможності регіонів України вимагає оцінки рівня їх безпеки з метою своєчасного державного втручання в економіку тих регіонів, які знаходяться в стані небезпеки, або ж в си-

туації, коли така небезпека існує. Оскільки розвиток економічної, екологічної та соціальної сфер життєдіяльності населення регіону характеризується суперечливими відносинами, то виникає необхідність оцінки безпеки сталого розвитку регіону [1].

В більшості методичних підходів, які використовуються для оцінки рівня безпеки регіону, ключовим елементом є показник (або індикатор) безпеки. Оскільки показники безпеки сталого розвитку регіону відображають різні напрями виникнення загроз безпеки сталого розвитку, є різнорідними, то побудова системи показників, з якою можна відповідним чином оперувати з метою одержання необхідного результату, є важливою складовою методики оцінки рівня безпеки сталого розвитку у всіх без винятку задачах такої оцінки. Таким чином, система показників безпеки сталого розвитку повинна відображати ті можливі впливи на об'єкт безпеки сталого розвитку, які для даної або прогнозованої ситуації можуть викликати загрози або призвести до порушення стану безпеки сталого розвитку.

В зв'язку з тим, що від рівня безпеки регіону залежить рівень його конкурентоспроможності, пропонуємо в якості показників оцінки безпеки сталого розвитку використати конкурентні переваги сталого розвитку регіону.

Оцінку рівня безпеки сталого розвитку регіону слід здійснювати, порівнюючи фактичні дані із пороговими значеннями. При цьому конкурентні переваги слід поділити на показники-стимулятори та показники-дестимулятори.

Ті показники, за якими перевищення фактичних даних над пороговими є сприятливими для нарощення конкурентних переваг регіону прийнято називати стимуляторами. Показники, за якими перевищення фактичних даних над пороговими негативно відображаються на рівні нарощення конкурентних переваг регіону прийнято називати дестимуляторами [2, с. 64].

Для показників-стимуляторів рівень безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону визначимо на основі наступної формули:

$$P_{\phi c} = \frac{P_{\phi}}{P_n},$$

де $P_{\phi c}$ – рівень безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону за i -тим показником-стимулятором;

P_{ϕ} – фактичне значення показника конкурентних переваг регіону;

P_n – порогове значення показника конкурентних переваг регіону.

Для показників-дестимуляторів рівень безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону визначається наступним чином:

$$P_{\phi} = \frac{\Pi}{\Pi_{\phi}},$$

де P_{ϕ} – рівень безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону за i -тим показником-дестимулятором.

Інтегральний показник безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону найдоцільніше розраховувати за наступною формулою:

$$I_{\text{Пб}, j} = \sqrt{\frac{1}{3} \left[(I_{\text{ББЕКОЛКП}})_j^2 + (I_{\text{БЕКОНКП}})_j^2 + (I_{\text{БСКП}})_j^2 \right]}$$

де $I_{\text{Пб}, j}$ – інтегральний показник безпеки конкурентних переваг сталого розвитку j -ого регіону;

$I_{\text{ББЕКОЛКП}}$ – індекс безпеки екологічних конкурентних переваг сталого розвитку j -ого регіону;

$I_{\text{БЕКОНКП}}$ – індекс безпеки економічних конкурентних переваг сталого розвитку j -ого регіону;

$I_{\text{БСКП}}$ – індекс безпеки соціальних конкурентних переваг сталого розвитку j -ого регіону.

Таким чином, індекс безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону змінюється в межах $[0; 1]$ (за умови, що $I_{\text{Пб}, j}$ більше 0) і чим ближче значення цього індексу до 1, тим кращий рівень безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону. Разом з цим в межах кожного інтервалу пропонується виділити регіони, які попадають в стан небезпеки, загрози, ризику та безпеки. Регіони, що будуть знаходитися в стані небезпеки та загрози потребують першочергової уваги з боку держави задля уникнення небезпечного стану. З цією метою використаємо формулу для розрахунку розмаху варіації:

$$r = \frac{I_{\text{max}} - I_{\text{min}}}{g},$$

де r – розмах інтервалу;

I_{max} – максимальне значення індексу безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону;

I_{min} – мінімальне значення індексу безпеки конкурентних переваг сталого розвитку регіону;

g – число відокремлених груп.

Даний підхід дозволить згрупувати регіони на чотири груп: регіони, у яких спостерігається рівень безпеки; регіони, для яких характерний стан ризику; регіони, які знаходяться в стані небезпеки та регіони, для яких характерна загроза, що відповідно вимагає державного регулювання процесів нарощення їх конкурентоспроможності задля зменшення рівня їх диференціації.

У сучасних умовах, безпека сталого розвитку регіону вимагає посиленої уваги з точки зору вибору пріоритетів регіонального управління, тому з'ясування рівня цієї безпеки є нагальною потребою.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук З.В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: монографія / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 248 с.
2. Статистика: підручник / С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Єріна, та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук С.С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.
3. Ковальська Л.Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіонів держави / Л.Л. Ковальська // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»: зб. наук. праць; редкол.: відп. ред. д.е.н., проф. З.В. Герасимчук. – Луцький національний технічний університет. – Вип. 5 (17). – Ч. 2. – Луцьк, 2008. – 360 с.

К.е.н. Бойко Є.О.

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ

Рекреаційно-туристична індустрія, будучи однією з найбільш масштабних, високодохідних і динамічних, забезпечує 10% обігу виробничо-сервісного ринку світу. На сферу туризму приходить біля 6% світового валового національного продукту, 7% світових інвестицій, кожне 16-те робоче місце, 11% світових споживчих витрат, 5% всіх податкових надходжень [5]. Крім чистого економічного ефекту, сфера туризму забезпечує відновлення життєвих сил населення, раціональне використання ним вільного часу, розвиває здібності людини адаптуватися в умовах зростаючих темпів життєдіяльності. Саме тому рекреація і туризм як економічно вигідні галузі господарювання мають у перспективі зайняти одне з провідних місць у структурі регіональних господарських комплексів.

Світовий досвід дає кілька типів моделей участі держави в організації й регулюванні розвитку туристичної діяльності регіонів. Для України, що обрала європейський вектор розвитку, слід запровадити модель управління, притаманну таким розвинутим європейським державам, як Франція, Іспанія, Великобританія, Італія. Суть такої моделі полягає в тому, що питання розвитку туристичної діяльності в країні вирішуються на рівні відповідного галузевого підрозділу певного багатогалузевого міністерства. При цьому, підрозділ такого міністерства, що відповідає за розвиток туризму в країні, здійснює свою діяльність у двох напрямках: вирішує або регламентує загальні питання державного регулювання (розробка нормативно-правової бази, координація діяльності регіональної представницької й виконавчої влади, міжнародне співробітництво на міждержавному рівні, збирання й обробка статистичної інформації тощо) та спрямовує й координує маркетингову діяльність (участь у виставках і міжнародних об'єднаннях у туристичній сфері, управління туристичними представництвами своєї країни за кордоном тощо) [1, с. 95].

Одним із шляхів підвищення ефективності використання рекреаційно-туристичного потенціалу курортного регіону є створення міського рекреаційно-туристичного господарства – комплексу підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою та забезпечують функціонування й розвиток рекреаційно-туристичної інфраструктури, займаються експлуатацією територіально-ресурсного потенціалу для задоволення потреб населення в організації відпочинку, санаторно-курортного лікування та туристичного обслуговування [2].

Створення рекреаційно-туристичного господарства сприятиме: інтеграції підприємств різних галузей, що здійснюють свою діяльність у сфері рекреації та туристичного бізнесу; розвитку відповідного сектора економіки як ефективною складовою господарського комплексу курортного міста; удосконаленню системи управління цим сектором.

Реалізація державної політики у сфері туризму передбачає використання відповідних механізмів регуляторного впливу. Вивчення публікацій за даною проблематикою дозволило виявити, що науковці пропонують різні механізми державного регулювання туризму, а саме: організаційні, економічні, організаційно-економічні, нормативно-правові, регламентуючі, контролюючі, коригуючі, соціальні, стимулюючі, інформаційно-аналітичні, адміністративні, соціально-психологічні [4].

Л.І. Давиденко, Н.Й. Коніщева [3] у своїх працях розробили комплекс заходів щодо підвищення ефективності державного регулювання рекреаційного бізнесу на загальнодержавному та регіональному рівнях, а також запропонували наступні шляхи удосконалення механізмів державного регулювання рекреаційного бізнесу:

- впровадження механізму пільгового кредитування заходів, пов'язаних із розвитком сфери туризму;
- розробка нових форм співробітництва між органами місцевого самоврядування та суб'єктами підприємництва;
- створення туристичних інформаційних центрів у формі комунальних підприємств;
- розробка шляхів взаємодії органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність з надання туристичних послуг, шляхом проведення конкурсного відбору переможців;
- розробка державних і відповідних місцевих програм розвитку туризму;
- створення місцевих фондів розвитку туризму за допомогою договірних угод на передачу суб'єктами підприємництва, які здійснюють діяльність у сфері туризму, частини прибутку від їх діяльності;
- впровадження акціонування, господарювання на умовах оренди, сприяння створенню підприємств малого та середнього бізнесу;
- розробка пропозицій щодо створення координаційних рад з питань розвитку туризму на обласному рівні;
- розробка концептуальних підходів щодо організації підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки державного регулювання у сфері туризму.

Список використаних джерел:

1. Биркович В.І. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму на регіональному рівні / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4 (5). – С. 1–7.
2. Казачковська Г.В. Удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційно-туристичного господарства / Г.В. Казачковська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – № 4. – 2010. – С. 69–72.
3. Матеріали доповідей III науково-практичної конференції "Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою" [Електронний ресурс]. – Бердянськ: АУІТ "АРІУ", 2007. – Режим доступу: http://www.tourlib.net/statti_ukr/davydenko.htm
4. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/2/11.pdf> www.lib.ua-ru.net/diss/cont/241003.html

К.е.н. Волинчук Ю.В.

Луцький національний технічний університет, Україна

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Регіональна політика – сфера діяльності держави або регіональної (місцевої) влади щодо управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни в регіональному аспекті. Вона характеризується певною сукупністю цілей, завдань, механізмів, які в кінцевому підсумку визначають її стратегію і тактику; передбачає врахування широкого спектру національних, політичних, соціальних факторів, що й дозволяє впливати на тенденції регіонального розвитку [1].

Відповідно до Закону України «**Про стимулювання розвитку регіонів**» мета стимулювання розвитку регіонів полягає у *забезпеченні їх сталого розвитку в інтересах усієї України*, підвищення рівня життя населення, подолання бідності й безробіття, формування середнього класу; ефективного використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів, а також особливостей для досягнення на цій основі підвищення рівня життя людей; створення рівних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України [2].

Регіон – це територіально-спеціалізована, адміністративно окреслена частина економіки країни, що характеризується єдністю та цілісністю відтворювальних процесів і управління. Характерними ознаками регіону є:

- територіально-виробнича структура, що передбачає економічні зв'язки в сукупності усіх міст та населених пунктів адміністративної території (області);
- інтегроване економічне середовище з переважно замкнутим виробничим циклом;
- виробництво кінцевої продукції на основі регіонального розподілу праці;
- функціонально-просторове середовище, де узгоджуються усі наявні на певній території чинники економічного відтворення;
- єдина комунікаційна, транспортна й економічна системи;
- відносна самостійність господарювання в межах єдиного виробничого комплексу, забезпеченого власними трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами;
- регіональний ринок товарів і робочої сили та ринкова інфраструктура.

На виконання зазначеного Закону прийнято Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року [3], яка визначила ключові проблеми регіонального розвитку, пріоритети державної регіональної політики з погляду загальнонаціональних потреб та інтересів. Основною метою державної регіональної політики України на сучасному етапі розвитку визначено „створення умов, що дадуть змогу регіонам повністю реалізувати наявний потенціал, зробити максимальний внесок у національну економіку, здобути конкурентні переваги на зовнішньому ринку”.

Крім цього, для ефективного розвитку регіонів держави доцільно розробляти *стратегію сталого місцевого розвитку*, яка являє собою комплекс узгоджених механізмів і процесів, які передбачають активну участь зацікавлених сторін у розробці загальної мети, цілей і завдань сталого місцевого розвитку та у координації їх досягнення і перегляду на рівні регіону.

Ефективна стратегія сталого місцевого розвитку об'єднує сподівання і спроможність влади, громадянського суспільства та приватного сектору сформулювати чітке бачення майбутнього, а також розробити і втілити тактику просування до цього майбутнього. Вона визначає, які напрямки роботи є ефективними, і підтримує їх, поліпшує інтеграцію різних підходів та забезпечує можливість оптимального вибору там, де інтеграція неможлива [4].

Тому однією з вимог Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року є прийняття на рівні області **стратегій регіонального розвитку**, узгоджених з положеннями Державної стратегії. На основі затверджених регіональних стратегій між Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою АРК, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами можуть укладатися угоди щодо регіонального розвитку. Однак, станом на березень 2010 року таких угод було укладено лише чотири (з Донецькою, Львівською, Вінницькою та Волинською обл.). Процес стратегічного планування в деяких регіонах зіштовхнувся з низкою серйозних перешкод, внаслідок чого не всі регіони вчасно затвердили стратегії розвитку [5]. Пріоритети довгострокового розвитку АРК та м. Севастополя визначено відповідними державними програмами, а не власними розробленими стратегічними документами, що не створює можливостей цим регіонам повноцінно враховувати власні потреби та наявний потенціал тощо [6].

Існуючі конфлікти між обласними державними адміністраціями, обласними радами та групами впливу на рівні регіону, а також різне бачення пріоритетів розвитку регіону суттєво перешкодило своєчасності підготовки відповідних регіональних стратегій. Низка регіонів (Херсонська, Житомирська, Луганська, Запорізька, Тернопільська області тощо) затвердили стратегії лише у 2008 р., хоча Постановою Кабінету Міністрів від 21 липня 2006 р. № 1001 були зобов'язані надати проекти стратегій на затвердження обласних рад у тримісячний термін. Тому недоліками стратегічного планування розвитку регіонів можна вважати надмірну формалізацію процедур розробки й затвердження стратегій та декларативний характер більшості з них, адже попри визнання рішеннями обласних державних адміністрацій стратегій розвитку відповідного регіону до 2015 р. як обов'язкового до виконання документу, їх зміст часто невідповідний потребам та можливостям цих регіонів.

Роль держави поступово все більше зводиться до координування і взаємоузгодження інтересів усіх учасників процесу регіонального управління. З огляду на це, першочерговими завданнями регіональної політики є такі:

- стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку на основі ефективного використання потенціалу регіонів;
- запровадження механізмів подолання асиметрії розвитку регіонів та підтримання депресивних територій;
- пошук компромісу з питань економічної свободи регіонів;
- реалізація принципу розширення міжрегіональної економічної взаємодії;
- зміцнення матеріальної бази територіальних громад шляхом переходу до взаємовідносин державного бюджету безпосередньо з бюджетами органів місцевого самоврядування;
- активізація розвитку транскордонного співробітництва в економічній сфері.

Виконання прийнятих управлінських рішень у перспективі має забезпечуватися, насамперед, під впливом економічних, а не адміністративних методів управління шляхом формування та взаємопогоджуваної реалізації індивідуальних, територіальних і суспільних інтересів і базуватися на можливостях сучасних інформаційних технологій.

Серед недоліків у прийнятті управлінських рішень на регіональному рівні можна виокремити такі: значний обсяг прийнятих рішень («перенасичення»)

призводить до невиконання їх частини та дублювання; відбувається трансформація мети рішення в процесі його руху ієрархічними рівнями; приймаються так звані «псевдорішення», що тільки імітують реальні керуючі впливи; недостатня технологізація процесів підготовки й прийняття рішень (насамперед типових); відсутність процедури узгодження рішень з їх виконавцями; тривалий термін процесу підготовки та прийняття рішень, їх «запізнення»; нереальні «мобілізуєчі» терміни, установлені для виконання рішень; низька питома вага стратегічних рішень; відсутність на початковому етапі розробки рішення детальної діагностики вихідного стану об'єкта управління і моделювання бажаного стану; недостатня ефективність механізму оцінки виконання рішень.

Таким чином, питання управління розвитком регіонів займає ключове місце у системі регіональної політики України в контексті їх сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Регіональна політика: методологія, методи, практика / Інститут регіональних досліджень НАН України; відп. ред. М. Долішній. – Львів, 2001. – 700 с.
2. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2850–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/lavs/main.cgi?nreg=2850-15>
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/lavs/main.cgi?nreg=1001-2006-%EF>
4. Муніципальна програма врядування та сталого розвитку. – К.: ПРООН, 2005.
5. Харківська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.kharkov.ua/ukr/decisions>
6. Луганська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.loga.gov.ua/netcat_files/677/433

К.е.н. Грабчук О. М.

Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара, Україна

СУЧАСНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний період розвитку економіки взагалі та економіки України зокрема є складним з огляду на його перспективи та тенденції. Суттєві зміни, що відбуваються в економіці країни, обумовлені як історизмом її становлення, так і впливом існуючих взаємодій та глобалізаційними впливами, визначають непередбачуваність основної траєкторії подальших процесів. Відповідні інститу-

ційні зміни, накладаючись на трансформацію галузевої структури економіки, визначають перетворення всього соціуму. Велика кількість суттєвих трансформацій в економіці України, обумовлює невизначеність її майбутнього стану. Виконуючи дослідження сучасного періоду розвитку економіки України, необхідно врахувати висловлювання М. Портера: «Не має значення, чи є країна аграрною, країною послуг чи виробництва. Має значення те, чи здатна країна до ефективної самоорганізації у сфері, де продуктивність визначає добробут для індивідуальних мешканців цієї країни» [4, с. 36]. Саме здатність до самоорганізації і визначає можливості регулювання невизначеності в економіці країни.

Економічна ситуація у СНД з кінця 2008 р. різко погіршилася у результаті глобального дефіциту кредитів, скорочення обсягів світової торгівлі і зниження цін на сировину, насамперед, нафту та метали [3, с. 105]. Первинний порівняльний аналіз динаміки базового макроекономічного показника ВВП за групою країн СНД дав змогу виявити першу рису специфічності економіки України: нестабільність функціонування економіки при низьких темпах її зростання. Наприклад, за даними щорічної динаміки ВВП у фізичному обсязі (за матеріалами Міждержавного комітету статистики СНД [2]), які було проаналізовано за період 1999–2011 рр. як в цілому, так і за підперіодами 1999–2007 рр. та 2008–2011 рр., впливають порівняно низькі темпи росту економіки України при їх значній нестабільності. Якщо протягом 1999–2007 рр. середні темпи росту економіки країни склали 106,38 %, то протягом кризового періоду знизились до 97,20 %, причому таке зниження було найбільш суттєвим за групою країн СНД. Причому темпи росту ВВП України у 2011 р. (5,2 %) є вищими, ніж за прогнозами МВФ (4,5 %) та ЄБРР (4,0 %) [1, с. 12] та спостерігається приріст національного багатства (з 2 053 247 млн. грн. у 2008 р. до 2 707 791 млн. грн. у 2009 р.) [6, с. 16]. В економіці України також спостерігались ознаки порушення макроекономічної рівноваги [5, с. 15]. Однак це порушення рівноваги не було пов'язане із структурними змінами в економіці. Яскравим прикладом є сталість розподілу капіталу за групованими видами економічної діяльності. При загальному зростанні капіталу в економіці, що відбувалось на протязі 2007–2010 рр. відбувались чітко визначені тенденції щодо зміни його співвідношення за групованими видами економічної діяльності.

Так, питома вага капіталу реального сектору економіки протягом 2007–2010 рр. зменшувалась, як і питома вага капіталу в інфраструктурних видах економічної діяльності, питома вага капіталу в соціальноорієнтованих видах економічної діяльності залишалась сталою, тоді як вага капіталу у фінансовому секторі зростала. Різке зменшення обсягу капіталу з 31.12.2010 до 30.09.2011 (з 4 096 984,4 млн.грн. до 3 032 255 млн.грн. або на 25,98 %) призвело до компенсації тенденцій, що діяли на протязі попередніх років. Зокрема питома вага капіталу у фінансовому секторі економіки зменшилась до 23,5 %, що є нижчим за рівень 2007 р. Оскільки в зазначений період відбулось, переважно вимивання нерозподіленого прибутку з пасивів підприємств, то, вочевидь, попереднє зростання капіталу у фінансовому секторі економіки було обумовлено мультиплікацією фінансових ресурсів. Підтвердженням даного факту є й те, що скорочення власного капіталу у реальному секторі економіки (на 90 132,8 млн. грн.) супроводжувалось ще більшим зменшенням позикового капіталу (на 131 923,4 млн. грн.), тоді як у фінансовому секторі відповідне зменшення склало 22 667,4 млн. грн. (для власного капіталу) та 506 741 млн. грн. (для позикового капіталу), що й стало визначальною причиною зменшення капіталу в економіці України. Оскільки позиковий капітал у фінансовому секторі формується великою мірою як результат взаємних позик, то саме ефект мультиплікації капіталу було зменшено в результаті фінансово-економічної кризи 2008–2011 рр. Слід відзначити, що в цей же період зменшення позикового капіталу банків за рахунок коштів суб'єктів господарювання склало 28 724 млн. грн., а за рахунок коштів фізичних осіб – 3 213 млн. грн.¹ при загальному зменшенні капіталу у 45 784 млн. грн. Вочевидь основна мультиплікація капіталу відбувалась у фінансовому секторі не у банківській системі. Частковим підтвердженням зазначеної тези є те, що абсолютне зменшення національного багатства сектором у секторі фінансових корпорацій відбулось переважно внаслідок вкладу під сектора «страхові корпорації та НПФ» [6, с. 17]. Зазначимо також, що розрив «мильної бульбашки» у фінансовому секторі України, пов'язаний з ефектом мультиплікації капіталу відбувся тільки у 2011 р., що свідчить про реалізацію рецесії саме у цей період. Водночас позитивний фінансовий

¹ За даними НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

результат в економіці України сформовано переважно в реальному секторі економіки, тоді як у фінансовому секторі спостерігається як висока волатильність фінансового результату, так і високий рівень збитковості діяльності, що свідчить про нестабільність його функціонування у стані «мильної бульбашки».

Значні коливання фінансового результату інфраструктурних видів економічної діяльності є швидше індукованими фінансовою кризою, про що свідчить відновлення значущості їх фінансового результату.

Крім того, за даними Держкомстату в Україні спостерігається стійка тенденція до зростання питомої ваги фонду споживання. Так, кінцеві споживчі витрати зросли з 75,4 % ВВП у 2002 році до 84,5 % у 2010 році при одночасному зменшенні нагромадження основного капіталу. Однак домінування росту споживчих витрат (особливо витрат домогосподарств) спостерігалось у 2008–2010 рр. В цілому за період зростання споживчих витрат і нагромадження капіталу були приблизно рівними і складали в середньому щорічно 22,19 % та 23,66 % відповідно. Виникає перекид у розподілі доходів на користь населення, що спричинило зростання споживчого попиту та зменшення інвестиційної складової економічного зростання [5, с. 21]. Швидше за все, суттєве зростання питомої ваги споживчих витрат у період 2008–2010 рр. обумовлювалось не стільки їх безпосереднім збільшенням, скільки зменшенням темпів росту основного капіталу. При цьому на темпи росту нагромадження основного капіталу спричинює покриття експорту імпортом.

Аналіз даних стосовно розвитку реального сектору економіки підтверджує індустріальний характер розвитку економіки України, однак він також засвідчує існування розбіжностей тенденцій його розвитку. Зазначена розбіжність не є значною, але цілком може призвести до структурної трансформації економіки. Розбіжність тенденцій динаміки також є одним із найбільш суттєвих джерел невизначеності розвитку економіки, оскільки може спричинити порушення сталих взаємозв'язків між окремими її секторами.

Вочевидь відбувається трансформація всього реального сектору економіки України у напрямі посилення гірничо-металургійного комплексу, що означає високу імовірність зростання експортоорієнтованості економіки, збільшення вразливості до негативних глобалізаційних впливів, що виникають внаслідок коливань на світових товарних ринках. Однак при цьому позитивним для

України є те, що серед інших груп цін у 2012–2013 рр. повинні також зростати ціни на сталь [1, с. 14].

Таким чином, для розвитку економіки України властивим в період кризи є високий рівень вразливості до глобальних макроекономічних дисбалансів, які виникли в результаті нестабільного зростання світових цін на сировину та існування надлишкової ліквідності на світових ринках капіталу, а також внутрішніх структурних дисбалансів, та, відповідно, висока вразливість до глобальних викликів. Значну частину кризових явищ в економіці обумовлює також зниження економічної активності (уповільнення порівняно з прогнозованим розвитком) країн – основних економічних партнерів України, що зменшило зовнішній попит. Погіршення економічної кон'юнктури проявилось у невідповідності тенденцій цін на імпортовані та експортовані товари.

Список використаних джерел:

1. Даниленко А. Очікувані зовнішні фактори розвитку та ризики для української економіки / А. Даниленко, В. Домрачев // Вісник НБУ. – 2011. – № 5. – С. 10–15.
2. Макропоказатели (годовые, квартальные и помесячные текущего года) по отдельным странам СНГ: Межгосударственный статистический комитет СНГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cisstat.com>
3. Медведкіна Є. О. Циклічність розвитку національних економічних систем в умовах глобальної фінансової кризи / Є. О. Медведкіна // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 2 (15). – С. 103–108.
4. Портер М. Е. Настанови, цінності, вірування і мікроекономіка добробуту / М. Е. Портер // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2008. – № 53. – С. 34–47.
5. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
6. Шумська С. Фінансова діяльність у вимірі показників системи національних рахунків / С. Шумська // Економіст. – 2011. – № 11. – С. 13–17.

Иванова Н.А., к.э.н. Абрамова Е.А.

*Ивановский государственный химико-технологический университет,
Российская Федерация*

ОЦЕНКА УРОВНЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Особенности российской экономики связанные с её федеративным устройством выделяют регион в самостоятельный объект исследования современной экономической науки. Регионы являются связующим звеном между федеральным центром и производственно-экономическими структурами на его территории. Значительная самостоятельность регионов в решении многих проблем, в том числе экономических, требует разработки стратегии и тактики своего раз-

вития, обеспечения согласованности действий с федеральным центром и эффективного участия во взаимодействии с предпринимательскими структурами. Всё это требует формирования модели регионального развития.

Существуют различные трактовки понятия регионального развития.

В рамках данной работы мы будем использовать понятие автора Э.В. Алевина: «Региональное развитие – это режим функционирования региональной, который ориентирован на положительную динамику всех основных параметров уровня жизни, которая обеспечена устойчивым и сбалансированным воспроизводством хозяйственного потенциала, ресурсного, экономического, социально-демографического потенциала» [1, с. 54].

Успешное функционирование и развитие хозяйственного комплекса зависит от максимально возможного учета региональных особенностей, факторов, которые определяют развитие и размещение основных производственных сил по территории региона [2, с. 28]. В связи с этим особую актуальность приобретает анализ уровня регионального развития, позволяющий выявить «узкие» места региона и сформировать модель регионального развития.

Авторами предлагается методика оценки уровня регионального развития.

Этапы разработанной методики представлены на рис. 1.

Расчет результирующего интегрального показателя выполнен по формуле многомерной средней, широко применяемой в региональных экономических исследованиях.

При этом не учитывается количество используемых показателей, т.е. применено предположение об одинаковой приоритетности критериев (вес каждого фактора равен единице).

Соответственно интегральный показатель определяется как сумма частных критериальных показателей:

$$I^0_i = \sum_{k=1}^{19} I^k_i \times W^k,$$

где I^0_i – интегральный показатель i -го региона;

i – порядковый номер региона в выборке,

k – порядковый номер показателя в массиве критериальных показателей,

$k = 1, \dots, 19$;

I^k_i – частный индекс i -го региона по k -му критериальному показателю;

W^k – вес частного индекса по k -му критериальному показателю, ($\sum_{k=1}^{19} W^k = 1$).

Рис. 1. Этапы методики оценки уровня регионального развития (составлено авторами)

В табл. 1 представлены индикаторы, отобранные автором для оценки уровня регионального развития.

Негативные факторы отражаются как отрицательные величины.

Таблица 1. Индикаторы определения интегрального уровня регионального развития

№ п/п	Наименование	Значение
<i>I. Экономические</i>		
1(+)	Объем промышленного производства	Объем продукции промышленности на душу населения региона, млн.руб.
2(+)	Темпы изменения объема промышленного производства	Годовой темп изменения, исходя из объемов в сопоставимых ценах, в %
3(+)	Уровень развития малого предпринимательства	Численность работников списочного состава (без внешних совместителей) на малых предприятиях (без микропредприятий), тыс. человек
4 (-)	Доля убыточных предприятий по экономике области	Удельный вес предприятий и организаций, закончивших год с убытком, в общем количестве предприятий и организаций, ведущих предпринимательскую деятельность, в %

Продолжение табл. 1

№ п/п	Наименование	Значение
6(+)	Объем розничного товарооборота	Объем розничного товарооборота на душу населения, руб.
7(+)	Экспорт продукции	Экспорт из региона на душу населения региона, в млн. долл. США (по данным Федеральной таможенной службы)
<i>II. Социальные</i>		
8(+)	Уровень жизни населения региона	Начисленная средняя заработная плата на одного работника, руб.
9(+)	Обеспеченность населения легковыми автомобилями	Число собственных легковых автомобилей на 1000 человек населения, шт.
10(+)	Доступность рабочей силы	Численность экономически активного населения (в среднем за год), тыс. человек
		Уровень миграционного прироста населения, человек, чел.
		Уровень естественного прироста населения, человек, чел.
11(+)	Квалификация рабочей силы	Доля работников с высшим и средне профессиональным образованием в общей численности занятых, %
		Количество студентов в государственных ВУЗах на 10 тыс. человек населения
12(-)	Доля малоимущего населения	Доля населения с денежными доходами ниже величины прожиточного минимума, в %
13(-)	Уровень преступности	Число зарегистрированных преступлений на 100 тыс. населения, шт.
14(-)	Уровень безработицы	Численность безработных в % к численности экономически активного населения.
<i>III. Экологические</i>		
15(-)	Уровень экологической загрязненности и дискомфорта климата в регионе	Выбросы загрязняющих веществ в атмосферный воздух, отходящих от стационарных источников, тысяч тонн
		Сброс загрязненных сточных вод в поверхностные водные объекты, миллионов кубических метров
<i>IV. Инфраструктурные</i>		
16(-)	Цены на приобретенные промышленными организациями	Газ естественный, руб. за м ³
		Электроэнергия, руб. за тыс. кВт
17(+)	Уровень развитости финансовой инфраструктуры региона	Количество кредитных организаций в регионе, шт.
		Количество филиалов в регионе, шт.
18(+)	Обеспеченность населения жильем	Жилье (в кв. м общей площади) на душу населения
19(+)	Обеспеченность региона автомобильными дорогами с твердым покрытием	Удельный вес автомобильных дорог с твердым покрытием в общей протяженности автомобильных дорог общего пользования, %
Итого: интегральный уровень регионального развития		

На основе предложенной авторами методики проведем анализ уровня развития Ивановского региона по сравнению с соседними областями: Ярославской, Владимирской, Нижегородской и Костромской.

Выбор регионов обусловлен географической близостью и идентичными условиями социально-экономического развития.

В табл. 2 приведены интегральные показатели по рассматриваемым регионам.

Таблица 2. Значение интегрального показателя уровня регионального развития в 2010 г.

№ п/п	Регион	Значение интегрального показателя
1	Ивановская обл.	3,113
2	Владимирская обл.	7,256
3	Ярославская обл.	6,425
4	Костромская обл.	3,518
5	Нижегородская обл.	14,689

Результаты расчетов показывают, что среди анализируемых регионов Ивановская область занимает последнее место по уровню развития региона.

Авторами выявлены критерии с минимальным значением индексов, отражающих проблемные зоны, могут быть разделены на две группы – экономические критерии и критерии уровня жизни.

Экономические критерии:

- объем продукции промышленности на душу населения региона;
- темпы изменения объема промышленного производства;
- численность работников списочного состава (без внешних совместителей) на малых предприятиях;
- доля убыточных предприятий по экономике области;
- сумма чистой прибыли всех предприятий на душу населения;
- экспорт из региона на душу населения региона.

Низкие значения представленных критериев свидетельствуют о низких темпах переоснащения производства, это влечет за собой отставание уровня жизни населения Ивановской области от соседних областей, о чем свидетельствуют низкие значения следующих критериальных показателей:

Критерии уровня жизни:

- начисленная средняя заработная плата на одного работника;
- доля населения с денежными доходами ниже величины прожиточного минимум;

➤ численность безработных в процентах к численности экономически активного населения.

Проведенный анализ показал, что Ивановская область значительно отстает от соседних областей (исключением является Костромская область).

Соответствующую проблему можно сформулировать, как низкий уровень регионального развития и, как следствие недостаточную способность экономики области к саморазвитию.

Однако применение данной методики позволило определить не только узкие места для нашего региона, но и выявить показатели, по которым Ивановская область имеет конкурентное положение:

- обеспеченность региона автомобильными дорогами с твердым покрытием;
- квалификация рабочей силы;
- стоимость электроэнергии на приобретение промышленными организациями;
- уровень экологической загрязненности и дискомфорта климата в регионе.

Предлагаемая авторами методика оценки уровня регионального развития универсальна, работоспособна, удобна в применении, возможно применение только открытой официально опубликованной информации. На основании данной методики можно оценить уровень развития всех регионов ЦФО и на основе полученных результатов предложить рекомендации по региональному антикризисному управлению.

Список использованных источников:

1. Некрасов Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, метод / Н. Некрасов. – М.: Экономика, 1999.
2. Региональная экономика и управление / под ред. Э.В. Алехина. – Пенза, 2007.
3. Сайт федеральной службы государственной статистики РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gks.ru>
4. Сайт Департамента экономического развития и торговли Ивановской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ivderit.ru>

Д.е.н. Іванов Ю.Б., Олійник А.Д.

*Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
м. Харків*

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ ТА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Створення ефективного механізму формування місцевих бюджетів є важливою проблемою, від вирішення якої залежить соціально-економічний розвиток регіонів країни. Слід констатувати, що зараз механізм формування місцевих бюджетів в Україні має певні недоліки та вимагає подальшого вдосконалення.

Дослідження основних джерел бюджетних доходів свідчить про те, що сьогодні місцеві бюджети формуються в складних фінансово-економічних умовах, тому що доволі значну частину платників податків в багатьох регіонах країни складають збиткові підприємства. У податково-бюджетному законодавстві продовжують відбуватись динамічні зміни, наслідками чого є зміна видів податків, які зараховуються до місцевих бюджетів, відсутність сталих у часі нормативів відрахувань від загальнодержавних податків та зборів. В результаті власна (безтрансферна) дохідна база місцевих бюджетів стає все більш слабкою і занадто залежною від центру (табл. 1).

Таблиця 1. Співвідношення доходів місцевих бюджетів та трансферів з державного бюджету [1]

Рік	Доходи місцевих бюджетів, грн.	У тому числі трансферти з держбюджету, млрд. грн.	% трансфертів до доходів місцевих бюджетів
2005	53,6	23,3	43,5
2006	74,1	34,2	46,2
2007	103,0	44,6	43,3
2008	126,9	59,1	46,6
2009	133,2	62,2	46,7
2010	114,1	56,8	49,8
2011	165,9	84,8	51,1

Непередбачуваність нормативів відрахувань від загальнодержавних податків та зборів до місцевих бюджетів негативно впливає на систему бюджетного планування та стримує намагання місцевої влади зібрати максимальний обсяг доходів у свій бюджет, тому що більша їх частина потрапляє до загальнодержавного «кошика» і перерозподіляється центральними органами. Це негативно впливає на фі-

нансову самостійність місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць країни та посилює утриманський настрій їх владних структур.

Таке становище не може вважатися задовільним. Необхідно забезпечити зміцнення власної або безтрансфертної бази місцевих бюджетів та вдосконалити систему міжрегіонального перерозподілу доходів у формі субвенцій та дотацій вирівнювання. Призначення останніх – збалансування доходної та видаткової частин місцевого бюджету.

Розподіл дотацій вирівнювання між регіонами кожний рік починається з чистого аркушу. Необхідно відмовитись від підходу лише одноразового збалансування доходів та видатків місцевого бюджету тільки за показниками очікуваних надходжень і видатків планового бюджетного року. Такий підхід не створює прецеденту для самостійного пошуку органами влади на місцях резервів поповнення місцевого бюджету. Тому як один з варіантів пропонується наступна модель для визначення розміру дотацій вирівнювання кожному з регіонів:

$$D_{ii} = (ПВД_{ii} - ВЗР_{ii} - Одс_t) \times K_o, \quad (1)$$

де D_{ii} – розмір дотацій місцевому бюджету на наступний i -й рік, млн. грн.;

$ПВД_{ii}$ – планові видатки на наступний i -й рік, млн., грн.;

$ВЗР_{ii}$ – розрахунковий обсяг власних, закріплених та регулюючих доходів місцевого бюджету на наступний i -й рік, млн. грн.;

$Одс$ – обсяги доходів, які не потрапили до бюджету у попередньому році з суб'єктивних причин, млрд. грн.;

K_o – коефіцієнт співвідношення безтрансфертних доходів місцевого бюджету у наступному і попередньому роках.

Коефіцієнт K_o розраховується за формулою:

$$K_o = РД_{ii} : \Phi Д_t, \quad (2)$$

де $РД_{ii}$ – розрахункові власні доходи місцевого бюджету на наступний рік, млн. грн.;

$\Phi Д_t$ – фактичні власні доходи місцевого бюджету у попередньому році, млн. грн.

Запропонований підхід стратегічно і тактично направлений на активізацію роботи органів місцевої влади у напрямі мобілізації доходів до місцевого бюджету. Так, врахування обсягу доходів, які не потрапили до бюджету у попередньому році з суб'єктивних причин ($Одс$) сприятиме активізації управлін-

ської діяльності при здійсненні контролю за стягненням, наприклад, екологічних платежів, за спеціальне використання природних ресурсів, сплатою податків з власників автомобільного транспорту тощо.

Співвідношення $PD_{ii}/\Phi D_t$, яке є в формулі (1) корегуючим коефіцієнтом, відображає очікуваний рівень виконання доходної частини власних доходів в наступному році у порівнянні з фактичними безтрансфертними доходами місцевого бюджету у попередньому році. У разі зниження обсягу власних розрахункових доходів на наступний i -й рік (PD_{ii}) з об'єктивних причин у порівнянні з безтрансфертними доходами у попередньому році (ΦD_t) розмір державної дотації на ti рік не повинен зменшуватись, тобто K_d повинен дорівнювати 1. Такий підхід сприятиме посиленню тенденції децентралізації фіскальних функцій держави й посиленню ролі регіональних органів влади в реалізації основних функцій управління бюджетним процесом на місцях.

Позитивним результатом використання запропонованої моделі формування місцевих бюджетів очікується використання в бюджетному механізмі таких важелів як об'єктивне бюджетне регулювання й коригування. Це посилить стимули до ефективних дій місцевої влади у напрямі забезпечення надходження більш значної частини доходів саме на території регіону.

Необхідно також відмінити норму, згідно з якою у разі перевиконання обсягів запланованих показників доходів до місцевого бюджету автоматично настає зобов'язання передачі органами місцевого самоврядування одержаних фінансових ресурсів у державний бюджет.

Таким чином, стійкий регіональний розвиток неможливий без використання принципів фіскального федералізму. Принцип опори переважно на механізм солідарного розподілу доходів повинен замінюватися принципом збільшення власних доходів місцевих бюджетів.

Тому удосконалення системи міжбюджетних відносин центру з регіонами в цьому напрямі є одним з головних завдань керівництва держави на шляху до забезпечення економічного зростання як в регіонах-лідерах, так і в проблемних регіонах з метою підвищення добробуту громадян та збереження єдності в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Матеріали офіційного сайту Комітету Верховної Ради України з питань бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.budjet.rada.gov.ua>

Крищук Ю.В.

Луцький національний технічний університет, Україна

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ СИСТЕМНОГО СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Соціально-економічне зміцнення регіонів є завданням з підвищення життєвого рівня населення країни згідно наступних проблем: збалансування рівнів регіонального розвитку, підтримка соціально-економічного розвитку депресивних територій, забезпечення регіональної конкурентоспроможності регіонів та подолання територіальної дезінтеграції шляхом посилення їх економічної самостійності територій у поєднанні з активізацією міжрегіонального співробітництва. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів є істотним предметом досліджень Інституту регіональних досліджень НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень, однак вимагає продовження творення його теоретичного підґрунтя, яке закладають провідні вітчизняні вчені: С.О. Біла, З.С. Варналій, З.В. Герасимчук, М.І. Долішній, Я.А. Жаліло, М.А. Козоріз, В.І. Павлов, С.М. Писаренко, Д.М. Стеченко, Л.Т. Шевчук і т.д.

На початку 90-х років ХХ століття з'явилися ознаки формування концепції регіонального саморозвитку, орієнтованої на більш повне врахування інтересів територіальних співтовариств, покладення відповідальності за розвиток регіонів на місцеві влади, використання людського капіталу, взаємну координацію діяльності центральних і місцевих влад і т.д. Поняття *локального протекціонізму* є вхідною інформацією про можливі наслідки активізації очікуваної діяльності суб'єктів регіональної економіки, і повинен передбачати: 1) заохочення регіонів, які здійснюють значний вклад в соціально-економічний розвиток; 2) підтримку та сприяння економічному зростанню регіонів, які перебувають в стані стагнації; 3) розширення інтеграції регіонів з метою збалансування; 4) забезпечення автономності у виборі фіскального інструментарію [1, с. 12].

За публічного самоврядування стійкість регіональної системи до викликів глобалізації зумовлена тим, що виживають сильніші проекти (програми), слабші вимагають підтримки. Тому стратегію соціально-економічного розвитку держави доцільно будувати на основі сильних регіонів, на основі чого визначаються пріоритети держави, які адаптує кожен регіон, зважаючи на потреби та визначені політичною децентралізацією умови його саморозвитку. Будь-яка економічна ініціатива проявляється в межах задоволення *потреб*. Потреба – це

почуття нестачі чогось, об'єктивно необхідного для підтримки життєдіяльності та розвитку суб'єкта, соціальної групи чи території, що, як вважає П. М. Кобзев [2], об'єктивно пов'язує систему із зовнішнім середовищем. Потреби є матеріальною основою економічних інтересів, а отже, зумовлюють їх об'єктивне начало. Якщо потреби демонструють, що необхідне людині для її нормального функціонування, то *інтереси* відповідають на питання, як діяти, щоб задовольнити ту чи іншу потребу, які предмети чи об'єкти можуть її задовольнити. Інтереси є наміром краще ознайомитись зі важливими об'єктами, що сприяє ефективнішому вирішенню складних, але базисних для виконавців завдань. Носієм потреб та інтересів є суспільство в цілому, однак залежно від ієрархії функціонування і природи суб'єкта, вирізняють потреби та інтереси фізичної особи, підприємства (установи, організації), галузі, громади, регіону, держави. Поняття регіональних інтересів у посткомуністичних країнах передбачають вирішення трьох завдань: 1) інтенсифікації територіального розподілу праці, розвиток регіональних ринків; 2) зростання прибуткової бази громад та населення регіону; 3) забезпечення раціональної зайнятості населення [3].

Соціально-економічні інтереси регіону звернені насамперед на цінності благ. *Позитивні цінності*, як норми із забезпечення потенційної здатності регіону до ефективного його функціонування в умовах нестабільного зовнішнього середовища, визначають необхідний оптимум децентралізації видатків території та поступове наближення до цього рівня децентралізації місцевих надходжень. Соціально-економічний розвиток кожного регіону є специфічним, він ідентифікується згідно тих цінностей, що відроджують і підтримують його учасники з метою саморозвитку. Ціннісні установки є своєрідною передуючою програмою діяльності, тобто беруть участь у формуванні мотивів у суб'єкта (внутрішніх спонук). Тому об'єктивні цінності визначають регіональну власність, а суб'єктивні цінності – принципи й методи формування і реалізації стратегії розвитку (настанови управління) територіальної системи, що базуються на політичній свідомості альянсу бізнесу і влади. У зв'язку з цим головними функціями регіонального менеджменту стають постійне балансування власних інтересів держави з інтересами органів місцевого самоврядування, досягнення високої якості і ефективності шляхом зміцнення співпраці і ознайомлення членів територіальної громади з діяльністю керуючої підсистеми регіону. Таким чином, потреби та інтереси зумовлюють цінності, однак зворотна дія зумовлює виконання старих і формування нових потреб, чому відповідають позитивні

зміни стану регіональної системи під дією стимулів, що означають у вигляді відповідних емоційно-вольових і пізнавальних процесів.

На думку О.В. Притули, *стимул* – можливість отримання засобів задоволення своїх потреб за виконання визначених дій [4, с. 18]. Розглядаючи зміст поняття “стимулу” у Великому тлумачному словнику, виокремимо два його різні трактування: 1. Те, що викликає зацікавленість у здійсненні чого-небудь; спонукальна причина до здійснення чогось. 2. Подразник, який викликає реакцію [5, с. 1195]. Імпульсивна природа зміцнення регіонального розвитку відображається у якості визначених умов, засобів та гарантій, що формують позитивну динаміку результатів праці, залучають нову діяльність, слідує, є проявом прийняття суспільнозначимих ефективних рішень.

Механізм стимулювання включає основні форми та принципи зв'язків між учасниками розширеного відтворення валового регіонального продукту на користь реалізації як макроекономічних цілей і загальнонаціональних пріоритетів, так і внутрішньорегіональних цільових установок системного характеру. Форма стимулювання регіону – це певним чином організована система різноманітних стимулів, яким відповідає баланс досягнення середньострокових та довгострокових цілей в рамках програм соціально-економічного розвитку регіону. Форма сприяння залежать від методів управління, функціональної спроможності суб'єкта, і визначається інституціональним регулюванням, що опосередковує поле діяльності індивіда або сукупності суб'єктів як відкритої системи до різного рівня впливу.

Можливість впливу суб'єкта стимулювання на його об'єкт за допомогою методів визначає здатність реалізації останнім власної системи інтересів досягненням цілей, поставлених суб'єктом стимулювання. Вдала збалансованість економічних (ринкових) та адміністративних методів в організаційній структурі управління є забезпеченням реалізації оптимальності програмно-цільових підходів у стимулюванні соціально-економічного розвитку регіонів. Отже, соціально-економічні стимули розвитку регіону є матеріальною основою заохочення індивіда органами регіонального управління з метою максимізації соціального та економічного ефекту його діяльності. Функціональна спроможність регіональної економіки враховує нематеріальні стимули, які Ю.В. Богоявленська, Є.І. Ходаківський зазначають як організаційні [6], що висувають вимогу відповідальності. Організаційний аспект стимулювання самодостатності регіонів, є винагородою в міру досягнення певного рівня виконання показників

соціально-економічного розвитку території., як позитивний (соціальний) стимулом; є покаранням – періодичними санкціями, як негативним стимулом, антистимулом до підпорядкованих суб'єктів регіональних систем, що змушує їх діяльність трансформувати від неефективної до більш досконалої. Стимули як фактори, визначені спільно сферою суспільних відносин та функціональною спроможністю суб'єкта: економічні стимули прямої дії визначають фізичну здатність до соціального розвитку територій; опосередковані економічні фактори-стимули обґрунтовують функціонування різних сфер діяльності, якими сформовані економічні прямі стимули. Нехтування екологічними стимулами означає неврахування географічного чинника у зміцненні економічного потенціалу територій, зазначимо, що рівень складності зв'язку трьох стратегічних складових сталого розвитку виміряти стає все менш можливо. За джерелом утворення формуючого впливу стимули можуть бути поділені на зовнішні та внутрішні (по відношенню до системи, на яку вони спричинюють вплив). Внутрішні стимули соціально-економічного розвитку генеруються і застосовуються виключно в межах певного регіону. Зовнішні стимули покликані формувати і відтворювати суспільно-політичне, законодавче, макроекономічне і зовнішньоекономічне середовище, здатне забезпечувати якнайповніше і результативніше використання територіальних можливостей і ресурсів для реалізації регіональних і муніципальних цільових завдань, і забезпечують рівні конкурентні умови у залученні державної підтримки економічної діяльності. Сферою суспільних відносин також конкретизовані нормативні і фінансово-бюджетні стимули. Правові стимули є першоосновою розмежування внутрішніх і зовнішніх стимулів: Конституція, закони (бюджетний кодекс, Закон України “Про місцеве самоврядування”, Закон України “Про місцеві державні адміністрації”), а також ратифікація Європейської хартії про місцеве самоврядування. Інституціональне регулювання соціально-економічного розвитку окреслюють стимули фінансово-бюджетної системи регіону: як реалізація та захист прав регіональної власності, захист виконання контрактів, правил і механізмів, – забезпечують звітність виконавчої влади суспільству, а отже, детерміновані політичними стимулами, що є виникненням прав на регіональне самоврядування внаслідок передачі місцевій владі частини державних повноважень, зменшення кількості делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, коли така доцільність зумовлена вищим рівнем ефективності виконання завдань відповідним рівнем влади.

Отже, стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів – це сукупність засобів доцільної взаємодії суб'єктів регіонального управління та учасників виробництва суспільних благ щодо зміцнення ендogenous розвитку регіонів з метою підвищення життєвого рівня місцевого населення в узгодженні просторових інтересів, та утвердженні і відтворенні цінностей територій на базі ефективного використання потенціалу регіонів. Найбільш раціональними у процесі формування економічної незалежності регіонів визначено фінансові стимули.

Список використаних джерел:

1. Савчук О.Я. Бюджетно-податкове регулювання розвитку регіонів / О.Я. Савчук, Н.В. Савчук, М.В. Ливдар // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Випуск XIV: Збірник наукових праць, №3. – Рівне: НУВГП, 2008. – С. 5-15.
2. Кобзев П.М. Системный анализ в экономике. Конспект лекций для студентов специальности 6.050100 “Экономика предпринимательства” дневной формы обучения / П.М. Кобзев. – Х.: Изд-во ХНЕУ, 2006. – 184 с.
3. Лендьел Мирослава Нові інституційні механізми регіонального розвитку в Європі [Електронний ресурс] / Мирослава Лендьел // Регіональні студії. Випуск 1. Державне управління. – С. 18–28. – Режим доступу: <http://194.44.230.3/science/idurr/Lendel.do>.
4. Припула О.В. Мотиваційні механізми та їх використання у сфері підприємництва / О.В. Припула. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 216 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
6. Богоявленська Ю.В. Економіка та менеджмент праці: навч. посібник / Ю.В. Богоявленська, Є.І. Ходаківський. – К.: Кондор, 2005. – 332 с.

Кухно Л.В., Прокопів П.Г.

Донбаський державний технічний університет, м. Алчевськ, Україна

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНИЙ РОЗВИТОК ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Аналіз стану вугільної галузі й динаміки економічних процесів у ній дозволив виявити негативні процеси, зумовлені змінами факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Наслідком цих негативних тенденцій стало скорочення шахтного фонду, зниження обсягів видобутку вугілля, зростання витрат на його видобуток. Погіршення економічного стану більшості вугледобувних підприємств зумовлює необхідність фінансової підтримки їх функціонування з боку держави у вигляді дотацій.

Сьогодні однією з проблем приватного розвитку вугільної промисловості є пошук інвесторів з управління господарськими процесами на підприємстві. Більшість проблем, які досліджувалися вченими-економістами, стосувалися проблем вугільної галузі та напрямків і шляхів їх подолання, визначені і досліджуються як вітчизняними, так і зарубіжними фахівцями протягом тривалого часу. Ці питання є також об'єктами досліджень багатьох науково-дослідних інститутів, якими визначено коло завдань, що поділяються на технічні, технологічні, економічні, організаційні та управлінські.

Основними проблемами галузі є:

- велике навантаження на державний бюджет через субсидії на підтримку збиткового виробництва й затягування процесу закриття непрацюючих шахт;
- велика залежність зайнятості населення в окремих регіонах від роботи шахт;
- висока собівартість вугілля, що найчастіше перевищує ціну імпортного;
- викид парникових газів у наслідок видобутку та споживання вугілля.

Подальше успішне реформування та оздоровлення вугільної галузі України потребують вирішення цих основних проблем таким чином:

- удосконаленням системи управління галуззю;
- визначенням нормальної (оптимальної) ціни вугілля;
- оптимізацією державної підтримки галузі;
- пом'якшенням соціальних та екологічних наслідків реформування галузі;

В останній час все більше уваги науковці і практики приділяють питанням, пов'язаним з фінансовою підтримкою функціонування підприємств з боку держави у вигляді дотацій. Але, на жаль, бюджетне фінансування не безмежне. Але в Україні, нарешті, вдалося створити умови для приходу на державні підприємства приватного інвестора. Не секрет, що найшвидший і ефективний шлях залучення приватного капіталу на державні шахти – концесія (довгострокова оренда). Концесіонер закуповує нову техніку, гасить борги, вирішує питання з зарплатою і соцзабезпечення. Натомість він отримує готову продукцію. В цьому році в концесію передали два перших державних вугледобувних підприємства. На їхньому прикладі буде налагоджений механізм взаємодії між державою та приватними інвесторами, який в перспективі буде впроваджуватися і на інших шахтах.

Для вирішення проблем вуглевидобувної галузі багато країн обирали метод її структурної перебудови з наступною приватизацією. У вугільній промисловості країни процес приватизації не набув належного розвитку, тому що інвестори віддають перевагу вкладенню коштів у більш привабливі галузі, ніж у збиткові вугільні шахти, які видобувають енергетичне вугілля.

Зараз тільки дві зі 180 шахт України офіційно перебували у приватній власності: „Комсомолец Донбасу” (ФПГ „АРС”) і „Червоноармійська-Західна №1” (ФПГ „Енерго”). Але відомо, що низка фінансово-промислових структур Донбасу контролюють значну частину інших найприбутковіших підприємств галузі (зокрема, шахта „Краснолиманська”, шахта „Комуніст”, ДХК „Краснодонвугілля”, ДХК „Добропіллявугілля” й ін.). Урядом планується виставити на продаж частину акцій дочірніх підприємств майбутньої НАК ВКУ (зокрема, неконтрольні пакети акцій ВАТ „Донецька вугільна коксівна компанія” й пакети інших компаній). До продажу цих пакетів можуть виявити зацікавленість приватні структури з метою легітимної діяльності на підприємствах, де вони уже присутні. Але можуть стати проблемою питання щодо розміру і ціни пакетів, тому що ФПГ не стануть вкладати значні кошти без можливості реального впливу на фінансову ситуацію на підприємстві. Окремим шляхом йде реформування „Павлоградвугілля”. У червні цього року Фонд державного майна України підписав договір із ВАТ „Авдієвський коксохімічний завод” про продаж йому пакету акцій (92,11%) ДХК „Павлоградвугілля”. Основним акціонером Авдієвського КХЗ є донецька ФПГ „Систем кепітал менеджмент” (СКМ). На конкурсній основі за пакет була сплачена безпрецедентна для СНД сума у 1,401 млрд. грн. Вугільна галузь отримала стратегічного інвестора, який взяв на себе зобов’язання вкласти в модернізацію виробництва 600 млн. грн. та наростити частку „Павлоградвугілля” у вугільному балансі країни. Слід зауважити, що успішній приватизації сприяло попереднє вирішення таких питань, як інвентаризація боргів і активів, оптимізація виробничої структури та фінансових потоків, зростання продуктивності праці та видобутку вугілля. Перші кроки нового власника подають надію: збережено основний колектив холдингу, ліквідовано борги по зарплаті, не порушена стабільність праці при зміні власника, зростає продуктивність праці. Не виникає проблеми зі збутом продукції. Коксівне вугілля піде на Ав-

дієвський КХЗ, потім на „Азовсталь” і „Криворіжсталь”, підконтрольні тій же СКМ. Енергетичне вугілля піде до енергетичної компанії „Східенерго”, теж підвладній СКМ. Тобто, приватизація „Павлоградвугілля” явилась логічним завершенням створення концерну за принципом замкнутого виробництва. Таким чином, слід зазначити, хоча сама приватизація не призведе до вирішення усіх проблем вугільної галузі, але функціонування підприємства в умовах ринку буде більш успішним при наявності зацікавленого і досвідченого власника, що може бути досягнуто при залученні висококваліфікованих промислових інвесторів.

Управління у вугільній галузі

Основними проблемами управління в галузі залишаються непрозора структура власності, непрозорі механізми ціноутворення і збуту та непрозоре субсидування. Існуюча система, яка уявляє собою суміш комерційних та державних інтересів призводить до основного конфлікту інтересів у сфері управління галузю. Часткове вирішення цих проблем реалізується шляхом реформ, які були освітлені вище (створення НАК ВКУ, приватизація „Павлоградвугілля”). До основних проблем управління слід також віднести відсутність чітко визначеної відповідальності за створення безпечних умов праці на виробництві та допустимого впливу підприємств вуглевидобутку на екологічний стан. За висновками експертів Світового банку, практика швидкої наживи (надмірне збільшення обсягів виробництва та одержання прибутків), яка існує на деяких шахтах з видобутку коксівного вугілля, негативно позначається на довгостроковій життєздатності галузі та призводить до зростання кількості аварій на шахтах. Тобто, бажане з економічної точки зору зростання вуглевидобутку може мати жахливі наслідки в умовах відсутності культури безпеки на шахтах та недостатнього з боку держави забезпечення виконання норм безпеки. З метою поліпшення управління у вугільній галузі потрібно чітко розподілити повноваження уряду і дії керівництва (операторів) вугільних компаній (підприємств). Держава (уряд) має захищати громадські інтереси безпечного і екологічно нешкідливого видобутку вугілля, управлінці повинні нести цілковиту відповідальність за безпечну й ефективну діяльність своїх підприємств, яка проводиться за чіткими правилами, під контролюванням держави. Керівники шахт повинні нести повну відповідальність за дотриманням правил з техніки безпеки, керівники та робітники

мусять нести однакову відповідальність за порушення режиму безпеки. Щодо повної приватизації шахт, то, за рекомендаціями світових експертів, це було б оптимальним довгостроковим рішенням, яке мало б найкращі перспективи для сталого підвищення економічної ефективності галузі. Однак цей варіант доступний лише для життєздатних або потенційно життєздатних шахт і вимагає реалізації прозорих процедур приватизації. Приватизацію мало привабливих для інвестування шахт (розрізів) необхідно проводити на пільговій основі з проведенням конкурсів програм їх розвитку. Альтернативою приватизації може бути укладання контрактних угод у формі договорів на управління чи оренду або у формі концесій, що мусить здійснюватися на конкурсних засадах за прозорими процедурами. Проблемою управління є також несприятливий інвестиційний клімат в галузі. Для поліпшення інвестиційного клімату державним інституціям потрібно розробити надійні закони щодо гарантування прав інвестора та механізми стимулювання інвестицій. Необхідно також розробити дієві механізми контролю над використанням державних інвестицій в галузі.

Вирішення цих завдань зумовлює збільшення терміну служби шахти, підвищення ефективності роботи усіх її ланок, більш повне використання запасів.

Державна підтримка вугільної галузі

Державна підтримка вугільної галузі в Україні надається для покриття виробничих витрат та витрат на реструктуризацію галузі й пом'якшення соціально-екологічних наслідків виробництва. Це негативно впливає на економічні стосунки учасників ринку. Оскільки виробники вугілля та основні його споживачі впевнені у готовності держави компенсувати будь-які виробничі втрати, ані виробники, ані споживачі не зацікавлені у створенні ринкових відносин. Виробники до того ж позбавлені вкрай важливого стимулу щодо підвищення ефективності та зменшення виробничих витрат. Подальший рівень субсидій у вугільну галузь України значною мірою буде залежати від політики ціноутворення і стану реструктуризації галузі. Державні субсидії можна буде залишити на покриття операційних витрат та окремих інвестицій для збиткових шахт, доки не буде забезпечена їх конкурентоспроможність, і сума поточних цін і сукупних субсидій не перевищуватиме паритетну ціну альтернативних джерел енергії для конкретної шахти. З метою більш точного визначення економічно

обґрунтованого рівня загальних субсидій для вугільної промисловості та з метою класифікації шахт на ті, де субсидування є економічно обґрунтованим, і ті, що підлягають закриттю, необхідно проводити регулярну аналітичну роботу. Щодо управління субсидіями, то слід зазначити, що в Україні відсутній системний підхід до розподілу субсидій серед різних одержувачів і спостерігається тенденція до політичного лобіювання на різних рівнях з метою збільшення обсягів субсидій. Довготривала криза, яка продовжується у вітчизняній вугільній галузі, демонструє неефективність використання великих обсягів субсидій для вирішення основних галузевих проблем. Україні необхідно враховувати світовий досвід субсидування вугільної галузі, який свідчить про те, що найбільший ефект субсидування досягається, коли субсидії надаються:

- за прозорими правилами на чітко визначені цілі;
- на обмежений період часу.

Висновки. Вуглевидобуток є найбільш старою й у той же час однією з найбільш важливих галузей паливно-енергетичного комплексу багатьох країн світу. Як і раніше, вугілля використовується для вироблення тепла на побутовому й промисловому рівні, є основою для виробництва електроенергії й коксу для металургійної промисловості, усе ширше використовуються в хімічному виробництві, а також служить паливом для транспортних засобів.

Державне регулювання цієї галузі повинно також брати до уваги ці проблеми у вирішенні питання розвитку вугільної промисловості.

У вугільній промисловості України функціонує 167 шахт і 3 розрізи різних форм власності. З них 10 шахт перебувають частково у державній та приватній власності, 10 – повністю у приватній власності, 4 – підприємства є в оренді, 20 – державні акціонерні компанії і 123 – державні підприємства. Запаси вугілля в Україні здатні забезпечити потреби країни більш, ніж на 450 років. Його ціна у 2,5 рази нижча від еквівалентної ціни нафти та в 1,3 – природного газу. Тому в майбутньому передбачено збільшення обсягів використання вугілля в теплоенергетиці. За висновками фахівців, ціни на вугілля в Україні штучно утримуються на низькому рівні (за допомогою неринкових механізмів), що не відповідає витратам на його виробництво, а також вартості інших джерел енергії. Так, поточна середньозважена собівартість вугілля, яке відвантажується державними вуглевидобувними підприєм-

ствами, у 2012 році зросла на 11,2%, або на 86 грн/тонна – до 858 грн/тонна (без ПДВ). У той же час поточні витрати на виробництво вугілля значно нижчі, ніж вартість альтернативних джерел енергії.

Можна зробити висновки, що при належному функціонуванні вугільного ринку та із запровадженням економічно обґрунтованих цін на вугілля значна кількість вугільних шахт України змогла б працювати прибутково, а уряд мав би змогу зменшити і, зрештою, ліквідувати значні обсяги державної підтримки.

Тому, для забезпечення енергетичної безпеки держави украї необхідною є розробка реальної, забезпеченої стабільним фінансуванням, програми реструктуризації та розвитку вугільної промисловості на середньострокову та довгострокову перспективу, ґрунтуючись на світовому досвіді. Реалізація цієї програми дозволить підвищити ефективність роботи підприємств вугільної промисловості та досягнення обсягів видобутку вугілля, необхідних для задоволення потреб національної економіки.

Щоб підтримати вугільну галузь, надати їй перспективного, упевненого розвитку не слід її повністю передавати у приватну власність, оскільки контроль за функціонуванням галузі, фінансовий, наукових розробок, гірничошахтного будівництва, розвитку шахт, перевірки стану та виконання затверджених планів і програм однозначно слід залишити за державою.

Список використаних джерел:

1. Акмаев А.І. Формування стратегії розвитку вугледобувних підприємств: монографія / А.І. Акмаев, В.М. Белозерцев, Р.В. Белозерцев. – Алчевськ: ДонДТУ, 2009. – 226 с.
2. Енергетичні ресурси та потоки / за ред. А. Шидловського. – К.: УЕЗ, 2003.
3. Европейская стратегия безопасности энергоснабжения. (Зеленая книга). Европейская комиссия. «Интерсоларцентр». – М., 2002.
4. Прогноз развития мировой энергетики до 2025 года. Потребление первичных энергоносителей // Зарубежные новости. – 2003. – Вып. № 18.
5. Общество потребления расширяет границы [Электронный ресурс] // Мировая энергетическая политика, июнь 2003 г. – Режим доступа: <http://www.stra.teg.ru/lenta/energy/1130>
6. International Coal Consumption Data. World Coal Consumption, 1980–2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eia.doe.gov/pub/international/iealf/table14.xls>
7. Програма „Українське вугілля”. Затверджена Постановою КМУ №1205 від 19.09.2001 р. Київ – 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.partyofregions.org.ua/ru/news/smi/show/7753>
8. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/121599>
9. Реструктуризація вугільної промисловості України: наміри, результати, перспективи. Вугільна промисловість України. Аналітична доповідь. Національна безпека і оборона. – 2003. – № 8.

10. Петкова Л.О. Теоретико-методологічні засади економічного зростання в Україні: регіональні аспекти: дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.10.11 „Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка” / Л.О. Петкова. – К., 2006. – 399 с.
11. Юрчишин Ю.В. Стабілізаційна економічна політика в Україні в епоху глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з держ. упр. / Ю.В. Юрчишин. – К.: НАДУ, 2003. – 36 с.

Мірошниченко Г.О.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи», м. Суми

СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНЕ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Глобалізація світового фінансового простору обумовила високу динамічність розвитку, нелінійність та самоорганізацію національних економічних систем.

Розглядаючи банківську систему, як складову частину економічної системи, слід враховувати, що вона є великою складною відкритою самоорганізаційною системою, що складається під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів протягом тривалого часового періоду і є циклічною сукупністю установ, що здійснюють банківську діяльність і виконують функцію внутрішнього управління ними.

В сучасних умовах, синергетика виступає як новий етап розвитку системного підходу для відкритих нерівноважних систем. Нова парадигма економічної думки дозволяє відійти від обмежень діалектики. На засадах даної концепції переглядається деструктивна роль класичної концепції хаосу, лінійні характеристики процесу розвитку доповнюються нелінійними.

В. Базилевич вважає, що синергетика змінює універсальні підходи до світосприйняття і відкриває широкі можливості багатоаспектного висвітлення економічних процесів і явищ на основі поєднання системно-функціонального та ймовірнісного підходів, визнання спонтанності та визначальності випадкового чинника у самоорганізації соціально-економічної системи, заперечення монодетермінізму та однозначної запрограмованості розвитку першопричинами при обґрунтуванні раціональних шляхів еволюції.

До основних властивостей синергетичної системи відносять: самоорганізацію (саморефлексію), гетерархію, емерджентність, відкритість, багаторівність, релятивізм. Тоді, як основними властивостями системного підходу є: організація, ієрархія, динамізм, багаторівність, відкритість.

Починаючи з 70–80-х рр. системні уявлення, щодо дослідження складних систем стали доповнюватися синергетичними властивостями. Ієрархічні властивості доповнюються гетерархічними. Поняття гетерархії комплементарне до ієрархії. Гетерархія передбачає утворення навколо ядра системи певних функціональних сфер. Структура системи постійно змінюється, оскільки зв'язки між складовими елементами є менш сталими у гетерархічній системі ніж у ієрархічній. Таким, чином функціональна гетерархія розкривається, через зв'язки координації, елементи знаходяться в різних, але рівноправних зв'язках.

Синергетика, як новий підхід у дослідженні, дає можливість здійснити аналіз банківської системи, та економічної системи в цілому, враховуючи багатфакторність і неоднозначність економічних процесів, розкрити загальні закономірності розвитку системи в часі. Динамічна поведінка системи обумовлена її розвитком. Стохастичний характер її поведінки обумовлює її непередбачуваність. Поведінку банківської системи неможливо звести до суми властивостей її складових елементів. Треба враховувати системні властивості, наявність котрих засвідчує той факт, що характеристика банківської системи значно ширша та складніша характеристики діючих в її межах банків.

Неадитивність та емерджентність банківської системи продукує неочікувану її поведінку, що пояснює нерозривний зв'язок складності і нелінійності розвитку системи. Будь-яка економічна система є відкритою, а, отже знаходиться під впливом різних збурень. Теорія синергетики, зазначає, що стан спокою (оптимального стаціонарного рівноважного стану) є умовним і задовольняє опис системи лише в короткостроковому періоді. У довгостроковому періоді системи проявляють нелінійні властивості, система зазнає змін, проходить точки біфуркації, тяжіє до різних видів атракторів. Якщо система потрапляє в поле тяжіння певного атрактору, вона еволюціонує до цього відносно стійкого оптимального стану.

Визначальною умовою для забезпечення оптимального існування і розвитку складної системи є наявність нерівноважних станів та процесів самоорганізації. Нерівновага, через механізм біфуркацій та хаосу, дає можливість вільного вибору подальшого розвитку з можливих напрямків. Банківська система знаходиться або в стані динамічної рівноваги, або знаходиться у передкризовому стані, переході до нерівноважного режиму функціонування. Таким, чином, на сучасному етапі, є актуальним дослідження хаотичності, аналіз нерівноважних процесів та ідентифікація ознак передкризового стану, прогнозування поведінки системи у мінливих умовах її існування.

Кожна з властивостей синергетичних економічних систем породжується відповідною властивістю складних економічних систем, але ці властивості проявляються по-іншому, як правило, набагато ширше. Так властивість організації проявляється як властивість самоорганізації та самореферентності. Організація є, за своєю сутністю, є частковим випадком самоорганізації. Динамізм може проявлятися у тому числі як емерджентність. Властивості відкритості та багаторівневості трансформуються внаслідок гетерогенності системи. Вся сукупність властивостей синергетичної системи обумовлює її релятивізм.

Інструментарій синергетики дає змогу визначити, що: складноорганізованим системам неможливо нав'язати напрями і шляхи розвитку, можливо лише сприяти процесу самоорганізації. Неможливо досягти одночасного поліпшення відразу всіх важливих показників системи, при кількох станах рівноваги еволюційний розвиток системи відбувається при лінійному зростанні невизначеності ситуації.

Методологія економічної синергетики дозволяє визначити й розмаїття траєкторій, за якими може піти система після проходження точки біфуркації, зрозуміти нелінійність процесів становлення нових інституційних систем, виявити вплив інституційної інтенсифікації на процеси економічної динаміки.

Таким чином, синергетичне розуміння банківської системи є історично обумовленим продовженням напрямком дослідження складних економічних систем, та їх складових елементів.

Новосад І.Г.

Луцький національний технічний університет, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМНИХ РЕГІОНІВ

Складність реалізації завдань мотивації розвитку регіонів на сучасному етапі полягає в тому, що його здійснення відбувається в умовах структурної перебудови економіки на базі ринкових відносин, недосконалості законодавчо-нормативного забезпечення, незавершеності розбудови системи регіонального управління.

Для узгодження інтересів окремого регіону та всіх регіонів в цілому, перш за все, необхідне оцінювання діяльності кожного регіону і мотивація його роз-

витку. Виконання цього завдання потребує формування механізму мотивації, який гармонійно поєднав би економічні, соціальні та екологічні фактори. Оскільки змінюється зміст і характер розвитку регіонів, не може залишатися незмінним і механізм мотивації розвитку.

При визначенні сутності мотиваційного механізму важливо мати на увазі, що зміст і характер його дії, перш за все, обумовлені комплексом соціально-економічних чинників. Загалом господарський механізм – це система основних форм, методів і важелів використання економічних законів, вирішення суперечностей суспільного способу виробництва, реалізація власності та створення дієвих стимулів для досягнення цілей [1].

З урахуванням такого підходу під механізмом мотивації розвитку проблемних регіонів доцільно розуміти сукупність зовнішніх і внутрішніх рушійних сил, форм і методів, які спонукають регіони до сталого розвитку для досягнення поставлених цілей.

У широкому розумінні мотивація означає «процес спонукання себе та інших до продуктивної діяльності і досягнення поставлених цілей перед кожним працівником і організацією в цілому»; це «різновид управлінської діяльності, що забезпечує процес спонукання себе та підлеглих працівників до діяльності, що спрямована на виконання місії, особистих цілей та цілей компанії» [2].

На регіональному рівні мотивація представляє процес спонукання до дії представників регіональної влади для забезпечення добробуту населення на основі розвитку регіональної економіки та досягнення сталого розвитку проблемного регіону.

Як зазначає В. Фесянов [3], існує дві мотиваційні системи – зовнішньої та внутрішньої мотивації. Мотиваційний комфорт може бути досягнутий у разі повноцінного функціонування, гармонії обох систем.

Варто відмітити, що зовнішня мотивація пов'язана з результатом, а внутрішня мотивація характеризується поглинанням, захопленням самим процесом діяльності. Як зовнішні, так і внутрішні мотиви реалізуються через формулювання та досягнення відповідних цілей.

Внутрішня мотивація визначається змістом та значимістю діяльності. Важливою похідною внутрішньої мотивації є самомотивація розвитку проблемного регіону, без якої реалізація мотивації неможлива. Самомотивація і мотивація розвитку тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Системи зовнішньої та внутрішньої мотивації взаємопов'язані. По-перше, реалізація зовнішніх мотивів може посилювати внутрішні мотиви. По-друге, реалізація внутрішніх мотивів може приводити до формування нових, більш складних, результативних (зовнішніх) мотивів.

У структуру мотивації розвитку регіону входять: мотивація стабільного розвитку регіону та продуктивної зайнятості; мотивація розвитку конкурентоспроможності регіону; мотивація залучення іноземних інвестицій; мотивація розвитку регіональної соціальної інфраструктури; мотивація трудової діяльності, тобто спонукання регіональних органів влади.

Мотивація базується на таких категоріях – потреба, винагорода, мотив. Потреба – відчуття людиною фізіологічної або психологічної нестачі чого-небудь. З позицій менеджменту потреба – це «стан, що спонукає людину до дії з метою усунення відхилень від якихось конкретних значень динамічної рівноваги у процесі обміну речовин» [4].

З позицій проблемного розвитку регіону під потребою розуміється рушійна сила, що стимулює регіон до сталого розвитку. З регіональної точки зору існують три групи потреб – екологічні, соціальні та економічні.

До економічних потреб проблемного регіону можна віднести: для підприємств, головних учасників економічної сфери, основною потребою є вигідна реалізація виробленої продукції; нестача фінансових ресурсів у регіоні (потреба в інвестиційних коштах).

Соціальні потреби включають потреби у: розвитку соціальної інфраструктури; забезпеченні високих стандартів та якості життя.

Екологічними потребами регіону є потреба: у природних ресурсах, відновленні та збереженні біорізноманіття та усуненні негативних наслідків антропогенного навантаження в регіонах.

Винагорода, відповідно до теорії мотивації, – це те, що людина вважає цінним для себе, або це все те, що може спонукати людину до дії. У контексті розвитку проблемного регіону винагородою буде отримання економічних, соціальних та екологічних благ для суб'єктів господарювання.

Таким чином, мотивація відіграє одну із найважливіших ролей у розвитку регіонів. Вона пронизує всі сфери взаємодії, дозволяє нормально функціонувати всім ланкам економіки, знімаючи протиріччя між суспільними й власними потребами в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Экономическая теория: учебник / С.В. Мочерный и др. – М.: Книга-сервис, 2003. – 416 с.
2. Менеджмент: теорія і практика: навч. посіб. / под ред. О.М. Романенко. – К.: Атака, 2007. – 584 с.
3. Фесянов В. Психологические аспекты мотивации / В. Фесянов // Персонал. – 2004. – № 5. – С. 60–63.
4. Мартиненко М.М. Основы менеджменту: підручник / М.М. Мартиненко. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.

Петровская А.А.

НОУ ВПО «Гуманитарный университет», г. Екатеринбург,

Российская Федерация

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВА И БИЗНЕСА КАК ИНСТРУМЕНТА ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ РФ

На сегодняшний день в трансформирующемся обществе становится очевидным тот факт, что обеспечение высоких и устойчивых темпов развития страны, достижение стратегических целей государственного значения невозможно без заинтересованного партнерства государства с частным бизнесом. Программы, ориентирующиеся только на использование бюджетных средств, не позволяют органам государственной власти осуществлять масштабные, стратегические проекты, направленные на повышение конкурентоспособности страны. Растущее значение социальной и производственной инфраструктуры, ответственность государства за ее развитие при недостаточности финансовых возможностей определяют необходимость обновления и совершенствования инвестиционного инструментария в целях повышения эффективности затрат и более полного удовлетворения потребностей общества. Одним из перспективных решений данных проблем является объединение ресурсов и действий государства и частного бизнеса в различных формах государственно-частного партнерства [1, с. 377].

Мировой опыт показывает, что государственно-частное партнерство представляет собой реальную возможность снять бюджетные ограничители и превратить бюджетные, силовые, законодательные и другие ресурсы в инвестиционный рычаг за счет привлечения частных ресурсов в государственные задачи, тем са-

мым повышая «качество денег» в результате перехода от программного бюджетного финансирования к поливариантным источникам финансирования социально значимых проектов.

В российской действительности в настоящее время осуществляются кардинальные изменения в системе отношений государства и частного сектора. За годы рыночных реформ в экономике страны существенно сократился государственный сектор, а функции управления важнейшими объектами жизнеобеспечения общества стали постепенно передаваться частному бизнесу [2]. На сегодняшний день уже наметились тенденции по использованию механизма государственно-частного партнерства в экономическом развитии страны и определены направления этого использования: транспорт, энергетика, инновационная система. Правительство РФ осознает, что в целях улучшения инвестиционного климата в стране, повышения ее конкурентоспособности требуется дальнейшее развитие механизмов государственно-частного партнерства. В последние годы в России осуществляется ряд проектов на муниципальном, региональном и федеральном уровне (реализация крупномасштабных проектов на основе концессий, финансируемых из Инвестиционного фонда, использование венчурных фондов, создание особых экономических зон в промышленно-производственных, технико-внедренческих и туристско-рекреационных сферах, создание технопарков в сфере высоких технологий в целях расширения частных инвестиций) [3, с. 90].

Однако, несмотря на то, что и государство, и бизнес возлагают на государственно-частное партнерство большие надежды, рассматривая его как важнейший инструмент повышения национальной и региональной конкурентоспособности, внедрение механизмов государственно-частного партнерства в российскую практику идет медленно. Нерешенность целого ряда методологических вопросов перехода к партнерским отношениям государства и бизнеса, отсутствие должного опыта такого партнерства, неразвитость законодательной и нормативной базы, бюрократическая волокита, а, вследствие, и низкий уровень доверия бизнеса к государственной власти и стремления к сотрудничеству сдерживают внедрение такого партнерства в нашей стране [4, с. 12].

Между тем социально-экономический эффект от такого сотрудничества очевиден. Мировая практика показывает, что государственно-частное партнерство приводит к следующим результатам:

- ускорению реализации приоритетных инвестиционных и инновационных проектов;
- увеличению доходов и сокращению государственных расходов на содержание (эксплуатацию) объектов инфраструктуры;
- повышению эффективности использования государственных ресурсов и возможностей в экономике;
- привлечению негосударственного финансирования для инвестиций в объекты государственного значения;
- снижению риска крупных инвестиций [5];
- получению прибыли частными инвесторами;
- повышению инвестиционной привлекательности регионов РФ;
- повышению профессионализма и обеспечению эффективного управления в реализации социально значимых проектов;
- привлечению современных, высокоэффективных технологий в развитие инфраструктуры;
- улучшению состояния производственной и транспортной инфраструктуры, сфер ЖКХ, здравоохранения, образования и социально-культурной инфраструктуры [6];
- повышению качества предоставляемых услуг и товаров;
- защите интересов общества, созданию дополнительных рабочих мест;
- повышению благосостояния общества.

Привлекательность же государственно-частного партнерства для государства заключается в следующем:

- решении системных проблем развития (неразвитость инфраструктуры, энергетики и т. д.);
- снижении бюджетных затрат за счет привлечения средств;
- повышении качества и эффективности работ и услуг;
- увеличении поступлений от налогов и других выплат в бюджет;
- повышении инвестиционной и инновационной активности;
- повышении уровня конкуренции, снижении тарифов – укреплении социальной стабильности;
- возможности разделить риски, переложить их на партнеров;
- развитии конструктивного взаимодействия бизнеса и государственной власти;

- оптимальном сочетании интересов частных и государственных инвесторов;
- создании, улучшении и эффективном использовании государственного имущества и финансовых средств;
- совершенствовании механизмов административного воздействия на привлечение рыночных инвестиций.

Для деловых кругов государственно-частное партнерство означает:

- доступ к традиционно государственной сфере;
- прямая государственная поддержка на федеральном и муниципальном уровнях и помощь в продвижении проектов в виде налоговых и иных льгот;
- возможность преодоления бюрократической волокиты;
- получение государственных заказов;
- возможность долговременного размещения инвестиций под устраивающие гарантии [7];
- распределение части затрат, рисков с государством;
- снижение инвестиционных рисков;
- единство интересов с государством, создающим определенные гарантии частных вложений;
- расширение инвестиционных возможностей благодаря объединению капиталов.

Таким образом, в основе государственно-частного партнерства лежит система эффективного взаимодействия всех уровней власти и частного бизнеса, позволяющая решать широкий спектр задач [8, с. 48]. Механизм такого партнерства позволяет преодолеть ограниченные возможности государства и муниципальных органов по финансированию социальных и инфраструктурных проектов, перенести часть рисков на частный сектор, а также использовать управленческие навыки частного сектора для повышения качества предоставляемых социальных услуг и увеличения эффективности управления проектами.

Реализация проектов государственно-частного партнерства является сложной задачей, успех которой, помимо наличия соответствующей нормативной базы, зависит от верного структурирования проектов и четкой координации работы всех сторон [9]. Успешная реализация проектов государственно-частного партнерства в России возможна при применении следующих *основных принципов*:

- открытости (благоприятная среда для реализации государственно-частного партнерства);
- доверия со стороны частного бизнеса;
- непрерывности взаимодействия государства и бизнеса в реализуемых проектах);
- получения прибыли частным сектором при участии в государственно-частном партнерстве;
- добросовестной конкуренции;
- равноправного отношения к иностранным компаниям;
- безубыточность инвестиционных проектов;
- стимулирования и гарантий;
- разделения рисков государства с частным капиталом и равенстве интересов сторон [10, р. 13–14].

В России опыт государственно-частного партнерства был эффективно применен при реализации отдельных инфраструктурных проектов в строительстве и эксплуатации мусороперерабатывающих заводов и водоочистных сооружений, в портовом хозяйстве, транспортной инфраструктуре (строительство транспортной инфраструктуры в Санкт-Петербурге, Москве, юго-востоке Читинской области), сфере образования и здравоохранения, комплексном развитии регионов [11].

Список использованных источников:

1. Балашов С. Опыт функционирования ГЧП в развитых странах / С. Балашов // Вестник ИЭ РАН, 2009. – № 4. – С. 377–384.
2. Государственно-частное партнерство как форма отношений власти и бизнеса в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.lobbying.ru/print.php?article_id=2359. 04.03.2011
3. Радченко М.В. Государственно-частное партнерство как эффективный механизм решения экономических задач / М.В. Радченко // Вестник ТОГУ. – 2009. – № 3. – С. 87–96.
4. Варнавский В.Г. Государственно-частное партнерство: некоторые вопросы методологии / В.Г. Варнавский // Вестник ИЭ РАН. – 2009. – № 3. – С. 1–14.
5. Баженов А. Государственно-частное партнерство и «качество денег» [Электронный ресурс] / А. Баженов. – Режим доступа: <http://www.ideg.ru/oez5.php>. 23.01.2010
6. Николаев А.И. Государственно-частное партнерство в РФ: экономическое содержание и правовое обеспечение [Электронный ресурс] / А.И. Николаев // Недвижимость и инвестиции. Правовое регулирование. – 2007. – № 1–2. – Режим доступа: http://dpr.ru/journal/journal_30_8.htm. 30.07.2007
7. Государственно-частное партнерство [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mgprom.ru/government.html>. 10.07.2011
8. Шемирзова А.Ш. Оценка эффективности государственно-частного партнерства и возможности его применения в посткризисной России / А.Ш. Шемирзова // Наука и экономика. – 2010. – № 1. – С. 48–51.

9. Проекты государственно-частного партнерства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kpmg.ru/index.shtml/ru/services/advisory/corporate/financing/ppp/>. 15.01.2012
10. Guidebook on Promoting Good Governance in Public-Private Partnerships // United Nations, Economic Commission for Europe. – Geneva, 2008. – P. 1–98.
11. Чем стало государственно-частное партнерство в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mk.ru/economics/article/2009/11/10/382824-chem-stalo-gosudarstvennochastnoe-partnerstvo-v-rossii.html>. 10.11.2009

К.е.н. Ріктор Т.Л.

ДВНЗ Університет менеджменту освіти НАПН України, м. Київ

НОВА УПРАВЛІНСЬКА ЕЛІТА УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ

Враховуючи сучасні реалії нашої держави, першочерговим на сьогодні стає питання вирішення проблеми удосконалення системи державного управління в інтересах людей через орієнтацію всіх державних структур на підвищення ступеня задоволення потреб громадян, тобто рівня їхньої самореалізації у різних сферах життєдіяльності.

Саме управлінській еліті держави належить ключова роль у здійсненні модернізації України в напрямку загальнодержавних програм «Україна для людей» і «Будуємо Україну разом», зокрема Указ Президента України «Про Стратегію державної кадрової політики на 2010–2020 роки» [1].

Автор ставить за мету запропонувати стратегічні напрями формування нової еліти нації, зокрема, управлінської.

Поняття «еліта» має два значення. Перше – це кращі з кращих (від франц. *élite* – краще, відбірне). Щодо управлінської еліти, то мова йде про високу професійність (знання, вміння та адекватність займаній посаді за своїми професійно-особистісними якостями), а також високу моральність. Така еліта згідно теорії еліт Ла Валетта (Франція) ще має сутнісну інтерпретацію як *ціннісна* [2, с. 14].

Друге значення еліти пов'язано з прошарком людей, які здійснюють владу у суспільстві, окремої галузі, організації. За своєю сутністю така еліта є *посадовою*, що виконує управлінські функції на різних щаблях влади та в різних організаціях.

Враховуючи ситуацію, що сьогодні склалася в суспільстві та, передусім, в системі державного управління, *глобальним завданням формування нової управлінської еліти нації стає органічне поєднання формально-посадової та сут-*

нісно-ціннісної еліт. Тобто, кожний представник посадової еліти одночасно повинен бути професійно підготовленим та адекватним займаній посаді за своїми професійно-особистісними якостями і, нарешті, моральним.

На погляд автора, сьогодні має сенс розглядати два органічно пов'язаних варіанти формування нової управлінської еліти нації, які забезпечують виконання вище зазначеного глобального завдання. Кожен варіант має різні строки проявлення результатів.

Варіант перший пов'язаний з відбором із діючої посадової еліти тих, хто найбільш відповідає параметрам ціннісної еліти. Але механізм такого відбору працюватиме в рамках переходу всіх державних структур на культуру цільового управління за кінцевими результатами. Саме вміння організувати успішне досягнення кінцевих результатів діяльності державних структур на основі використання переваг синергізму (а не адміністративних важелів тиску) характеризує керівника як елітного управлінця. При цьому проблема визначення кінцевих результатів діяльності державних структур є одночасно питанням викоренення безвідповідальності влади та безмежної корупції. Вирішується ця проблема через визначення показника якості життя громадян [4, с. 56].

Варіант другий пов'язаний зі стратегічною політикою формування майбутньої управлінської еліти з дитинства на основі діагностування параметрів гармонічної особистості, а також специфічних здібностей та задатків.

Починати таке діагностування треба ще в родині, потім у дошкільному навчальному закладі, у початковій, середній, старшій школі (з отриманням випускниками шкіл, гімназій, ліцеїв, ПТНЗ, коледжів карток чи паспортів особистості). Таке діагностування обов'язково супроводжується участю в ньому самих учнів, що сприяє самопізнанню кожним з них свого «Я». Це самопізнання може стати дійсним важелем формування майбутньої управлінської еліти нації.

Таким чином, починати реалізовувати обидва варіанти можна одночасно, але результати формування представників управлінської еліти будуть одержані в різні терміни.

Треба звернути увагу на те, що реалізація цих стратегічних програм не може бути успішною в сучасних умовах, маючи на увазі специфіку діючого механізму державного управління, який не орієнтований на зміни. Ніякі окремі програми не мають шансів на успіх, якщо вони не виконуються системно в рамках

певної об'єднуючої цілісності. Мова йде про те загальне, що обумовлює дії окремого. Головною причиною неуспіху всіх попередніх реформ в Україні, якраз і є відсутність того об'єднуючого стрижня біля якого компонується вся сукупність запрограмованих дій. Тоді ці дії не будуть суперечити одна одній (як це завжди відбувається на практиці), а результати таких дій стають корисними складовими кінцевих результатів.

Особливо загострюються потреба в об'єднуючій національній ідеї (її стрижня) та відповідних шляхів її здійснення якраз сьогодні. Мається на увазі дуже низький соціальний капітал країни, обумовлений великою недовірою до влади, інших інституцій (систем освіти, охорони здоров'я, правопорядку тощо) та людей один до одного. Будь-яка модернізація разом з народом не можлива (в суспільстві, яке не згуртоване) якщо не знайти той необхідний об'єднуючий стрижень, тобто потрібна *ідеологія, яка відповідала би інтересам всіх без винятку громадян України.*

На думку В.Г. Кременя [3] та одного з розробників нового управлінського курсу для України Г.А. Дмитренко [4] сутністю ідеології є національна ідея – людиноцентризм, а його стрижнем є самореалізація особистості в рамках загальнолюдської моралі і національної свідомості. Саме в такому сенсі треба будувати громадянське суспільство, яке стає метою модернізації України.

Оскільки таку модернізацію повинна розпочинати діюча управлінська еліта, тому є сенс організувати масове вивчення нового управлінського курсу для України в державних структурах. Воно повинно охоплювати три головних напрямки.

Перший напрям – це ознайомлення з ідеологією людиноцентризму, її сутністю та стрижнем (самореалізацією особистості).

Другий напрям – це вивчення основних етапів формування культури цільового управління (управління за кінцевими результатами) у кожній організації, включаючи державні структури на макро-, мезо- і мікрорівнях. Кінцевими результатами діяльності цих структур є сукупний рівень самореалізації громадян у всіх сферах життєдіяльності, який виражається у показнику ЯЖГ. Визначається ЯЖГ у процесі опитування мешканців сіл, селищ, міст за допомогою депутатів місцевих рад.

Третій напрям – це усвідомлення необхідності модернізації системи освіти шляхом переорієнтації її на сприяння самореалізації особистості упродовж усього життя. Основним підґрунтям такої модернізації стає сприяння кожній дитині в самопізнанні свого «Я». Це стане двигуном і майбутньої управлінської кар'єри тих, хто має відповідні якості: лідерські, організаторські, моральні, комунікативні, креативні, стратегічне мислення тощо.

Ідеологія людиноцентризму втілюється у *стратегії кадрової політики через адекватність кожного управлінця займаній посаді за своїми професійно-особистісними та моральними якостями*. Це надає можливість самореалізуватися управлінцю, з одного боку, в сфері трудової діяльності, з другого – в інтересах суспільства.

Узагальнюючи вищезазначене можна зробити висновок: реалізація кадрової стратегії формування нової управлінської еліти нації (за двома варіантами) безпосередньо пов'язана зі здійсненням нового управлінського курсу модернізації України для людей.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 1 лютого 2012 р. № 45/2012 «Про Стратегію державної кадрової політики на 2010-2020 роки» / Президент України Віктор Янукович. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14429.html>
2. Ріктор Т.Л. Владна еліта в умовах нестабільності українського суспільства / Т.Л. Ріктор. – К.: Софія-А, 2007. – 273 с.
3. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегія освітнього простору / В.Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
4. Гошко А.О. Контури нового управлінського курсу трансформації України / А.О. Гошко, Г.А. Дмитренко, В.М. Князев. – К.: УАДУ при президентові України, 2004. – 176 с.

К.е.н. Фролова Т.О.

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», Україна*

МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНСЬКИХ КОРПОРАЦІЙ

В умовах, коли інтеграційні процеси стають невід'ємною частиною господарського життя кожної країни, необхідним елементом успішного економічного розвитку держави є активізація міжнародної інвестиційної діяльності, поглиблення міжнародних економічних зв'язків між провідними компаніями, розробка та реалізація сучасних інвестиційних стратегій.

Протягом останніх років для багатьох українських компаній IPO стало ефективним способом залучення інвестиційного капіталу як на українському фондовому ринку (у системі ПФТС), так і на західних фондових біржах. Сучасні інвестиційні механізми вітчизняного фондового ринку в умовах трансформаційної економіки здатні задовольнити необхідність збільшення ринкової вартості підприємства. Проте невирішеними залишаються питання щодо інтенсифікації процесу виходу українських підприємств на міжнародний фондовий ринок.

Вперше українські компанії вийшли на світовий ринок IPO в 2005 р. Це була відома київська компанія «XXI століття», що успішно розмістила свій пакет акцій (35%) на Лондонській фондовій біржі й отримала \$139 млн. на розвиток будівельної структури (підготовка до виходу зайняла кілька років). А виробник молока і сирів «Укрпродукт» продав 27,2% акцій за 6 млн. фунтів (\$9,6 млн.). На AIM Лондонської фондової біржі (LSE) компанія «XXI Століття», продала за рахунок нової емісії акцій 35% статутного фонду за 139 млн. дол. США [1].

Акції «XXI століття» були продані за максимальною ціною, а те, що серед її нових акціонерів з'явилися «Merill Lynch Investment Management», «East Capital Asset Management», «JP Morgan Fleming», говорить про успішність проекту [2].

Процес IPO за широкої участі українських компаній активізувався у 2006 р. Зростання приватних розміщень торік порівняно з 2005 р. становить більш як 200%. Вийшли на зарубіжні біржі й банки «Надра» та «Родовід» (отримали \$105 млн.), торгові компанії – «Фуршет» і «Велика кишеня» (отримали \$69 млн.), а також автомобілебудівна компанія ЛУАЗ (\$26 млн.). Того ж року виробник цукру «Астарта» продав інвесторам 18,8% акцій за \$32 млн.

У 2007 р. IPO здійснив великий український олієжировий виробник «Кернел Груп». У 2007 р. на зарубіжні ринки вийшли девелоперські компанії «Т.М.М.», Dragon-Ukrainian Properties&Development, «КДД Груп» і швейцарська Ferrexpo AG, яка володіє Полтавським ГЗК. Обсяг IPO і приватних розміщень українських компаній у 2007 р. становив \$1,5–2 млрд.

Однак, вже у 2008 р. IPO-бум змінився обвалом котирувань. Капіталізація компаній, які провели публічне розміщення акцій, знизилася в рази. У період зниження світових фондових індексів часткове розміщення акцій стало попу-

лярнішим інструментом серед вітчизняних компаній, ніж IPO. Проте українській агропромисловій групі «Миронівський хлібопродукт» удалося в травні 2008 р. у рамках IPO, проведеного на Лондонській фондовій біржі, залучити понад 322 млн. дол. США, продавши 19,4% статутного фонду на основному майданчику Лондонської фондової біржі (LSE) за ціною 15 дол. за акцію. Капіталізація в момент розміщення склала 1,7 млрд. дол. США. Ця оцінка була наближена до верхньої межі цінового коридору, який вирахувала компанія перед розміщенням – 1,4 – 1,85 млрд. дол. США.

«Миронівський хлібопродукт» готувався до розміщення три роки. І, незважаючи на несприятливі умови на ринку капіталу, інвестори досить високо оцінили підприємство. Це сталося через те, що компанії аграрного і харчового ринку того року користувалися підвищеним попитом серед інвесторів. Фактично, це перша крупна *food-processing* компанія (харчова переробка), яка вийшла на ринок акціонерного капіталу [3].

Іноземні інвестиції і кредити сьогодні фактично єдине істотне джерело капіталу для українських компаній. Про плани вийти на IPO з початку 2010 р. заявили близько десятка підприємств, серед яких: цукровий союз «Укррос», група «Авангард», холдинг «Агротон», Український Медіа Холдинг. Більшість вітчизняних підприємств готуються до IPO в 2011 р. Але є і компанії, які планують випуск акцій на зарубіжній біржі в 2010 р. Наприклад, група компаній «Авангард» – український виробник яєць і продукції з них – вийшла на IPO на Лондонській фондовій біржі в травні цього року. До IPO було запропоновано 20% акціонерного капіталу компанії, капіталізація підприємства склала \$937,5 млн. [4].

До IPO в 2010 р. в основному готувалися агропромислові компанії. На сьогоднішній день вибір цінних паперів українських агропідприємства невеликий: на Варшавській фондовій біржі котируються папери «Астарті – Київ» і «Кернел Груп», на альтернативному майданчику Лондонської фондової біржі – акції компанії «Укрпродукт Груп» [4].

Втім, компаній, що відклали IPO до після кризових часів, значно більше, чим підприємств, готових розміститися вже в 2010–2011 рр.

Однак, слід зазначити, що процес IPO вимагає багатьох структурних, управлінських змін бізнесу. Прозорість її фінансової й управлінської системи є

наріжним каменем будь-якої успішної IPO. Для виходу на міжнародний ринок компанія повинна змінити систему корпоративного управління, включаючи фінансову й управлінську звітність. Серйозними бар'єрами для здійснення IPO можуть стати висока вартість лістингу й можлива нестабільність цін на акції. Крім того, існуюче законодавство обмежує вітчизняним компаніям вихід на міжнародні ринки. Для української юридичної особи акції повинні випускатися в національній валюті. Також українська компанія не може розмістити більш ніж 25% акцій за кордоном [5]. У таких умовах доводиться шукати іноземних посередників для IPO, що серйозно збільшує тривалість і знижує ефективність процесу.

Окрім використання таких основних методів залучення компаніями іноземних інвестицій на міжнародних ринках для свого розвитку, як випуск акцій за допомогою механізму IPO та випуск єврооблігацій, існує такий метод залучення ресурсів, як випуск депозитарних розписок.

Депозитарні розписки являють собою різновид похідних цінних паперів у формі іменного сертифікату, що випускаються спеціалізованими депозитарними банками і розміщуються на зарубіжних фондових ринках як свідчення про володіння однією чи декількома акціями (або іншими цінними паперами) іноземної компанії-емітента [6].

Загалом в Україні станом на початок 2010 р. реалізовано близько тридцяти програм депозитарних розписок, переважна частина яких має глобальний характер розміщення. Нижче у табл. 1 наводяться параметри впровадження ДР-проектів українських емітентів.

Найбільша активність випуску депозитарних розписок спостерігалась наприкінці 2010 р., коли одинадцять емітентів-ВАТ зареєстрували реалізацію своїх ДР-програм на зарубіжних ринках (для порівняння: у 2006 р. було зареєстровано розписки семи емітентів, у 2007 р. – п'яти, у 2008 р. – трьох, у 2009 р. – одного).

Першими українськими підприємствами, що реалізували ДР-проекти у 2006 р., були ВАТ Укррічфлот та ВАТ Укрнафта. 11 серпня 2006 р. компанія Укррічфлот розмістила свої депозитарні сертифікати на Віденській фондовій біржі (Австрія) через посередництво Райффайзен-банку і банку Сос'ете Женераль. Ціна акцій миттєво піднялась з 2,5 дол. США за одиницю до 4 дол. США.

Поряд з акціями для залучення іноземних інвестицій активно використовуються облігації, насамперед єврооблігації. В Україні залученням ресурсів за допомогою випуску євробондів на міжнародних ринках першими почали займатися українські банки. Це пояснюється тим, що внаслідок зростання обсягів кредитування фізичних та юридичних осіб українські банки почали відчувати дефіцит коштів.

Таблиця 1. Умови реалізації українських ДР-програм у 2006–2010 рр. [7, с. 16]

Емітенти-ВАТ	Вид ДР	Спосіб розміщення	Спліт випуску	Дата випуску ДР
Азот	ГДР	Правило REG S	30:1	1.07. 2006
Азовсталь	АДР	Організований позабіржовий ринок	10:1	1.04. 2006
Центренерго	АДР	Правило REG S	50:1	1.01.2000
Дніпроенерго	АДР	Організований позабіржовий ринок	1:4	1.04.2007
Маріупольський меткомбінат ім. Ілліча	ГДР	Правило REG S	100:1	1.07.2006
Хмельницькобленерго	АДР	Організований позабіржовий ринок	40:1	1.01.2008
Нижньодніпровський трубопрокатний завод	АДР	Організований позабіржовий ринок	6:1	1.04.2007
Полтавський ГЗК	ГДР	Правило REG S	50:1	1.09. 2006
Концерн Стірол	АДР	Організований позабіржовий ринок	5:1	1.04.2007
Сумське НВО ім. Фрунзе	ГДР	Правило REG S	20:1	1.07. 2006
Укрнафта	АДР	Організований позабіржовий ринок	6:1	1.04.2007
Укрнафта	ГДР	Правило REG S	2:1	1.07. 2006
Запоріжсталь	ГДР	Правило REG S	50:1	1.09. 2006
Запоріжтрансформатор	ГДР	Правило REG S	100:1	1.07.2006
Запоріжтрансформажор	АДР	Організований позабіржовий ринок	100:1	1.07.2008
Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат	ГДР	Правило REG S	400:1	1.09.2009
Нікопольський завод феросплавів	ГДР	Правило REG S	25:1	12.12.2009
Укртелеком	ГДР	Правило REG S	50:1	13.11.2010
Суша Балка	ГДР	Правило REG S	25:1	10.12.2010
Дніпрококс	ГДР	Правило REG S	20:1	11.12.2010
Запорізький завод феросплавів	ГДР	Правило REG S	100:1	12.12.2010
Стаханівський завод феросплавів	ГДР	Правило REG S	100:1	12.12.2010
Нафтохімік Прикарпаття	ГДР	Правило REG S	1:1	13.12.2010
Дніпроазот	ГДР	Правило REG S	20:1	13.12.2010
Хмельницька кондитерська фабрика	ГДР	Правило REG S	10:1	17.12.2010
Орджонікідзевський ГЗК		Організований позабіржовий ринок	100:1	19.12.2010
Житомиргаз	ГДР	Правило REG S	2:1	30.12.2010
Укрхудожпром	ГДР	Правило REG S	15:1	30.12.2010

Вартість запозичень на зовнішньому ринку значною мірою залежить від стану світової економіки, і ринків капіталу, насамперед у США та Лондоні, а також від рейтингу емітента. Також до вартості організації єврозапозичення необхідно віднести винагороду професійним учасникам ринку, плату за послуги рейтингового агентства та за лістинг на фондовій біржі. Поряд з банками, залучати кошти за допомогою євробондів почали великі українські компанії фінансового сектору. В табл. 2 наведено найбільші випуски єврооблігацій українських емітентів, які обертаються на міжнародних ринках.

Таблиця 2. Найбільші випуски єврооблігацій українських корпорацій, які обертаються на міжнародних ринках на 1 січня 2011 року [8]

Назва емітента	Обсяг випуску	Річний купон	Строк до погашення	Ціна від номіналу на вторинному ринку	Ринкова дохідність	Серед дохідності зі ставкою LIBOR	Рейтинг Moody's	Рейтинг S&P	Рейтинг Fitch
Корпоративні євробонди України									
Азовсаль 02/11	175 млн. \$	9,125%	3,48	98,48	9,65%	465	B3	B-	
Київстар 08/09	266 млн. \$	10,375%	1,94	104,01	8,10%	325	WR	NR	
Київстар 04/12	175 млн. \$	7,750%	4,64	97,91	8,30%	327	WR	NR	
Нафтогаз 09/09	500 млн. \$	8,125%	2,06	94,92	10,93%	578	Ba2		B+
Стірол 08/08	125 млн. \$	7,875%	0,95	89,00	21,24%	1431	B3		CCC+
Южмаш 02/09	108 млн. \$	8,000%	1,40	100,00	7,99%	282	B1	BB-	

За даними табл. 2 можна зробити висновки, що на міжнародних ринках на сучасному етапі обертаються євробонди таких нефінансових компаній України, як Азовсталь, Київстар, Нафтогаз, Стірол, Южмаш. Купонна ставка за євробондами коливається від 6,8% до 10,375%. Ринкова дохідність коливається від 7,18% до 21,24%.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Всеукраїнського загальнополітичного освітянського тижневика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/264/3096.html>
2. Сорока М.В. IPO як механізм залучення інвестицій [Електронний ресурс] / М.В. Сорока. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/VNULP/Logistyka/2007_594/50.pdf
3. Офіційний сайт Всеукраїнського загальнополітичного освітянського тижневика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/264/3096.html>
4. Офіційний сайт видання для власників та менеджерів компаній «Круглий стіл» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kstil.com.ua/archive/?aid=78&jid=71>

5. Ковалева В. По ком рычит медведь / В. Ковалева // Эксперт Украина. – 2006. – № 35. – С. 53–56.
6. Шапран Н. Депозитарні розписки: погляд із США / Н. Шапран, В. Шапран // Цінні папери України. – 2009. – № 10.
7. Шапран В. Перспективи розвитку ринку депозитарних розписок. Нові можливості для українських емітентів / В. Шапран, Н. Шапран // Цінні папери України. – 2008. – № 7. – С. 16–17.
8. Офіційний сайт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>

К.е.н. Химинець В.В.

Ужгородський національний університет, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Карпатський Єврорегіон, створений у 1993 р., включає сусідні прикордонні регіони Польщі, Словаччини, Угорщини, України та Румунії і є першою "зрозумілою" єврорегіональною ініціативою у Східній Центральній Європі, оскільки заснований тільки прикордонними регіонами постсоціалістичних країн.

Загальновідомо, що територія Карпатського єврорегіону у середні віки належала двом країнам: північні території відносились до Польського Королівства, а південні території – до Угорського Королівства. Проте, з кінця вісімнадцятого століття, – після перерозподілу Польщі – уся територія стала частиною Габсбурзької Імперії аж до кінця Другої Світової війни. Територія (Північна Угорщина та Галіція) була найбільш слабозвинутим регіоном в межах імперії протягом Габсбурзького періоду. Проте, протягом десятиліття Австро-Угорської Монархії (1867–1918 рр.) тут також розпочалися громадські трансформаційні процеси, й економічне життя та інфраструктура досягли значного розвитку. Будівництво залізничної мережі було особливо важливим кроком, що створило об'єднану мережу на території сьогоденного Карпатського Єврорегіону, яка відповідала потребам імперії. Після Першої Світової війни, територія була розподілена між Польщею, Чехословаччиною та Угорщиною. Після Другої Світової війни, Радянський Союз також отримав значні (Українські) території. Між 1945 та 1990-ми роками регіон став одним з найбільш інтенсивно захищених територій в Європі. У той же час, він також був одним з найбільш поділених державними кордонами. Прикордонні регіони цих п'яти країн навряд чи могли отримати доступ до фондів розвитку в зв'язку з своїм периферійним становищем.

У країнах, що належать до Карпатського Єврорегіону нерівномірний регіональний розвиток та його соціальна складова, регіональна криза – це не тільки проблема для географів, економістів та соціологів, але й для урядів країн-учасниць та голів обласного і місцевого рівнів. Нерівномірне регіональне зростання тлумачиться подібно, як науковцями так й політичними діячами: позитивні результати ринкової економіки концентруються в декількох "привілейованих місцях", біля центрів, в той час, як негативні залишаються позаду в регіонах без порівняльних переваг виробництва, тобто тих, що знаходяться на периферіях.

Периферії характеризуються соціально регресивними процесами, які ще більше поглиблюють регіональну кризу. Вся територія Карпатського єврорегіону – стосовно усіх країн-членів – являє собою периферію з соціально-економічної точки зору.

В загальному, можна стверджувати, що ці прикордонні регіони не вважалися такими, що розвивалися протягом десятиліть до 1990 р. Після зміни державного режиму, конкурентоздатне становище основних регіонів країн-учасниць посилилось, а їх перехід до ринкової економіки може вважатися успішним з того часу, як їх адаптаційна здатність була значно інтенсивніша ніж аналогічна на периферіях. Таким чином, недорозвиненість та периферійність регіонів, що належать до Карпатського Єврорегіону збільшились. Їх соціально-економічна відсталість – на відміну від розвитку основних регіонів – останніми роками посилилась.

Всесвітня Конференція ООН з питань навколишнього природного середовища і розвитку ухвалила декларацію та визнала концепцію сталого розвитку домінантною ідеологією цивілізації у XXI столітті.

Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва.

Антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу. Аналогічна ситуація і в Українській частині Карпатського Єврорегіону щодо інших областей країн-учасниць.

Тривалість життя в Україні становить у середньому близько 66 років (у Швеції – 80, у Польщі – 74). Значною мірою це зумовлено забрудненням навколишнього природного середовища внаслідок провадження виробничої діяльності підприємствами гірничодобувної, металургійної, хімічної промисловості та паливно-енергетичного комплексу.

Нажаль, за 20 років незалежності України, природоохоронні аспекти не набули широкого відображення в галузевих економічних політиках. Запровадження новітніх екологічно чистих технологій та поширення найкращого сировинно- та енергозберігаючого досвіду є дуже повільними. Низькі ціни на енергоресурси, що втримуються упродовж тривалого часу, а також високий рівень зношеності обладнання призвели до того, що Україна посідає шосте місце у світі за обсягом споживання газу, перевищуючи в 3-4 рази показники країн Європи. Тільки упродовж останніх років, в умовах підвищення ціни на енергоносії, вживаються заходи, спрямовані на розвиток джерел відновлюваної та альтернативної енергетики.

Першопричинами екологічних проблем України є:

- успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов;
- зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури;
- існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства;
- недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку;
- недотримання природоохоронного законодавства.

Врахування майбутнього впливу економік на довкілля на етапі планування політик, планів і програм розвитку не є законодавчо обов'язковим в Україні на відміну від законодавства ЄС.

Інтеграція до Європейського Союзу є одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики України, що підтверджується низкою політичних та нормативно-правових документів, зокрема Законом України «Про Концепцію загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Євро-

пейського Союзу», Програмою інтеграції України до Європейського Союзу, Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу.

Після розширення Європейського Союзу у 2004 році, відносини між Україною та ЄС, зокрема у сфері охорони довкілля, розвиваються в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС). Остання була розроблена Європейським Союзом стосовно нових держав-сусідів, зокрема і України. Європейська політика сусідства відрізняється від потенційного членства в Європейському Союзі і пропонує сусіднім країнам привілейовані відносини з ЄС, що повинні будуватися на визнанні спільних цінностей, включаючи демократію, верховенство права, якісне управління і повагу до прав людини, а також принципів ринкової економіки, відкритої, заснованої на правилах справедливої торгівлі, сталого розвитку і зниження рівня бідності.

Україна робить перші кроки у напрямку участі в роботі Європейського агентства з навколишнього середовища. Тим не менше, ця робота вимагає більшої підтримки з боку ЄС. Україна досить активно впроваджує у свою національну політику, стратегічні та законодавчі документи зобов'язання, що стосуються співпраці України з ЄС, а також реалізації ЄПС та Плану дій. Останнім часом були посилені інституційні можливості органів державної влади працювати у напрямку євроінтеграції (створення спеціальних відділів у міністерствах, проведення спеціальних навчань та ін.). Тим не менше, рівень практичної реалізації таких зобов'язань, зокрема у сфері охорони довкілля, залишається досить низьким.

Належним чином не здійснюється інформування громадськості з питань співпраці з ЄС та не відбувається залучення громадськості до процесів, пов'язаних із ЄПС. В цьому контексті варто вжити практичних кроків для імплементації зобов'язань, пов'язаних із виконанням ЄПС, забезпечити включення охорони довкілля та сталого розвитку як пріоритетних питань до нового Практичного інструменту та Асоційованої угоди, забезпечити участь громадськості в євроінтеграційних процесах та покращити інформування громадськості про євроінтеграційні процеси та її доступ до відповідних документів.

Україна підтримує двосторонню співпрацю у сфері охорони довкілля із низкою держав-членів Європейського Союзу, що відбувається через реалізацію двосторонніх угод про співробітництво, які були, головним чином, підписані ще до 2005 року, а також через отримання фінансової підтримки для реалізації проектів від Швеції, Великобританії, Данії, Нідерландів, Словаччини і Польщі.

Європейське Співтовариство/Представництво Європейської Комісії в Україні робить кроки в напрямку співпраці з громадянським суспільством. Позитивними є приклади залучення громадськості до підготовки звітів з імплементації Плану дій Україна – ЄС за 2007 та 2008 роки, а також плани щодо залучення громадськості до середньострокового перегляду документів Інструменту європейського сусідства і партнерства (ІЄСП). Саме з цією метою розроблено веб-сторінку Представництва Європейської Комісії в Україні. Щорічно розробляються програми фінансування (так звані Annual Action Programme) екологічних пріоритетів країни, із залученням громадськості. Для розвитку громадянського суспільства створюються програми малих грантів у рамках ІЄСП.

Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток, який задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Пріоритетним напрямом сталого розвитку є оптимізація життєдіяльності людства в умовах безпечного природного середовища і гармонійних відносин як усередині суспільства, так і між окремими спільнотами.

Одним з основних чинників сталого розвитку України є її природні умови і ресурси. Для істотного зменшення техногенного навантаження на довкілля, припинення процесів його деградації необхідно докорінно змінити існуючу практику господарювання шляхом відмови від "нульової" вартості природних ресурсів, що створить фінансові передумови для збалансованості соціально-економічного розвитку. Критерієм сталого розвитку повинен бути не приріст обсягів виробництва, а потенціал його зростання в умовах збереження та переходу до покращення якісних показників навколишнього природного середовища.

Реалізація концепції сталого розвитку сприятиме практичному впровадженню основних принципів державної екологічної політики в контексті програм економічного і соціального розвитку України та її інтеграції до Європейського Союзу. Для Карпатського Єврорегіону найбільш важливою є співпраця з Європейським Союзом та використання можливостей пов'язаних з цією співпрацею. Інтенсивний інтерес до ЄС пояснюється тим фактом, що на початку

1994 р. з євро регіону Маас-Рейн на територію Карпатського євро регіону прибула делегація. Це було вперше, коли західноєвропейський євро регіон вступив у співробітництво зі східноєвропейським євро регіоном. І на сьогодні це найбільш важливий західноєвропейський партнер Карпатського Євро регіону.

Незважаючи на існуючі проблеми, ми вважаємо, що діяльність Карпатського Євро регіону може відіграти вирішальну роль для сталого розвитку регіонів-членів, і являє собою невід'ємну складову євроінтеграційної політики України. Звичайно, "виживання" Карпатського Євро регіону значною мірою залежить від того, як дана міжрегіональна асоціація використовує та зберігає доступні ресурси (природні, економічні та – перш за все – людські ресурси) та як це може поєднувати різноманітні інтереси у співробітництві.

Список використаних джерел:

1. Стратегічна програма розвитку міжрегіональної асоціації „Карпатський Євро регіон” / під ред. проф. др. Іштван Шулі-Закар. – Ніредьхаза, 2004. – 31 с.
2. Оцінка виконання Планів дій Європейської політики сусідства. Виконання плану дій Україна-ЄС: довідник та сталий розвиток / під ред. Н. Андрусевич. – Львів, 2009. – 104 с.
3. Закон України „Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” від 21 грудня 2010 року.
4. Законопроект «Стратегія сталого розвитку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Химинець В.В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття / В.В. Химинець. – Ужгород, 2004. – 212 с.
6. Химинець В.В. Еколого-економічні проблеми в контексті сталого розвитку Закарпаття / В.В. Химинець // Природно-ресурсний потенціал збалансованого (сталого) розвитку України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 квітня 2011 р.): у 2 т. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2011. – Т. 1. – С. 285–290.

Шульга А.В., Приतिकіна О.Л.

Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара, Україна

МІГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ: ПРИКЛАД СНД

Домінуючою тенденцією сучасних міжнародних відносин є глобалізація, одним з проявів якої виступає міжнародна міграція. Значне зростання кількості мігрантів у світі з 155,5 млн. осіб у 1990р. до 214 млн у 2010 р. [1] підіймає питання необхідності дослідження впливу міжнародної міграції на соціально-економічний розвиток країн-донорів та реципієнтів.

Значну роль у розвитку світових міграційних процесів відіграв регіон колишнього СРСР. Так, за даними звіту Світового банку у 2006–2008 рр. Росія

стала другою країною-реципієнтом мігрантів у світі, а Україна – четвертою [2]. Отримані результати зумовили й загострили необхідність дослідження місця й ролі цих країн в сучасному міграційному процесі.

Узагальнений аналіз впливу мігрантів на країни походження та призначення дозволив зробити наступні висновки (табл. 1, 2).

Таблиця 1. Вплив міжнародної міграції на економіку країн-реципієнтів

Позитивні наслідки	
Зростання обсягів ВВП і національного доходу	Щорічний внесок мігрантів з СНД у ВВП Росії становить 6–8% [3]
Ліквідація присутнього на місцевому ринку дефіциту робочої сили	Росії знадобиться 25 млн мігрантів у наступні 20 років аби компенсувати зменшення чисельності працездатного населення [3]
Зростання сукупного попиту	На кожен вивезений на Батьківщину рубль мігранти залишають в країні перебування 5 рублів [4]
Пом'якшення проявів демографічної кризи	Протягом 1995–2007 рр. населення Росії скоротилось на 10 млн., в результаті у 2007 р. була прийнята нова міграційна політика і в цьому ж році кількість дозволів на роботу для мігрантів з країн СНД збільшилось у двічі до попереднього року [3]
Негативні наслідки	
Використання дешевої іноземної робочої сили може стати причиною гальмування модернізації виробництва	Серед українців, що виїждять до Росії більшість мають в Україні до 100 \$US доходу на місяць (18,3% населення України), тобто це безробітні, низько кваліфіковані та мешканці депресивних регіонів [5]
Виникнення соціально-культурних, міжетнічних, політичних, правових проблем тощо	Назрівання етнічної нетерпимості. Наприклад, в Росії на початку 2000-х поширився рух «скінхедів», які фізично розправлялися з іммігрантами кавказького походження

Власне, саме грошові перекази як чинник підвищення добробуту родини на батьківщині і є основним мотивом міграції. За даними Світового Банку обсяги грошових переказів мігрантів зросли з 68,6 млрд. дол. у 1990р. до 440,1 млрд. дол. у 2010 р. На пострадянських теренах тільки з Росії до країн СНД за 2000–2010 рр. зростання склало майже 18 разів, з 445 млн. дол. до 7,9 млрд. дол. [11]. Серед лідерів реципієнтів переказів у абсолютному виразі у 2010 р. була Росія – 5,59 млрд. дол., Україна – 5,28 млрд. дол., Таджикистан – 2,1 млрд. У ТОП-3 за показником відношення переказів до ВВП увійшли Таджикистан – 36,44%, Молдова – 22,65%, Киргизія – 22,47%. Очевидно, що такі суттєві надходження мають певним позитивним чином відбиватися на економіці країни-донора робочої сили. Тому було здійснено спробу оцінити вплив грошових переказів мігрантів на такі складові Системи національних рахунків як споживання, інвестування та заощадження (шляхом аналізу кореляційно-регресійної залежності між цими показниками для країн СНД).

**Таблиця 2. Позитивні та негативні наслідки міжнародної міграції
для економік країн-донорів**

Негативні наслідки	
Втрата людського капіталу та гостра нестача працівників окремих професій	У 2000 р. відсоток емігрантів з Вірменії, котрі мають вищу освіту від загальної кількості емігрантів склав 8,8% та 2,2% від навчених в країні лікарів [6]
Відчутне послаблення національної економіки, оскільки за кордон виїздить переважно найкраща, найбільш конкурентоздатна частина населення, що, в свою чергу, радикально підриває трудовий потенціал, який є головним фактором соціально-економічного розвитку суспільства	Кожен 20-ий моряк у світі – українець, це як привід для гордоців, так і красномовне свідчення кризового стану флоту України, через відтік 100 тисяч цінних спеціалістів [7]
Внаслідок відтоку за кордон висококваліфікованих кадрів («відпливу умів») в державі гальмується розвиток науково-технічного прогресу	В період за 2004–2008 рр. з України до Росії виїхало 10 докторів наук [8]
Держави еміграції зазнають величезних матеріальних збитків унаслідок підготовки висококваліфікованих фахівців не для себе, а для інших країн	З держбюджету України останніми роками виділялося 5% ВВП на фінансування освіти та науки, в результаті емігранти з вищою освітою створюють доданий продукт за кордоном [9]
Позитивні наслідки	
Трудові мігранти можуть взяти із собою фінансовий капітал, який згодом стає основою створення малих та середніх підприємств на батьківщині	Згідно з дослідженнями, в Узбекистані станом на 2002 р. було створено 111 приватних підприємств колишніми трудовими мігрантами, що працювали в Росії [10]
Отримання додаткових коштів у вигляді грошових переказів мігрантів	Наприклад, грошові перекази мігрантів до Таджикистану у 2010 р. склали 36,44% ВВП

Аналізувалися дані за період 2003–2010 рр. У 2010 р. сумарні перекази з України та Росії у відсотках до загального обсягу переказів (з усього світу) відповідної країни становили: для Азербайджану – 66,96%, Білорусії – 67,99%, Вірменії – 57,55%, Грузії – 64,8%, Казахстану – 77,29%, Киргизії – 79,54%, Молдови – 47,71%, для Таджикистану оцінки коливаються від 62,09% до 80% (до розрахунку бралось перше значення), для Узбекистану та Туркменістану інформація відсутня. При складанні моделі на всю вибірку розповсюджувалося припущення про незмінність відношення грошових переказів з України та Росії до загального обсягу переказів.

Результати свідчать про тісний зв'язок між переказами мігрантів з України та Росії (R) та споживанням (C), інвестуванням (I) та заощадженнями (S) для приведених країн, що засвідчує високий показник кореляції $r > 0,9$. Коефіцієнти у рівняннях при R вказують на скільки млн. дол. збільшується досліджуваний показник (C , I або S) за збільшення R на 1 млн. дол. Так, споживання у Таджики-

кистані зростає на 2,7373 млн. дол. за збільшення переказів на 1 млн. дол.; інвестування у Молдові – на 1,3253 млн. дол. і так далі. Статистична значимість рівнянь перевірена за допомогою F-критерію при $p = 0,05$. Всі емпіричні значення критерію перевищують теоретичне, що є необхідною умовою значущості рівняння.

Таблиця 3. Результати кореляційно-регресійного аналізу

№	Країна	r	Рівняння	F-критерій емпіричний	F-критерій теоретичний, $p=0.05$
<i>Споживання</i>					
1	Таджикистан	0,9866	$C=1400,516+2,7373*R$	219,62	5,99
2	Грузія	0,9801	$C= - 221,552+19,7181*R$	146,26	5,99
3	Білорусь	0,9485	$C= -14350,8703+163,9442*R$	53,83	5,99
<i>Інвестування</i>					
1	Молдова	0,9859	$I=-293,4038+ 1,3253*R$	208,58	5,99
2	Таджикистан	0,9739	$I=164,4035+ 0,3675*R$	110,42	5,99
3	Азербайджан	0,9629	$I=3528,7671+ 5,1973*R$	76,46	5,99
<i>Заощадження</i>					
1	Білорусь	0,9805	$S=-9388,997+92,0109*R$	149,1	5,99
2	Азербайджан	0,9744	$S=-2752,9159+24,99*R$	112,96	5,99
3	Молдова	0,9682	$S= 43,6979+1,3919*R$	90,01	5,99

Таким чином, проведений аналіз продемонстрував високий рівень залежності між грошовими переказами мігрантів з України та Росії та важливими макропоказниками країн СНД. Проте задля більш ефективного використання грошових переказів мігрантів, країни походження повинні приймати такі заходи: випускати облігації у іноземній валюті, пропонувати вищі ставки за депозитами; знижувати вартість грошових переказів, що стимулюватиме перехід на використання офіційних каналів переказів.

Список використаних джерел:

1. UN International Migrant Stock [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esa.un.org/migration/p2k0data.asp>
2. Rafis Abazov (2009). Current Trends in Migration in the Common Wealth of Independent States. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/papers/HDRP_2009_36.pdf
3. Irina Ivakhnyuk (2009). Crises-related redirections of migration flows: the case of the Eurasian migration system. University of Oxford: Centre on Migration, Policy and Society.
4. Хасанов М.М (2011) Стратегические цели и направления государственной политики в Таджикистане [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_3/31.pdf

5. Федосова В. (2009). Тенденції зовнішньої трудової міграції з України до країн пострадянського простору. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_etei/2009_6_2/30.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_etei/2009_6_2/30.pdf)
6. Migration and remittances factbook 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>
7. Гатсан Е.А. (2010). Роль судноплавства в підвищенні економічного потенціала України. [Електронний ресурс] / Е.А. Гатсан. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvkhdm/2010_1/10_1gazan.pdf
8. Теслюк Р.Т. Міграція як чинник регіональної асиметрії розвитку соціальної сфери України [Електронний ресурс] / Р.Т. Теслюк, Н.І. Андрусин, Л.В. Михайлюк. – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_1/31.pdf
9. Дронь Е.В. Трудова міграція в Україні: тенденції та наслідки [Електронний ресурс] / Е.В. Дронь, В.Г. Заньковска. – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2010_6/38_TrM.pdf
10. Irina Ivakhnyuk (2006). Migrations in the CIS Region: Common Problems and Mutual Benefits [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Turin_Statements/IVAKHNYUK.pdf
11. Robert C. Shelburne, Jose Palacin (2007). Remittances in the CIS: Their Economic Implications and a New Estimation Procedure. Geneva, Switzerland: United nations economic commission for Europe, Discussion paper series.

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

К.т.н. Захарова И.Г.

Николаевский филиал Европейского университета, Украина

ВОДА – ОСНОВА ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Особенность природопользования состоит в том, что важнейший природный ресурс: вода является неотъемлемой, стратегической составляющей всех отраслей экономики. Однако, расширение границ использования водных ресурсов весьма ограничено, они нуждаются в поддержке, повышении продуктивности.

Вода – уникальный природный ресурс. Как и все виды природных ресурсов, она видоизменяется в процессе использования, истощается и даже исчезает. Исчезает как природно-ресурсный потенциал территории. Водные ресурсы составляют основу экологической безопасности отраслей экономики, их количество ограничено, это очень уязвимые объекты природы, в частности поверхностные воды.

Проблема экологического состояния водных объектов – актуальна для всех водных бассейнов Украины. Качество воды в большинстве водоёмов характеризуется как «загрязнённая» и «грязная».

Поверхностные воды являются источником водоснабжения большинства населенных пунктов Украины. Однако, качество питьевой воды в отдельных регионах не отвечает государственным требованиям качества [1]. Как следствие значительная часть населения использует для питьевых нужд недоброкачественную воду, что наносит вред здоровью. Использование привозной или бутилированной воды значительно удорожает ее стоимость, в частности, это удорожает расходы на содержание зон отдыха.

Водные объекты, как ресурс являются возобновляемым природным капиталом, который способен к самовосстановлению. Чрезмерное использование возобновляемых видов природного капитала, таких как, например, поверхностные воды, может уменьшить и его способность предоставлять экологические услуги, и свойства к самовосстановлению. Как следствие, с экологической точки зрения указанное сужает возможности будущего производства и получение стабильного дохода. Управление возобновляемыми ресурсами достаточно сложная задача.

Существующая система контроля качества среды, в частности водных ресурсов, практически не отвечает требованиям их сохранения и обеспечения качества.

Долгосрочные программы перехода производства к более высокой степени развития не содержат объективные экономические оценки состояния и качества водных ресурсов, что позволило бы обеспечить эффективное управление ими. Определяя направления и темпы природного и антропогенного развития в ближайшем и перспективном периодах, эти программы не содержат также конкретных, научно-обоснованных оценок ущерба. Определённые законом размеры штрафов не покрывают расходы на возмещение ущерба природному объекту и ни в коей мере не способствуют поддержанию качества водных ресурсов, их сохранению [2].

Общество ощущает большой дефицит возобновляемых ресурсов (кислород, вода). Рациональное их использование и возобновление одна из наиболее актуальных задач современности. Безусловно, рациональное использование во-

зобновляемых ресурсов носит ярко выраженный региональный характер, который отражает не только особенности производств, но и методы хозяйствования в регионе (качество администрирования, коррупционность и т.д.). Указанные особенности проблемы требуют совершенствования управления водопользованием на государственном уровне при соблюдении основных принципов: плановость, пропорциональность, оптимальность.

Экономическая функция государства по управлению и регулированию экологических и экономических отношений осуществляется на основе законодательства. Эта функция предусматривает разработку и выполнение плановой системы взаимосвязанных показателей, и действенный контроль их реализации. Перспективное и текущее планирование рационального использования ресурсов и охрана окружающей природной среды, в конечном счете, вытекает из предполагаемых темпов роста совокупного общественного продукта, национального дохода и подъема жизненного уровня граждан. Рациональное водопользование невозможно без развитой законодательной базы, контроля соблюдения требований экологической безопасности и согласованности действий государственных и общественных органов в области охраны окружающей природной среды.

На сегодняшний день в Украине сформирована одна из наиболее развитых в Европе систем экологического законодательства, определены основные направления государственной политики в области охраны окружающей природной среды, использования природных ресурсов и заботы об экологической безопасности, разработаны и разрабатываются проекты природоохранных программ для неблагополучных районов [3–5].

Тем не менее, нарушения законодательных норм природопользования и водопользования в частности, обычная практика. Какова причина? По выводам аудита Счетная палата Украины констатирует: «функции и полномочия по управлению водными ресурсами со стороны подразделений Госводагенства, местных обладминистраций не выполняются». Это является одной из причин ухудшения экологического состояния бассейна реки Южный Буг, угрожает экологической безопасности водных экосистем и жителям региона.

Особого внимания требует регулирование отношений в сфере водопользования за счет применения превентивных, оперативных, принудительных и сти-

мулирующих мероприятий. Недостаточно и неэффективно использование юридической ответственности за нарушение экологического законодательства к юридическим и физическим лицам. Экологическая культура пользователя исчезает за собственническим интересом арендатора или собственника участка земли с водоотведением. Хищническое отношение к природе не только причиняет ущерб в виде ухудшения качества вод, ущерб здоровью людей, но и является часто источником чрезвычайной ситуации с далеко идущими последствиями: разрушение водоочистных сооружений, защитных дамб, затопление территорий [6].

Анализ свидетельствует, что мероприятия, направленные на оздоровление водных объектов Украины, не дали ожидаемых результатов из-за неудовлетворительного финансирования. Обеспечение промышленности и населения качественной водой неэффективно, кардинального улучшения состояния водных ресурсов и качества питьевой воды, экономической эффективности и экологической безопасности не достигнуто. Решение водных проблем перенесено в очередную Общегосударственную целевую программу [2]. Как будут финансироваться намеченные мероприятия в условиях постоянного кризиса вполне предсказуемо. Практика показывает, что качество финансирования – его неполнота и несвоевременность не могут обеспечить качественный рост экономического развития.

Давно назрела необходимость реорганизации органов управления водными ресурсами. Расширение полномочий местных органов управления в вопросах природопользования не исключает, а требует усиления контроля со стороны государства за соблюдением законодательных норм в вопросах охраны природной среды и использования водного капитала на региональном и местном уровнях с учетом европейских норм [7].

Список использованных источников:

1. ДСТУ 2874-82 «Вода питна. Гігієнічні вимоги й контроль якості».
2. Про стан безпеки водних ресурсів держави та забезпечення населення якісною питною водою в населених пунктах України. Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 27 лютого 2009 року.
3. Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води (затверджена Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1997 року ¹123/97-ВР).
4. Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів (затверджена Законом України від 22 березня 2001 року № 2333-III).

5. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 року № 577.
6. Николаевские новости. 14 сентября 2011 г. № 110 (2355); 9 мая 2012. № 56 (2457) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.niknews.mk.ua>
7. Директива 2000/60/ЕС Європейського парламенту та Ради. Від 23 жовтня 2000 р.

К.е.н. Лізогуб Р.П.

Донецький державний університет управління, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ ВИТРАТАМИ

Існуюча система інформації про природоохоронну діяльність на підприємствах України різко відстає від потреб у ній і значно гальмує подальший розвиток і вдосконалювання екологічного менеджменту. Для правильного розрахунку збитку від забруднення навколишнього середовища, ефективності природоохоронних заходів необхідний точний облік витрат на природоохоронну діяльність та її результатів.

В останні десятиліття в результаті досліджень провідних зарубіжних і вітчизняних фахівців отримали подальший розвиток питання розробки аналітичних систем збору та обробки інформації про стан навколишнього середовища, створення механізму обліку екологічних факторів у процесі економічного розвитку.

В результаті були вироблені загальні підходи, характерні для різних країн:

– рахунки підприємства мають відображати його ставлення до навколишнього середовища, як і вплив на фінансовий стан підприємства витрат, ризиків та відповідальності, пов'язаних з природоохоронною діяльністю;

– інвестори для прийняття інвестиційних рішень мають володіти інформацією про екологічні заходи і витрати, які пов'язані з природоохоронною діяльністю;

– оскільки природоохоронні заходи є також предметом управлінської діяльності, менеджери мають виявляти і перерозподіляти природоохоронні витрати так, щоб продукція була правильно оцінена, а інвестиційні рішення базувалися на реальних витратах і вигодах;

– екологічний облік повинен стати ключем до стійкого розвитку на основі дотримання принципу екологічної ефективності; при цьому екологічна ефективність (припускаючи зниження витрат підприємства на охорону навколишнього середовища при одночасному зростанні прибутковості) може бути виміряна за умови надання точної інформації про природоохоронні витрати, заощадження і вплив господарської діяльності на навколишнє середовище;

– законодавство, банки, інвестори, громадськість і конкуренція стимулюють надання звітності про природоохоронні заходи та їх ефективність.

У рекомендаціях виконавчого директора Центру ООН по транснаціональних корпораціях відзначені початкові кроки по розробці екологічного обліку і звітності, які припускають виділення екологічних видатків з інших витрат і визначення фінансових екологічних зобов'язань фірми. Тут же відзначається, що необхідно розвивати методи обліку і звітності для того, щоб включити в загальні фінансові підсумки результати програм по сталому розвитку.

Для цього рекомендується координувати зусилля корпорацій, урядів та міжнародних організацій і провести наступні заходи:

– запровадити екологічні характеристики в бухгалтерський облік і звітність, щоб установити співвідношення між екологічними заходами підприємства, його фінансовим становищем і ступенем ефективності функціонування фірми;

– розробити методи обліку і звітності, для того, щоб у загальних фінансових підсумках враховувати результати програм по сталому розвитку;

– включити необхідну екологічну інформацію у свої фінансові звіти перед акціонерами, кредиторами, співробітниками, урядовими відомствами, споживачами та громадськістю; відокремити екологічні витрати від інших витрат, визначити і показати окремо фінансову екологічну відповідальність, яка впливає з дотримання екологічних стандартів; розробити програми екологічного аудита.

На підставі розглянутих вище підходів можна відзначити, що екологічний облік на підприємстві – це система виявлення, виміру, реєстрації, нагромадження, узагальнення, зберігання, обробки і підготовки релевантної інформації про діяльність підприємства в області природокористування з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття оптимальних рішень.

Однак створення інформаційної системи про стан навколишнього середовища на макрорівні неможливо без створення подібних систем на рівні окремих

підприємств. Особливу увагу при створенні такої системи повинно приділяти питанням планування та обліку екологічних витрат, а також наданню звітності по екологічній діяльності підприємств, тому що від правильного визначення екологічних витрат та їх реального виміру багато в чому залежать організація поточного фінансування природоохоронної діяльності, формування і витрата коштів екологічних фондів.

На даний момент інформація, яка повинна бути відображена в екологічному обліку охоплює такі основні позиції:

- 1) цільові показники, стандарти і результативні заходи за основними напрямками;
- 2) найважливіші екологічні аспекти діяльності підприємства, включаючи рівні викидів (скидів, розміщення відходів тощо);
- 3) фінансові показники і дані про майно підприємства (поточні витрати, капіталовкладення, витрати на НІОКР, витрати на після аварійні заходи, придбання об'єктів природокористування та ін.);
- 4) відповідальність за екологічні аварії, включаючи судові розгляди з відшкодування відповідного збитку;
- 5) інформація, яка міститься в додатках до фінансових звітів.

Однак, незважаючи на різноманіття форм екологічного обліку і звітності, прийнята система є, на наш погляд, недостатньою по наступних причинах:

– зростаючий інтерес усіх суб'єктів господарювання до економічно обґрунтованої інформації про природоохоронну діяльність підприємств вимагає, щоб дана інформація стала доступною для більш широкого кола зацікавлених у ній осіб. Тільки на основі аналізу фінансової звітності в комбінації з екологічною звітністю можна зробити висновки про фактичний стан справ на підприємстві. Однак існуюча система звітності не дає такої можливості, тому що її споживачами є статистичне управління, управління екологічної безпеки та вищі організації підприємств (міністерства, відомства). Крім цього, вона не підлягає публікації, а, виходить, інформація, яка представлена в цій звітності, доступна обмеженому колу осіб;

– відсутність у Плані Рахунків окремого рахунку по обліку екологічних витрат, не дозволяє одержати повну інформації про ці витрати;

– складання форм екологічної звітності різними підрозділами підприємства вимагає наявності ефективних комунікаційних зв'язків між цими підрозділами;

– кожний з екологічних звітів підприємства присвячено одному з видів діяльності в області природокористування, але при цьому немає жодного комплексного звіту, який відображає всі екологічні витрати підприємства. Таким чином, дані, які відображені в цих звітах, розрізнені і ніяк не пов'язані між собою, що ускладнює проведення аналізу фінансового та екологічного стану підприємства при прийнятті управлінських рішень;

– через відсутність контролю над заповненням форм екологічної звітності найчастіше в ній приводяться неточні та суперечливі дані.

Система екологічного обліку на вугільному підприємстві повинна містити в собі три основні складові: облік екологічних витрат, облік екологічних зобов'язань, звітність про природоохоронну діяльність.

Зараз назріла необхідність реформування традиційної системи обліку і звітності на вугільних підприємствах. Для цього необхідно:

– по-перше, більш детальне і диференційоване відображення екологічних аспектів підприємства в бухгалтерському обліку, які включають усі витрати на проведення природоохоронних заходів;

– по-друге, проведення реорганізації та розширення обліку, у тому числі за допомогою складання екологічних балансів для більш повного відображення екологічних витрат та екологічних ефектів.

Малик К.А.

*Інститут міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, Україна*

ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність теми обумовлюється тим, що на початку ХХІ сторіччя екологічна криза, впливаючи майже всі сфери життєдіяльності людства, перетворюється на все більш лімітуючий фактор його соціально-економічного розвитку. У зв'язку із цим світова спільнота все чіткіше починає усвідомлювати той факт, що без зміни наявного техногенного, природо руйнівного типу розвитку економіки на стійкий, екологізбалансований суспільний прогрес неможливий

як такий, неможливим стає і вирішення безлічі складних еколого-економічних проблем, першочерговими з яких є зростаюча дефіцитність природно-ресурсного потенціалу, зростаюча кількість відходів промислового виробництва і як наслідок зростаюча забрудненість навколишнього середовища. За світовою статистикою, на подолання екологічної кризи країни світу вже сьогодні витрачають більш ніж 270 млрд. дол., що відповідає 1% світового ВВП, тоді як для досягнення вагомих результатів цей показник має дорівнювати 5–7% [4].

Екологізація економіки – це процес впровадження інструментів економічної політики у ресурсозбереженні та раціональному природокористуванні [2].

Великий вклад у розробку моделей екологізації економіки світу мали виступи в Римському клубі. Ця міжнародна неурядова організація була створена в 1968 році італійським промисловцем, віце-президентом компанії FIAT Ауреліо Печеї з метою обговорення й розробки перспектив світового розвитку на глобальному рівні.

Найбільш відомою доповіддю у Римському клубі стала робота американського еколога Д. Медоуза «Межі зростання» (1972), що мала світовий резонанс і стала свого роду класичною роботою в області концепцій світового розвитку. У своїй праці автор розробив різні варіанти світової динаміки, котрі показували, що внаслідок вичерпання природних ресурсів, зростання забруднення навколишнього середовища до середини XXI ст. на Землі повинна вибухнути криза, світова катастрофа: голод, скорочення чисельності населення, епідемії та ін. [1]. Від катастрофи може врятувати тільки концепція “нульового зростання”, яка закликає до відмови від подальшого технічного прогресу.

Відповідно до концепцій нульового зростання людство повинно стабілізувати чисельність населення, зупинити промислове зростання, інвестувати і розвивати лише сільське господарство для збільшення виробництва продовольства та сферу послуг, а в промисловості тільки компенсувати зношування фондів. Ця робота була першою спробою оцінити значення екологічного фактору для світового розвитку [3].

У 1974 р. американські дослідники М. Месарович та Е. Пестель запропонували модель, за якою світ представлений у вигляді 10 регіонів. Держави, що входять до цих регіонів, об'єднані на основі врахування традицій, історії, економіки та спільності більшості проблем, серед яких першочергове місце зай-

мають еколого-економічні. Модель розглядає еволюцію світової системи аналогічно організму, в якому спостерігається як спеціалізація його окремих частин, так і функціональний зв'язок між ними.

У 1992 р. з'являється нова робота Медоуза із символічною назвою «За межами зростання», основний постулат якої: є межі економічному зростанню, але немає меж економічному розвитку та прогресу [6].

Етапною з точки зору формування екологічно-орієнтованої моделі розвитку економіки була відома Конференція ООН з питань стану довкілля та подальшого розвитку людства, яка відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. і була названа програмою на XXI століття. На конференції були присутні представники 178 держав. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку містить перелік принципів, які мають дотримуватися країни з метою встановлення справедливого глобального партнерства шляхом створення нових рівнів співпраці між державами, ключовими секторами суспільства та людьми. Найважливішим з прийнятих документів є "Порядок денний на XXI століття". Основою формування нового типу еколого-економічного зростання, як підкреслюється у висновках "Порядку денного", повинен стати стійкий розвиток (sustainable development). В сучасній літературі можна зустріти більше 60 визначень стійкого розвитку, найбільш поширеним з яких є визначення, дане колишньою головою ВОЗ Г.Х. Брундтланд.

Стійкий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність наступних поколінь задовольнити свої власні потреби [5].

В математичному вигляді стійкий розвиток у часі із врахуванням основних параметрів можна представити так:

$$\frac{dF(L, K, N, I)}{dt} \geq 0, \quad (1)$$

де $F(L, K, N, I)$ – функція стійкого розвитку (розширена виробнича функція):

L – трудові ресурси;

K – засоби виробництва;

N – природні ресурси;

I – інституційний фактор [2].

На конференції ООН в Ріо-де-Жанейро було прийнято важливе рішення, у відповідності з яким 178 країни-учасниці повинні вдосконалювати національну статистику шляхом включення екологічного фактору в систему основних соціально-економічних показників [3].

Статистичним відділом Секретаріату ООН запропонована система еколого-економічного обліку (СЕЕО) (System for Integrated Environmental and Economic Accounting), направлена на облік екологічного фактору в національних статистиках. Дана система описує взаємозв'язок між екологією та економікою [5].

В основі екологічної трансформації національних рахунків знаходиться наступний показник – (EDP) (Environmentally adjusted net domestic product) – екологічно адаптований чистий внутрішній продукт.

Корекція полягає у вилученні із чистого внутрішнього продукту (NDP) вартісної оцінки вичерпаних природних ресурсів (DN) та вартісної оцінки екологічного збитку (ED) в результаті забруднення навколишнього середовища

$$EDP = (NDP - DN) - ED. \quad (2)$$

Проведені на основі даної методики розрахунки за окремими країнами показали велике розходження традиційних та екологічно скорегованих економічних показників. За попередніми оцінками в середньому величина екологічно адаптованого чистого внутрішнього продукту (EDP) складає близько 60–70% від ВВП країн. Наприклад, у Японії розрахований екологізований ВВП виявився на 16% менше традиційного ВВП [6].

Екологізація економіки, зумовлена науково-технічним прогресом та його результатами, супроводжується переміщенням центру економічного аналізу з витрат і проміжних результатів на кінцеві результати економічної діяльності і далі на прогнозовані тенденції розвитку. Євроінтеграційний процес України об'єктивно полягає у формуванні спільного з ЄС екологічного, економічного, соціального, політичного та правового простору. Водночас, зазнаючи зворотного впливу європейських екологічних чинників, Україна має належним чином сприймати тенденції екологічної політики ЄС, адаптуючи їх до національної екологічної політики, але у контексті формування екологічно безпечного європейського простору.

Список використаних джерел:

1. Экология и мировая продовольственная проблема // Экономика и управление в зарубежных странах: Ежемесячный информ. бюллетень. – М., 2005. – № 1.
2. Экономическая география мирового развития XX века. – СПб., 2003.

3. Філіпенко А.С. Світова економіка: підручник / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін. – К.: Либідь, 2007. – 640 с.
4. Бобович Б.Б., Девяткин В.В. Переработка отходов производства и потребления: справочное издание / Б.Б. Бобович, В.В. Девяткин; под ред. док. техн. наук, проф. Б.Б. Бобовича. – М.: Интермет Инжиниринг, 2000. – 496 с.
5. Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>
6. Офіційний сайт Органу екологічної сертифікації та маркування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecolabel.org.ua>

Чернява Г.Л.

Кримський економічний інститут Головного Вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана», Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ

Якісний стан природно-антропогенного навколишнього середовища істотно впливає на цінність об'єктів сільського зеленого туризму. Від того, наскільки сприятлива екологічна обстановка в межах зон, на яких розміщені об'єкти рекреаційного призначення й поселення, залежать їхня цінність, привабливість й імідж усередині країни й за рубежом.

Екологічна чистота місцевості й продуктів харчування є найбільш важливим фактором для туристів, які приїжджають на відпочинок у сільську місцевість.

Загальна концепція сільського зеленого туризму в європейських країнах включає такі поняття як біоферми й біоагросадоби, які здійснюють свою діяльність у відповідності з усіма вимогами по охороні навколишнього середовища. Такі садоби залучають багато туристів, особливо тих, які зацікавлені у відпочинку в екологічно чистих місцях, тому що там створений атракційний екологічний продукт.

У Європі в діяльності й об'єднанні біоферм грає Європейський центр Еко-агротуризму (European Centre of Eko Agro Tourism (ECEAT)), що є некомерційною організацією. У функції цієї організації входить допомога в розвитку сільського зеленого туризму й підтримка екологічного використання земель і захист навколишнього середовища в місцях розвитку сільського зеленого туризму. Ця організація функціонує в 21 країнах Європи.

ЕСЕАТ жадає від всіх агросел вступивши в організацію відповідати встановленим екологічним критеріям, головні з яких наступні:

1) екологічне сільське господарство – діяльність сільського двору або ферми повинна відповідати екологічним критеріям і туристам повинна бути представлена можливість брати участь у цій діяльності;

2) продукти – вся їжа яку споживають туристи повинна бути приготовлена з екологічно чистих продуктів;

3) система заощадження й очищення води – повинні використатися екологічні технології заощадження й очищення води;

4) сміття – повинна існувати система заборони на зберігання й нагромадження великої кількості сміття на території сільської садиби, екологічні технології утилізації сміття;

5) енергія – повинне бути застосування систем енергозбереження й альтернативних джерел енергії;

6) приміщення – будинок і прилягаючі будівлі повинні бути побудовані з екологічно чистих матеріалів;

7) захист ландшафту й екологічне утворення – агросадиба повинна виглядати привабливо й уписуватися в природний ландшафт. Туристи повинні мати можливість контакту із природою й одержання знань по охороні навколишнього середовища. Повинні проводитися екскурсії [1, с. 43].

Всім цим критеріям важко відповідати, однак вступ в організацію ЕСЕАТ, і одержання знака «біо» дає садибі перевага як відпочинок і залучає більше туристів.

У цей час в Україні затверджена система екологічного маркірування агросадиб знаком «Зелена садиба». Знак і сертифікат «Зелене садиба» – це підтвердження того, що садиба відповідає ряду вимог до заощадження навколишнього середовища й підтримці розвитку регіону. Цей знак може збільшити популярність садиб серед екологічно обізнаних туристів. Знак затверджувався Союзом розвитку сільського зеленого туризму в Україні в 2004 р. і може використатися як маркетинговий інструмент.

Проблеми навколишнього середовища в Україні й АР Крим стають усе більше соціалізованими й політизованими. Тому пошук шляхів їхнього рішення невіддільний від рішення загальних соціальних і політичних проблем розвитку суспільства.

Екологічної безпеки в Україні загрожують управлінські безладдя: законодавча нерегульованість нових економічних відносин, безконтрольність; з боку держави – невиконання законів, неекологізованість усього законодавства. Найбільш частими порушеннями є:

- вилучення особливо охоронюваних природних територій і лісів під забудову;
- видача незаконних дозволів на експлуатацію природних ресурсів;
- необґрунтоване звільнення від плати за забруднення природного середовища.

Втрата біорізноманіття грозить особливо АР Крим. У цілому забруднення півострова й прилягаючих вод досить висока. Рівнинна частина АР Крим за рівнем забруднення (особливо ґрунтів) уступає лише Криворіжсько-Придніпровському регіону, південним частинам Херсонської й Запорізької областей і перебуває приблизно на одному рівні з Донбасом.

Таке значне забруднення пов'язане із застосуванням великої кількості добрив й ядохімікатів у сільському господарстві. Середнє забруднення повітря ґрунтів, а також порушеність земель у Криму нижче чим по Україні. Загальна антропогенна преосвіченість у Криму уступає промислового Придніпров'ю й Донбасу, але перевершує інші райони.

Спад виробництва в сполученні зі зміною власності й нестабільності політичної ситуації привели до зниження виконавчої дисципліни підприємств, невиконанню приписань природоохоронних органів, зменшенню фінансування природоохоронних заходів за рахунок власних коштів підприємств, до росту об'єктів незавершеного будівництва в тому числі природоохоронних, зменшенню надходжень коштів у місцеві позабюджетні фонди охорони навколишньої природи.

Також негативно на екологію впливає туризм. У процесі туристичної діяльності неминуче відбувається зміна природного середовища. При цьому негативні зміни переважають, наносячи їй значний збиток. Туристи, що короткочасно задовольняють свої індивідуальні потреби, ставлять їх вище довгострокового використання природних багатств. Серйозний ризик представляють ті місця, де відсутній необхідна й створена невідповідна інфраструктура. Так наприклад пляжним курортам Таїланду була нанесена дуже серйозна втрата від

забруднення й недотримання санітарних норм. Інтенсивне неконтрольоване відвідування туристами термальних джерел на Камчатці привело до зміни їх температурного, а в ряді випадків і до припинення фонтанування деяких з них. Альтернативним видом туризму в даній ситуації виступає сільський зелений туризм. Основна мета цього виду туризму – це турбота про навколишнє природне середовище, що використовують у туристичних цілях.

Таким чином, туризм (і сільський зелений туризм) прямо залежать від екології, і вони друг без друга існувати не можуть, тому що природні ресурси входять до складу туристичних ресурсів нарівні з іншими складовими туристичного бізнесу, такі як капітал, технології, кадри. Однак варто вживати заходів спрямовані на запобігання збитку природі в процесі туристичної діяльності, тому що відмова від туризму приведе до економічних втрат, а ігнорування пов'язаного з ним екологічного аспекту спричиняє руйнування природного середовища, що для суспільства має більше наслідків, чим одержання держбюджетом податків від туризму.

Список використаних джерел:

1. Коберніченко Т.О. Сільський зелений туризм / Т.О. Коберніченко, В.П. Васильєв. – К.: Аграрна освіта, 2005. – 76 с.

ЗМІСТ

СВІТОВА ДОКТРИНА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МАКРО- І МІКРОАСПЕКТИ

<i>Аль Мутлак Елаян</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	3
<i>Альховіцька-Магда О.Є.</i> ВЗАЄМОДІЯ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС ПО ПОДОЛАННЮ ЕКОНОМІЧНИХ НЕРІВНОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ...	6
<i>Багомедов М.А.</i> ДАГЕСТАН: СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ КАЧЕСТВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	11
<i>Базылев Н.И., Кивуля Д.С.</i> ТИПЫ И ФОРМЫ ПЛАНЕТАРНОЙ СОБСТВЕННОСТИ.....	18
<i>Барський Ю.М.</i> ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ.....	22
<i>Белікова Н.В.</i> ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА В РАМКАХ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ.....	25
<i>Білик О.С.</i> ОЦІНКА БЕЗПЕКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	27
<i>Бойко Є.О.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ.....	30
<i>Волинчук Ю.В.</i> РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ.....	33
<i>Грабчук О.М.</i> СУЧАСНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	36
<i>Іванова Н.А., Абрамова Е.А.</i> ОЦЕНКА УРОВНЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ.....	40
<i>Іванов Ю.Б., Олійник А.Д.</i> ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ ТА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	46
<i>Кришук Ю.В.</i> КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ СИСТЕМНОГО СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ.....	49
<i>Кухно Л.В., Прокопів П.Г.</i> ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНИЙ РОЗВИТОК ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	53
<i>Мірошниченко Г.О.</i> СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНЕ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	60
<i>Новосад І.Г.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМНИХ РЕГІОНІВ.....	62
<i>Петровская А.А.</i> ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВА И БИЗНЕСА КАК ИНСТРУМЕНТА ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ РФ.....	65
<i>Ріктор Т.Л.</i> НОВА УПРАВЛІНСЬКА ЕЛІТА УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ....	70
<i>Фролова Т.О.</i> МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНСЬКИХ КОРПОРАЦІЙ.....	73
<i>Химинець В.В.</i> СТАЛИЙ РОЗВИТОК КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	79
<i>Шульга А.В., Притикіна О.Л.</i> МІГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ: ПРИКЛАД СНД.....	84
ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	
<i>Захарова И.Г.</i> ВОДА – ОСНОВА ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ.....	88
<i>Лізогуб Р.П.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ ВИТРАТАМИ.....	92
<i>Малик К.А.</i> ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	95
<i>Чернява Г.Л.</i> ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ.....	99

Наукове видання

Мови видання: українська, російська

**ЯКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ:
ГЛОБАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ АСПЕКТИ**

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції
Київ · 24–25 травня 2012 р.

У трьох томах

Том 1. Основні аспекти розвитку економіки України та світу

Окремі доповіді друкуються в авторській редакції

Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів

Відповідальний редактор Біла К. О.
Дизайн обкладинки Косолапов О. В.
Технічний редактор Кануш О. Є.

Підп. до друку 28.05.12. Формат 60x84¹/₁₆.
Ум. др. арк. 5,8. Тираж 100 пр. Зам. № 0512-01.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 3618 від 6.11.09.

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49087, м. Дніпропетровськ, п/в 87, а/с 4402

тел. +38 (067) 972-90-71

www.confcontact.com
e-mail: conf@confcontact.com